

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Emmi Voutilainen

KOKEMUKSIA OMAOHJAAJAMENETELMÄSTÄ
SIPPOLAN KOULUKODISSA

Opinnäytetyö 2009

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

VOUTILAINEN, EMMI

Kokemuksia omaohjaajamenetelmästä Sippolan
Koulukodissa

Opinnäytetyö

79 sivua + 2 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Ari Vesanen

Toimeksiantaja

Sippolan Koulukoti

Marraskuu 2009

Avainsanat

Lastensuojelu, koulukoti, omaohjaajamenetelmä, nuoret

Opinnäytetyössä tutkittiin omaohjaajamenetelmää, omaohjaajasuhteen vaihteita ja omaohjaajan suoranaista vaikutusta nuoreen ja hänen olemiseensa Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla. Tavoitteena oli kartoittaa nuorten ja heidän omaohjaajiensa näkemyksiä ja kokemuksia omaohjaajamenetelmästä.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla. Laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, ja haastattelin kolmea Sippolan Koulukodin nuorta, ja heidän omaohjaajiaan. Opinnäytetyön sisältöä ohjasivat teemahaastattelun teemat, jotka olivat omaohjaajan roolin ja toimenkuvan määrittäminen, omaohjaajatyön näkyminen arjessa, omaohjaajasuhde ja sen kehittyminen, sekä omaohjaajamenetelmän kehittämishaasteet Sippolan Koulukodissa.

Tutkimuksen tuloksissa selvisi omaohjaajan olevan tärkeä osa nuoren arkea. Omaohjaaja hoitaa nuoren asiat ja toimii linkkinä nuoren lähiverkoston sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Omaohjaajasuhde kehittyy sijoituksen myötä, ja omaohjaajan ja nuoren tapa tehdä töitä hioutuu yhteen. Nuoren ja omaohjaajan jatkuva yhteistyö ja nuoren onnistumisen kokemukset kehittävät nuoren ja omaohjaajan välistä luottamussuhdetta, mitä kautta omaohjaajasuhde syvenee entisestään. Välittävässä ja turvallises-
sa omaohjaajasuhteessa nuori voi kokea korjaavan kokemuksen ja saada paljon muita myönteisiä kokemuksia, jotka vaikuttavat pitkälle nuoren elämään.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

VOUTILAINEN, EMMI

Experiences on the Personal Care in Sippola Residential
Special School

Bachelor's Thesis

79 pages + 2 pages of appendices

Supervisor

Ari Vesanen, Senior lecturer

December 2009

Keywords

Child welfare, residential special school, personal care-
method, young

The purpose of this study was to research the stages of a carer method and the straight impact of a carer to an adolescent and her being in the girls' department of Sippola residential special school. The goal is to survey adolescent's and their carer's views and experiences of the personal care-method.

The study material was gathered by interviews. As a quality method of study a theme interviewing was made and three adolescents and their carers were interviewed. The themes in this study are to define the role and work of a carer in everyday life of the department, the relationship and development with the personal carer as well as the development challenge of the personal care-method.

In the findings of the study the carer seems to be an important part of the adolescent's everyday life. The carer looks after her business and works as a link with the adolescent's family network and other peers. The relationship develops through the placement of a young and therefore their methods of working will be harmonised. The continuous co work and the youth's feelings of success help to develop a relationship of trust between the adolescent and the personal carer and this is how this relationship gets even deeper. In a caring and safe personal care-relationship the adolescent can get a healing experience and get much more positive experiences that effect the young's life all the way to the future.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	7
2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	8
2.1 Sijaishuolto ja sen merkitys	8
2.2 Koulukoti	10
3 OMAOHJAAJAMENETELMÄ	11
3.1 Omaohjaajuus menetelmänä	11
3.2 Omaohjaajasuhde	12
3.3 Korjaava kokemus	13
3.4 Hyvä omaohjaajasuhde hyvänä asiakassuhteena	14
3.5 Hyvän asiakassuhteen elementtejä	15
4 SIPPOLAN KOULUKOTI	16
4.1 Sippolan Koulukodin perusajatuksat	16
4.2 Elämää Sippolan Koulukodissa	18
4.3 Omaohjaajamenetelmä Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla	19
5 TUTKIMUS	21
5.1 Tutkimuksen taustaa	21
5.2 Tutkimuskysymykset	22
5.3 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	23
5.4 Aineiston keruu	24
5.4.1 Haastateltavien valinta	24
5.4.2 Luvat	25
5.4.3 Haastattelujen kulku	26
5.5 Aineiston analyysi	26
6 TUTKIMUKSEN LAATU JA LUOTETTAVUUS	28
6.1 Tutkimuksen laadusta ja luotettavuudesta yleisesti	28
6.2 Aineiston keruun laaduntarkkailu	29
6.3 Haastatteluaineiston luotettavuus	30

7 HAASTATTELUIJEN TULOKSET	32
7.1 Haastateltujen taustaa	32
7.2 Omaohjaajan roolin määrittelyä	32
7.2.1 Mitä omaohjaaja tarkoittaa	32
7.2.2 Henkilökohtainen omaohjaaja	34
7.3 Omaohjaajuus arjessa	36
7.3.1 Tulo Sippolaan	36
7.3.2 Asiat, joita omaohjaaja hoitaa	37
7.3.3 Omaohjaajan näkyminen vuorossa	39
7.3.4 Nuoren ja omaohjaajan väliset keskustelut	41
7.3.5 Nuoren ja omaohjaajan yhteinen aika	42
7.3.6 Vanhempien kanssa tehtävä työ	44
7.3.7 S-Filesin tekeminen	46
7.3.8 Lähtötunnelmat ja yhteydenpito koulukodin jälkeen	48
7.4 Omaohjaajan ja nuoren välinen suhde	49
7.4.1 Tutustuminen ja suhteen luominen	49
7.4.2 Ammatillinen suhde	52
7.4.3 Luottamus ja sen syntyminen	54
7.4.4 Omaohjaajien ja omaohjaajamenetelmän arviointia	56
7.4.5 Omaohjaajan merkitys	59
7.4.6 Nuori saa omaohjaajalta eväitä elämäänsä	61
7.5 Kehittämishaasteet	64
7.5.1 Nuoren tulo koulukotiin	64
7.5.2 Omaohjaajasuhteiden arviointia	64
7.5.3 Omaohjaajan ja nuoren yhteisen ajan arviointia	65
7.5.4 Vanhempien kanssa tehtävän työn arviointia	66
7.5.5 Tuki ja työnohjaus	67
7.5.6 Ihanne omaohjaaja ja ihanne omaohjaajasuhde	68
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	70
8.1 Omaohjaajien ja nuorten näkemysten eroavaisuudet	70
8.2 Omaohjaajan vaikutukset nuoren elämään osastolla	71
8.3 Mikä tekee omaohjaajasuhteesta hyvän	72

8.4 Hyvän ammatillisen suhteen elementit	73
8.5 Millainen on hyvä omaohjaajasuhde	75
9 POHDINTA	75
9.1 Erityisiä huomioita omaohjaajamenetelmästä	75
9.2 Opinnäytetyöni prosessina, ja sen arviointia	77
9.3 Saatujen tulosten merkitys tutkimusalueella	78
9.3 Opinnäytetyön tekeminen opetti minulle paljon	79
LÄHTEET	81
LIITTEET	
Liite 1. Teemahaastattelurunko nuorelle	
Liite 2. Teemahaastattelurunko työntekijälle	

1 JOHDANTO

Omaohjaajamenetelmä on olennainen osa koulukodin ja lastensuojelun arkea, ja sitä käytetäänkin useimmissa lastensuojeluyksiköissä. Lastensuojelu on aina ajankohtainen aihe, samoin omaohjaajamenetelmä, joka on lapsen ja nuoren henkilökohtainen hoito- ja kasvatustapa lastensuojelussa.

Aiheen opinnäytetyölleni sain kolmannelta työharjoittelustani, jonka suoritin Sippolan Koulukodissa. Koulukodilla oli vireillä ajatus, että tutkimukset liittyen omaohjaajamenetelmään olisivat tervetulleita. Olin todella kiinnostunut omaohjaajamenetelmästä ja päätin tutkia sitä opinnäytetyössäni. Aloitin opinnäytetyön suunnittelemisen vuoden 2009 alussa, suoritin haastattelut toukokuussa ja kirjalliset osiot tein vuoden 2009 loppuun mennessä.

Tutkimukseni tavoitteeksi selkiintyi omaohjaajamenetelmään liittyvien teemojen tutkiminen ja selkeyttäminen sekä osaston nuorten ja heidän omaohjaajiensa näkemysten ja kokemusten kartoittaminen Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla. Haastattelujen teemat olivat omaohjaajan rooli ja merkitys arjessa, omaohjaajasuhteen merkitys nuorelle sekä omaohjaajamenetelmän kehittämishaasteet ja huomiot osastolla. Lähtökohdaksi oli tuoda esiin nuorten sekä työntekijöiden eli omaohjaajien mielipiteet, ja siksi haastattelin kolmea Sippolan Koulukodin tyttöjen osaston nuorta ja kolmea omaohjaajaa.

Jokainen on oman elämänsä asiantuntija, ja jokainen nuori ja ohjaaja kokevat tilanteensa oppimansa, tottumansa ja persoonansa sekä temperamenttinsa mukaan. Teema-haastattelun avulla pyrin saamaan mahdollisimman kattavan ja monipuolisen näkökulman nuorten ja omaohjaajien mielipiteistä ja tuntemuksista omaohjaajamenetelmään liittyen. Tavoitteenani oli vertailla vastauksia keskenään ja lopuksi koota niistä synteesi. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, joten teemahaastattelu sopi tutkimusmenetelmäksi erinomaisesti, tarjotessaan puolistrukturoidun kehyksen ja samalla johdonmukaisen etenemismallin opinnäytetyölleni.

Vastaavia tutkimuksia aiheesta ei ole paljoa, ja siksi tutkimus on tärkeä. Lastensuojelu ja sitä kautta omaohjaajamenetelmä ovat aina ajankohtaisia aiheita. Tarja Pösön tutkimus *Vakavat silmät* ja muita kokemuksia koulukodista (2004) on loistava esimerkki

siitä, miten lastensuojelusta ja koulukotimaailmasta voi kirjoittaa eläväisesti ja persoonallisesti. Lukiessani Pösön tutkimusta ja siihen sisältyvää koulukodin esittelyä, olin ehdottoman ihastuksissani sen kirjoitustyylistä, sillä siinä on kerrottu koulukodista ja sen toiminnasta luonnollisesti ja mielenkiintoisesti ja sitä oli erityisen mukavaa lukea. Halusin itse onnistua vastaavasti, mutta huomasin olevani tutkimuksenkirjoitustyyliäni melko perinteinen ja kaavoihin kangistunut.

Tutkimuksessani käsitellään lastensuojelua ja koulukotia sekä aiheeseen liittyviä teorioita tutkimukseni alustamisen näkökulmasta. Sen jälkeen esitellään haastattelujeni tulokset, joissa on mukana haastateltavien suoria lainauksia selventämässä ja tukemassa tuloksia. Tuloksista on tehty johtopäätökset silmällä pitäen tutkimuskysymyksiä, ja sitä seuraa vielä lopullinen pohdinta. Toivon opinnäytetyöni herättävän lukijassa ajatuksia ja toivon saaneeni elämykselliset ymmärtämisen kokemukseni omaohjaajajäsenetelmään liittyen lukijalle välittyvään muotoon.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

2.1 Sijaishuolto ja sen merkitys

Lapsi ja nuori tarvitsee luottamuksellisen ja turvallisuuden tunteen tarjoavan ympäristön, sekä inhimillistä tasapainon ja muutosten vaihtelua kasvaakseen ja kehittyäkseen eheäksi. Lapsi tarvitsee myös ennakoitavan ja vastavuoroisen kasvuympäristön, sillä vain luottamuksen ja turvallisuuden tunne ovat hyvän ja tarvittavan kasvun ja kehityksen lähtökohtia. Nykyisin lasten ja nuoret ja heidän vanhempansa elävät arkeaan yhdistäen perheen, työn ja vapaa-ajan mitä monimuotoisimmissa käytännöissä. Siihen liittäessä vanhempien työstressistä, tai vastakkaisesti työttömyydestä, huonosuudesta tai köyhyydestä aiheutuvat huolet ja epätasapaino saattavat vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliseen vuotovaikutukseen niin, että se vähentää vanhemman mahdollisuuksia tarjota lapselle lämpöä ja hyväksyntää. (Helminen 2006, 15, 18.)

Jos lapsen elämässä ilmenee sellaisia ongelmia, joita ei voi ratkaista lasta ja perhettä tukemalla tai yleisin sosiaalipoliittisin toimenpitein, on ryhdyttävä lastensuojelun sijaishuollon toimenpiteisiin. Silloin lapselle voidaan järjestää sijaishuolto joko perhehoitona tai laitoshuoltona. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 17.) Tällöin lapsen huol-

lon tarkoituksena on turvata lapsen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lapsella on oikeus hyvään hoitoon, kasvatukseen sekä ikään ja kehitystason mukaiseen valvontaan ja huolenpitoon. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 105.)

Lapsi tai nuori asuu lastensuojelulaitoksessa usein siksi, että siellä hänelle turvataan yhteisöllisesti riittävä hoito, kasvatusta ja huolenpitoa, jota hän ei omassa kotonaan asuessaan saisi. Myös nuoren liiallinen rajattomuus ja oma vastustus kotona asumiseen voi vaikuttaa nuoren sijoittamiseen laitokseen. Lastensuojelulaitoksille on ominaista niiden rooli lapsen tai nuoren kodin ja läheisten täydentävänä tai korvaavana, lapsesta tai nuoresta huolta pitävänä ja kasvattavana organisaationa ja suhteina. Lapsi tai nuori saattaa asua lastensuojelulaitoksessa tilanteestaan riippuen muutamasta päivästä useaan vuoteen. (Janhukainen, Kekoni & Pösö 2004, 8 – 9.)

Vertaistuki ja muiden samassa tilanteessa olevien nuorten seura voi tarjota nuorelle valmiuksia erilaisten pelkojen voittamiseen. Muiden nuorten samanlaisista ongelmista tehdyt huomiot helpottavat nuorta negatiivisten tunteidensa voittamisessa, kuten huononmuuden, kyvyttömyyden ja häpeän tunteita käsiteltäessä. Myös jatkuva huolenpito ja välittäminen niin muiden nuorten kuin ohjaajienkin toimesta vahvistaa luottamusta muihin ihmisiin ja heidän tarjoamaansa tukeen. (Niemelä & Dufva 2003, 37.)

Uusi lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1.1.2008. Sen mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, mitä eri toimenpidevaihtoehtojen ja ratkaisujen tulisi turvata lapselle. Lapselle tulisi turvata jatkuva hyvinvointi ja mahdollisuus kehittyä tasapainoisesti. Lapselle tulisi turvata läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, sekä mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lapsen ja nuoren tulisi saada myös mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan. Lapsen ja nuoren monitahoisiin tarpeisiin vastaaminen edellyttää yksilöllistä ja pitkäkestoista työskentelyä lapsen ja nuoren kanssa. Omaohjaajamenetelmä ja siihen sisältyvät luottamus- ja kiintymyssuhde sekä omaohjaajan monipuolinen tuki ja apu arjessa ovat varmasti yksi kattavimpia lastensuojelun keinoja vastata lapsen ja nuoren tarpeisiin. Omaohjaajan on otettava lastensuojelulaki huomioon työssään ja autettava turvaamaan nuorelle tämän edun mukainen hoito ja huolenpito.

2.2 Koulukoti

Yhteiskunnan tukiverkostossa koulukodeilla on viimesijaisen auttajan rooli, sillä lapsi sijoitetaan usein koulukotiin vasta viimeisenä vaihtoehtona. Koulukoti nähdään lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen ketjussa päätelaitoksena, mikä tarkoittaa, että lapsen tarpeisiin on pystyttävä vastaamaan kokonaisvaltaisesti, ja se vaatii paljon resursseja. Viimesijaisena laitoksena koulukotien on löydettävä ja saatava käyntöön vahvemmat rajat ja muut käytännöt, kuin mitä muissa laitoksissa tai avohuollossa käytetään. Sosiaaliset ongelmat kuten päihteiden käyttö ja rikollisuus ovat osatekijöinä sijoituspaikkaa valittaessa, mutta pääsääntöinen syy on nuoren kouluvaikeudet ja rikollisuus. (Kitinoja 2005, 64 – 65.)

Koulukotien tehtävänä on tarjota yhteiskunnassa vaikeimmassa huollollisessa tilanteessa oleville lapsille ja heidän perheilleen laaja-alainen ja asiantunteva palvelukokonaisuus, mihin kuuluu arjen turvaamisen lisäksi kasvatusta ja sosiaalistaminen. Koulukodin perinteisen kasvatuksen, koulunkäynnin ja arjen ohjaamisen tehtävien rinnalla on alettu hoitaa myös lasten psykososiaalisia ja psykiatrisia ongelmia. (Kitinoja 2005, 65 – 66.)

Koulukoti antaa lastensuojelulain ja -asetuksen mukaista ympärivuorokautista lyhytaikaista kuntouttavaa, tai tarpeen mukaan pitkäaikaista ja kotia korvaavaa, kokonaisvaltaista psykososiaalista kasvatusta, opetusta, hoitoa sekä kuntoutusta, avohuoltoa sekä jälkihoitoa. Koulukodin tehtävään kuuluu myös auttaa lasten vanhempia tai huoltajia vanhemmuudessa ja kasvatustehtävässä. (Kitinoja 2004, 68.) Nykyään koulukotien on ollut edelleen pakko kehittää toimintaansa siten, että niissä pystytään entistä paremmin auttamaan myös mielenterveysongelmista kärsiviä lapsia ja nuoria (Kitinoja 2004, 220).

Koulukodit edistävät toiminnallaan nuoren ja hänen perheensä selviytymiskykyä, mikä perustuu nuoren ja perheen omiin voimavaroihin. Edistämiseen käytetään sosiaalisia, terapeuttisia sekä kasvatuksellisia keinoja tilanteen mukaan. Koulukoti auttaa lasta ja nuorta saavuttamaan omien voimavarojensa mukaisen elämänhallinnan ja sitä kautta mahdollistaa ja edistää lapsen ja nuoren iänmukaisen kehityksen. (Kitinoja 2004,

69.) Koulukodissa lapselle tai nuorelle voidaan tarjota intensiivistä hoitoa ja erityistoimenpiteitä hänen koulunkäyntinsä turvaamiseksi (Näsänen & Rautava 1998, 7).

3 OMAOHJAAJAMENETELMÄ

3.1 Omaohjaajuus menetelmänä

Omaohjaajamenetelmä tarkoittaa lapsen tai nuoren järjestelmällistä ja suunnitelmallista hoitamista ja kasvattamista laitoshoidossa. Se tarkoittaa, että omaohjaajalla on vastuu lapsen tai nuoren hoitamisesta ja kasvattamisesta, tietysti tietyissä rajoissa ja laitoksen tapojen ja työnjaon mukaan. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omaohjaajasuhde on terapeutin tunne- ja ihmissuhde, mikä edellyttää lapsen ja nuoren tarpeiden erityistä huomioonottamista. Omaohjaajan on kaikissa tilanteissa oltava tietoinen nuoren yksilöllisyydestä ja otettava se huomioon kaikissa tilanteissa. Tällaisilla hoitavan aikuisen ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella on korjaava merkitys lapsen ja nuoren tunne-elämän vaurioihin. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7.)

Yhteistyö omaohjaajan kanssa arjessa sisältää sellaisia asioita ja tekemisiä, joita lapset ja nuoret kotona ollessaan tekisivät omien vanhempiensa ja kasvattajiensa kanssa. Nuorelle on erityisen tärkeää myös nähdä, kuulla ja sitä kautta ymmärretyksi tuleminen. (Munnukka 2002, 167-168.) Hoitotyön näkökulmasta suhteen ydin on huolenpito, ja se voi toteutua vain ohjaajan ja nuoren yhteistyösuhteessa. Keskeistä on nuoren auttaminen ja ymmärtäminen elämän eri vaiheissa. Nuoren hyvän olon tavoittelemisen lähtee hänen kuulemisestaan, syventymisestä hänen kokemuksiinsa ja siitä, että hänen esittämänsä näkemykset ovat hänelle tosia ja niitä on pidettävä totena. (Munnukka 2002, 125.)

Omaohjaajasuhde alkaa nuoren tullessa lastensuojelulaitokseen ja päättyy nuoren sijoituksen päättyessä. Usein omaohjaajan ja nuoren ensitapaaminen on lastensuojelulaitokseen tehtävä tutustumiskäynti. Tämän jälkeen suunnitellaan hoito- ja kasvatussuunnitelmia ja siihen liittyviä neuvotteluja. Omaohjaaja on lapsen ja nuoren hoito- ja kasvatusprosessin tuloksellisuuden kannalta erittäin merkittävä, sillä omaohjaajan

kanssa lapsi ja nuori kokee erilaisia hoidollisia ja kasvatuksellisia tilanteita, elämää eri muodoissa. (Kyrönseppä ym. 1990, 19.)

Omaohjaaja ei työskentele yksin, vaan kaikki lastensuojelulaitoksen työntekijät ja kaikki lapsen sijoituksen aikana tarvitsemat asiantuntijat ovat omaohjaajan ja nuoren apuna ja tukena. Nuoren kasvatukseen osallistuvat kaikki työryhmän jäsenet olemalla nuoren kanssa päivittäin vuorovaikutuksessa. Sen sijaan omaohjaajasuhde eli lapsen tai nuoren ja hänen omaohjaajansa välinen suhde on jokaisen nuoren kohdalla omaohjaajan omaa työtä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

3.2 Omaohjaajasuhde

Omaohjaajasuhde on henkilökohtainen tunnesuhde, ja se tarkoittaa molemminpuolista ja vastavuoroista. Omaohjaajasuhde on ainutkertainen aikuisen ja lapsen tai nuoren välinen suhde, jossa aikuisen tehtävä on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta. Omaohjaajasuhde on myös kiintymyssuhde, jossa tulee olla molemminpuolista positiivisuuden tunnetta onnistuakseen. Aikuinen toimii lapselle tai nuorelle samaisutumisen kohteena, sillä lapsi käyttää aikuista hyväkseen voimanlähteenään oman kasvunsa aikana. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omaohjaajasuhde kehittyy nuoren ja omaohjaajan pitkäaikaisen yhteisen työskentelyn myötä. Omaohjaajasuhde on hyvin kokonaisvaltainen, sillä nuori toimii omaohjaajansa kanssa yhteistyössä useissa eri toiminnoissa, säännöllisesti ja omaan totuttuun tapaansa. Omaohjaaja toimii johdonmukaisesti, tarpeen mukaan kannustaen ja rajoittaen. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008, 81,89.)

Nuori kiintyy sellaiseen aikuiseen, joka ymmärtää häntä, suhtautuu hyväntahtoisesti ja tyydyttää hänen tarpeensa. Aikuisen tulee tuntea nuoren elämäkokemus, jotta hän voi osoittaa ymmärtävänsä tätä kautta nuoren nykyistä olemusta, ominaisuuksia ja käyttäytymisen syitä. Kiintymyksen ja sitä kautta tapahtuvan korjaavan kokemuksen onnistumiseksi, omaohjaajan on vastustettava ajoittain väistämättä syntyvää hylkäämisen haluaan. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101-102.) Lapsilla ja nuorilla on lastensuojelulaitoksissa omat lempihoitajansa tai -ohjaajansa, joiden kanssaan he juttelevat mieluiten, ja joihin he luottavat. Nuorten tulee tunteenomaisesti kiinnittyä edes yhteen

heille merkittävään ihmiseen, jotta he oppisivat ilmaisemaan tunteitaan. (Törrönen 1999, 104.)

Turvallisuudentunteen peruslähtökohtana on aikuinen ihminen, joka on läsnä nuoren rinnalla. Yhteistyö tapahtuu kaikissa hetkissä, jolloin arkisista tilanteista tulee rutiineja ja sitä kautta turvallisuudentunne kasvaa. Nuoren tunne hyväksytyksi ja ymmärretyksi tulemisesta mahdollistaa turvallisuudentunteen, eli tunteen mahdollisuudesta turvautua toiseen ihmiseen. Turvallisuudentunne mahdollistaa luottamuksen syntymisen, ja sen avulla omaohjaaja voi käsitellä nuoren kanssa vaikeitakin asioita, mikä saa nuoren tuntemaan itsevarmuutta ja voimallisuutta. (Munnukka 2002, 170.)

Kun omaohjaajan ja lapsen välinen pysyvä luottamussuhde on muodostunut, voidaan nuoren kanssa käsitellä ihmissuhteita tai muita nuorelle vaikeita asioita. Suhde mahdollistaa vaikeista asioista puhumisen, ja sitä kautta esimerkiksi asiakassuunnitelman yhteydessä asettaa nuorelle tavoitteita ihmissuhteitten tai muiden kehitettävien osioiden alalla. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 53.) Omaohjaaja jatkuvasti myös tukee ja kannattelee nuorta muissa tunteissaan, mikä vahvistaa nuoren ja omaohjaajan suhdetta entisestään.

3.3 Korjaava kokemus

Lastensuojelun laitoshuollossa lapsi saa perushoitoa, eli hänelle turvataan riittävä yöuni, ruoka, peseytyminen, pukeutuminen jne. Laitoshuollon yhteisölliset työtavat vaikuttavat lapsen tunne-elämään ja toiminnallisuus jäsentää ja kehittää nuoren persoonaa. Omaohjaaja mahdollistaa nuorelle myös yksilökohtaista korjaavaa hoitoa, jonka avulla nuori saa korjaavia kokemuksia. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 64 – 65.)

Sijaishuollon lapsilla ja nuorilla on paljon kokemuksia, jotka kerta toisensa jälkeen ovat uhanneet ja tuhonneet heidän kokemustaan ennen kaikkea oman itsen jatkuvuudesta ja samana pysymisestä (Tuovila 2001, 36). Korjaavat ja hyvät kokemukset voivat aloittaa lapsen eheytyksen; ne ovat hyvin todellisia ja ne tapahtuvat aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Korjaava kokemus voi liittyä monenlaiseen yhdessäoloon tai tekemiseen, ruoanlaittoon tai syömiseen, koskettamiseen, lohdutuk-

seen, auttamiseen, nukkumaan menoon ja heräämiseen, rajojen asettamiseen ja niistä kiinni pitämiseen. (Tuovila 2001, 36.)

Korjaavan kokemuksen saavuttamiseksi lapsen heikolle ja hauraalle minälle annetaan ulkopuolista tukea. Tuki on välttämätöntä, sillä lapsen itsehallintaominaisuudet ovat heikot, eikä hän kykene käyttäytymään itsenäisesti asiallisella tavalla, jota tilanteet edellyttäisivät, eikä selviämään yksin. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 100.) Lastensuojelun nuorilla ei välttämättä ole koskaan ollut hyvää, keskinäiseen luottamukseen perustuvaa suhdetta aikuiseen ihmiseen. Luottamussuhteen muodostuessa omaohjaajan kanssa, nuori kokee parhaimmillaan olevansa turvassa ja voi puhua sellaisista asioista, joista ei ole ehkä koskaan aiemmin keskustellut kenenkään aikuisen kanssa. (Kekoni ym. 2008, 81.)

Omaohjaajasuhteessa lapsi voi siis saada sellaisen korjaavan kokemuksen, joka kohtaa hänen perusluottamustaan. Kun aikuinen, omaohjaaja osoittautuu luotettavaksi ja turvalliseksi, nuorella on mahdollisuus tarkistaa suhtautumistaan muihin ihmisiin. Omaohjaajasuhteessa nuorella on mahdollisuus kokea ja kokeilla erilaisia tunteita ja käyttäytymistä turvallisissa ja pysyvissä puitteissa. Nuori myös keskustelee omaohjaajansa kanssa tapahtuneesta ja nousseista tunteista, jolloin nuoren mahdollisuus integroida omat tunteensa ja oma käyttäytymisensä käsitykseen itsestään lisääntyy. Näin nuoren minäkuva voi hahmottua ja selkeytyä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 52.)

3.4 Hyvä omaohjaajasuhde hyvänä asiakassuhteena

Omaohjaajatyötä voi tarkastella sosiaalialan hyvän asiakassuhteen elementtien näkökulmasta, sillä kyse on ammatillisesta suhteesta, jonka kehitykseen työntekijä eli nuoren omaohjaaja voi valinnoillaan ja toiminnallaan tietoisesti vaikuttaa. Särkelä (2001) pohtii kirjassaan näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön, josta voisi varmasti olla hyötyä yrittäessä ymmärtää omaohjaajan ja nuoren toimivaa suhdetta. Sovellan ja tarkastelen tässä osiossa Särkelän aineistoa suoraan nuoren ja omaohjaajan näkökulmaan.

Jotta omaohjaajaa voisi todella auttaa ongelmistaan kärsivää nuorta, on saatava luotua sellainen suhde, jossa asiakas, tässä tapauksessa sijoitettu nuori haluaa tehdä yhteis-

työtä omaohjaajansa kanssa, jonka on oikeasti haluttava auttaa. Vastavuoroisuutta ei voi olla korostamatta hyvässä työskentelysuhteessa, eikä työntekijän tule objektivoida nuorta, vaan subjektivoida, rohkaista ja kannustaa nuori rinnalleen. Nuorta tulee innostaa ja motivoida pohtimaan eri näkökulmista, miten hän voisi toimia elämäntilanteessaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti, tavoitteellisesti ja auttaen nuorta selviytymään omassa elämässään. (Särkelä 2001, 27.)

Omaohjaajan näkemykset, eli hänen toimintansa taustalla olevat teoriat ja ymmärrys vaikuttavat luonnollisesti hänen tapaansa tehdä työtä. Hyvässä omaohjaajasuhteessa, kuten kaikissa sosiaalisissa auttamistyössä myös asiakkaiden, eli tässä tapauksessa nuorten tulisi vaikuttaa työntekijän käsityksiin. (Särkelä 2001, 27.)

Sosiaalisessa auttamistyössä tarvitaan ennen kaikkea ihmissuhdetaitoja. Hyvä omaohjaajasuhde on kaiken perusta, jolle kaikki muu auttaminen ja ohjaaminen perustuu. Kaikki nuoren ja omaohjaajan välinen kanssakäyminen sekä muut ihmissuhteet vaikuttavat suuntaan tai toiseen. Mitä merkittävämpi suhde henkilön kannalta on, sitä vahvemmin siihen liittyy tunteita, jotka vaikuttavat toimintaan. Sosiaalialan työntekijöillä, eli omaohjaajilla on oltava ihmissuhdetyön ammattitaito, jotta voisi luoda nuoreen tietoisesti sellaisen suhteen, jonka varassa nuoren kaikenlaisia asioita ja kiperiäkin ongelmia voidaan käsitellä. Merkityksellinen omaohjaajasuhde myös lisää nuoren omanarvon tuntoa, itseluottamusta ja ylipäättänsä halua olla ja yrittää osastolla. (Särkelä 2001, 28.)

Nuoren on helpompi hyväksyä ja suhtautua myönteisesti omaohjaajan tekemiin virheisiin, jos kokee omaohjaajansa suhtautuvan häneen myönteisesti ja kunnioittavan arvostavasti. Mikäli suhtautuminen nuoreen on muutenkin välittävä, sillä on itsearvoinen, emotionaalisesti korjaava merkitys nuorelle, joka ei ole saanut osakseen riittävästi välittämistä ja ymmärrystä. (Särkelä 2001, 39.) Näillä tavoin nuori voi saavuttaa korjaavan kokemuksen.

3.5 Hyvän asiakassuhteen elementtejä

Nuori kaipaa hyväksyntää, ja se edellyttää tunnetta siitä, että omaohjaaja hyväksyy hänet juuri sellaisena kuin hän on kaikkien ongelmien kanssa. Hyvän suhteen perus-

tana toisen kohtaaminen ja hyväksyminen omana itsenään auttaa myös ohjaajaa näkemään nuorella paremmin voimavaroja ja tavoitteita. Yhtä tärkeä elementti on luottamus eli nuoren usko siihen, että he pyrkivät yhdessä johonkin hyvään, johon he voivat sitoutua yhdessä. Vaitiolovelvollisuuden esilletuonti ja omaohjaajan todellinen ja jatkuva osoitus luotettavuudesta edistävät luottamuksellista suhdetta. (Särkelä 2001, 31 – 34.)

Mitä parempi suhde työntekijän ja asiakkaan välille syntyy, sitä vaikeampien ja henkilökohtaisempien asioiden käsittelyä se kestää ja kannattelee. Jos suhde on emotionaalisesti latautunut, nuori kokee omaohjaajansa todella välittävän siitä, mitä hänelle tapahtuu. Tällöin omaohjaaja tulee tärkeäksi ja merkitykselliseksi henkilöksi ja osaksi nuoren elämää. Osapuolten ollessa emotionaalisesti merkittäviä toisilleen, työskentely ja siihen liittyvä vastavuoroisuus edesauttavat edistymistä ja näkökulmien vaihtoa ja sitä kautta avartumista. (Särkinen 2001, 38.)

Pelkkä välittäminen ja mukautuminen eivät sellaisenaan riitä, vaan kun molempipuolinen empaattinen yhteisymmärrys on saavutettu, on omaohjaajan ryhdyttävä tavoitteellisesti toimimaan nuoren tilanteen parantamiseksi. Tällaiseen toimimiseen nuori tarvitsee jämäkkää tukia ja tarpeeksi tiukat rajat. Nuori kokee omaohjaajan vaativuuden välittämisenä, jos työskentelysuhde on tasapainoinen ja luottamuksellinen. Silloin nuori tuntee työskentelyn tapahtuvan hänen parhaakseen, ja omaohjaajan valinnat ja toiminta toimii nuoren tavoitteiden ja tarpeiden toteutumiseksi. Omaohjaajan on ymmärrettävä, ettei kasvu tapahdu ilman ponnisteluja ja kasvukipuja. (Särkelä 2001, 40.)

4 SIPPOLAN KOULUKOTI

4.1 Sippolan Koulukodin perusajatukset

Sippolan Koulukoti on huostaanotetuille tai avohuollolla tuettavina sijoitettaville 12 – 17-vuotiaille tytöille ja pojille tarkoitettu lastensuojeluyksikkö. Sippolan Koulukodin kasvatus-, hoito- ja opetustyö perustuu yhteistyöhön kunnan sosiaalitoimen, lapsen vanhempien, sekä muun lähiverkoston ja eri viranomaisten kanssa. Pääasiallisena syynä nuoren sijoittamiseen Sippolan Koulukotiin on nuoren rajojen hämärtyminen

kotona, koulussa sekä vapaa-aikana, sekä jos lapsen tai nuoren peruskoulun suorittaminen, normaali päivärytmi ja muuten terve elämä ovat vaarantumassa. (Sippolan Koulukodin esite.)

Sippolan Koulukodin osastopaikat on tarkoitettu nuorille, jotka käyvät peruskoulua, mutta joiden elämä on syystä tai toisesta kriisiytynyt niin, että normaali kasvu ja kehitys vaarantuvat. Tällöin vanhemmat eivät pysty pitämään lapselleen rajoja, vaikeudet joulussa kasautuvat, ja vapaa-aika täyttyy kielteisistä asioista kuten rajaton kuljeskelu, näpistely, ympäristön häirintä, alkoholi- ja muut päihdekokeilut. (Sippolan Koulukodin palveluesite ja hinnasto 2008.)

Sippolan Koulukodissa lapsi tai nuori saa mahdollisuuden ottaa etäisyyttä haitalliseen elinympäristöstään. Koulukoti tarjoaa tavoitteiden suunnittelua ja niiden saavuttamista, sekä tukea elämän eri osa-alueisiin ja vaiheisiin. (Sippolan Koulukodin esite.) Osasto tarjoaa sijaishuollon palveluita, eli ympärivuorokautisia asumis- ja hoitopalveluita. Niihin kuuluvat fyysinen ja psyykinen huolenpito, ja kasvatus- ja hoitosuunnitelman mukainen kasvatus; osaston arki toimii nuorten koulunkäynnin, harrastusten ja vapaa-ajan vieton ympärillä. Nuorten ehdotukset vapaa-ajan vietossa otetaan huomioon, ja niitä pyritään toteuttamaan ohjaajien ja muiden resurssien tarjoamien mahdollisuuksien mukaan. Nuoret käyvät viikonloppuisin kotona tai muussa lomapaikassa lomilla, mikä edellyttää ohjaajien ja vanhempien tai lomapaikan jatkuvaa yhteistyötä ja yhteydenpitoa. (Sippolan Koulukodin palveluesite ja hinnasto 2008.)

Oppilaat voivat käydä peruskoulunsa Sippolan Hovin koulussa, joka sijaitsee osastojen viereisessä päätalossa. Lapsia ja nuoria opetetaan neljässä pienryhmässä, joiden perusajatuksena on oppilaslähtöisyys, turvallisuus, sekä myönteinen tavoitteellisuus, jolla ehkäistään syrjäytymistä ja tuetaan oppilasta jatko-opintoja valittaessa ja niihin pyrittäessä. (Sippolan Koulukodin esite.) Osastolla asuvilla nuorille tarjotaan perusopetusta Sippolan Hovin koulussa tai kunnan peruskoulussa, tarvittaessa opiskelu jatkuu myös lähialueen toisen asteen oppilaitoksissa. (Sippolan Koulukodin palveluesite ja hinnasto 2008.)

Nuoren hoidon suunnitelmallisuus varmistetaan henkilökohtaisella kasvatus- ja hoitosuunnitelmalla, sekä niitä varten pidettävillä palaverilla, joihin osallistuvat nuoren lisäksi hänen omaohjaajansa, vanhempansa ja sosiaalityöntekijä.

4.2 Elämää Sippolan Koulukodissa

Kuten koulukodit yleensä, Sippolan Koulukoti sijaitsee syrjäisessä paikassa, josta on reilu automatka lähimpiin keskuksiin. Tämän ansiosta nuoret voivat keskittyä koulukodin tarjoamiin tiloihin ja yhteisöön, ja omille teille lähtemisen kynnyks on suurempi. Kun lapsi tai nuori on 'eristettynä' omasta elinympäristöstään, hänen on helpompi mukautua yhteisön sääntöihin ja muuttaa hänelle haitalliseksi muodostuneet valinnat ja tavat.

Sippolan Koulukoti eli osastot ja koulu sijoittuvat Sippolan Hovin pihapiiriin. Tiiviiseen yhteisöön kuuluu päärakennuksessa sijaitsevan koulun ja toimitilojen lisäksi kolme oppilasosastoa: seitsemänpaikkainen tyttöjen osasto, seitsemänpaikkainen poikien osasto sekä neljäpaikkainen erityisen huolenpidon osasto. Sippolan koulua käyvät myös kolmen Sippolan Koulukotiin kuuluvan perhekodin lapset ja nuoret, sekä muilta paikkakunnilta reissukoulua käyvät lapset ja nuoret.

Koulunkäynti luo aikataulun koulukodin arkeen, mutta vapaa-ajalla nuoret käyvät harrastuksissa ja oleskelevat. Kenenkään ei ole pakko harrastaa mitään, mutta jokainen huomaa vapaa-ajan olevan mielekkäämpää, kun on osastojen ulkopuolella harrastus, jota voi odottaa. Oppilaat saavat valita harrastuksensa oman kiinnostuksensa mukaan ja koulukoti tarjoaa mahdollisuuden osallistua viikoittain sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan, joka on ollut menestys osaston tyttöjen keskuudessa. Suosituimpia harrastuksia ovat musiikki, ja koulukodilla onkin oma monipuolinen bändihuone, jossa nuoret saavat ohjatusti toteuttaa itseään. Myös liikuntamahdollisuuksia on tarjolla ja koulukodin oma kuntosali on paljon nuorten käytössä.

Kesäisin oppilaat viettävät aikaa lomailien, mutta heille tarjotaan mahdollisuus tehdä kesätöitä Sippolan Hovin alueita, yleisiä tiloja ja muita ajankohtaisia asioita hoitaen. Kesätöistä saatava rahallinen korvaus motivoi oppilaita ja opettaa nuorille vastuuntuntoa, ja tarjoaa mielekästä tekemistä kesälomalle, jonka nuoret viettävät yhtälailla Koulukodilla.

4.3 Omaohjaajamenetelmä Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla

Sippolan koulukodissa jokaisella nuorella on henkilökohtainen omaohjaaja. Omaohjaajan toimenkuva on määritelty omaohjaajatyön, muun kasvatustyön ja työn kehittämisen näkökulmista. Omaohjaajan tulee toimia aikuisena kasvattajana, ja toimia esimerkkinä oppilaalle toimimalla eettisesti ja olemalla rehellinen. Omaohjaajalla on oman nuorensa kasvatusta-, hoito- ja huolenpitovastuu, ja tähän sisältyy kaikki arkeen liittyvät toimenpiteet, tukeminen ja ohjaaminen. (Ohjaajan toimenkuva – perehdytyslista, Sippolan Koulukoti.)

Sippolan Koulukodin tyttöjen ja poikien osastojen omaohjaajamenetelmien käytännöt eivät ole keskenään samanlaiset. Koska haastatteleman nuoret sekä työntekijät olivat tyttöjen osastolta, myös omaohjaajamenetelmän teoria on käsitelty tyttöjen osaston käytäntöjen kannalta. Tyttöjen osastolla nuorella on kaksi omaohjaajaa, ja työpari on vakio. Omaohjaajaparilla on kaksi nuorta, ja yhdessä he muodostavat omaohjaajatiimin. Molemmat ohjaajat tiimissä ovat toisen nuoren omaohjaaja, ja toisen nuoren kakkosomaohjaaja. Ykkösomaohjaaja on päävastuussa nuoresta, ja kakkosomaohjaaja hoitaa nuoren asioita, kun omaohjaaja on estynyt, eli esimerkiksi lomalla. Työpari saa kuitenkin keskenään päättää töiden jakamisesta. Omaohjaajatiimi kiinnittää tarkemmin huomiota omien nuorten olemiseen osastolla.

Nuoren tultua osastolle omaohjaajan kanssa kartoitetaan nuoren lähtötilanne, ja omaohjaaja on vastuussa nuoren vastaanottamisesta ja perehdyttämisestä osastolle. Kaksi kertaa vuodessa pidetään omaohjaajien, sosiaalityöntekijän ja nuoren ja tämän vanhempien kanssa asiakassuunnitelma, jossa käydään läpi nuoren vahvuuksia ja mahdollisia ongelmakohtia. Keskustelun pohjalta nuori asettaa ohjatusti itselleen tavoitteita, joita tarkkaillaan ja pyritään toteuttamaan sijoituksen aikana.

Perustehtävän mukaiseen kasvatustyöhön osastolla kuuluu nuoren kasvun ja kehityksen tukeminen eri tavoin, kuten huolehtimalla nuoren turvallisuudesta ja asettamalla nuorelle rajoja ja pitämällä niistä kiinni. Myös muista ryhmän yhteisistä toimintaperiaatteista, sopimuksista ja järjestyksestä ja vastuista huolehtiminen johdonmukaisesti ja oikeudenmukaisesti edistää nuoren turvallisuudentunnetta ja arjen sujuvuutta. Ohjaajan tehtävä on huolehtia nuorelle inhimillisten perusasioiden ja käytännön taitojen

opettamisesta, kuten siisteys ja puhtaus, rahankäyttö ja muiden omien asioiden hoitaminen eri viranomaisten kanssa. (Ohjaajan toimenkuva - perehdytyslista.)

Omaohjaaja pitää säännöllisesti yhteyttä nuoren vanhempiin ja tekee yhteistyötä nuoren lähiverkoston kanssa. Omaohjaaja ja nuoren vanhemmat keskusteleivat jatkuvasti yhdessä nuoren asioista, ja pyrkivät yhteiseen ymmärrykseen ja molemminpuoliseen tiedottamiseen. Omaohjaajan tehtävänä on tiedottaa koulukodin asioista nuoren huoltajille ja olla tarvittaessa tukevana linkkinä nuoren, nuoren kodin sekä koulukodin välillä. Omaohjaaja huolehtii nuoren henkilökohtaisista asioista, kuten nuoren raha- ja loma-asioista sekä neuvotteluista. (Ohjaajan toimenkuva - perehdytyslista.)

Omaohjaajaa valittaessa otetaan huomioon työntekijän työresurssit, ja oppilaita jaetaan ohjaajille tasapuolisesti. Nuoresta lähetetään koulukodille tietoja etukäteen ennen sijoituksen alkamista ja tietojen perusteella ohjaajat pohtivat yhdessä, kuka ohjaajista voisi parhaiten omaohjaajana vastata nuoren tarpeisiin.

Ohjaajat osastolla motivoivat nuorta myönteiseen toimintaan ja harrastuksiin, ja omaohjaajan tehtävänä on auttaa nuorta löytämään oma kiinnostuksenkohteensa, ja tukea nuorta harrastuksessaan ja muussa myönteisessä toiminnassa. Muun ajanvieron, retkien ja leirien toteuttamisesta ja suunnittelusta vastaavat kaikki ohjaajat, mutta omaohjaajan tehtävänä on informoida huoltajaa tapahtuneista asioista. (Ohjaajan toimenkuva - perehdytyslista.)

Omaohjaajalla ja nuorella on mahdollista pitää viikoittain omaohjaajatunteja, jolloin omaohjaaja ja nuori tekevät jotain mieluista, tai syventyvät keskustelemaan nuorelle tärkeistä ja ajankohtaisista asioista (Ohjaajan toimenkuva - perehdytyslista). Omaohjaajat pitävät säännöllisesti yhteyttä myös nuoren sosiaalityöntekijään. Nuoren sosiaalityöntekijä on nuoren ja omaohjaajan mukana tehtäessä nuoren huoltosuunnitelmaa ja pidettäessä muita neuvotteluja. Omaohjaaja laatii nuoresta joka kuukausi myös kuukausikirjeen, joka lähetetään nuoren sosiaalityöntekijälle, sekä huoltajille. (Sippolan Koulukodin palveluesite ja hinnasto 2008.)

Osastolla ohjaajat vastaavat osastoon liittyvistä asioista ja tehtävistä, kuten siivouspäivä tai ruoanlaitto, ja nuoria otetaan mukaan toimintaan tasapuolisesti. Omaohjaaja perehdyttää nuorta ennen sijoituksen päättymistä itsenäiseen elämään. Nuori opettelee

koko sijoituksensa ajan pitämään huolta omista tavaroistaan ja raha-asioistaan, huolehtimaan hygieniastaan, sekä tekemään itse ruokaa ja korjaaman jälkensä. Sijoituksen loppuvaiheessa omaohjaaja pyrkii nuoren kanssa vahvistamaan nuoren itsenäistymiseen tarvittavia ominaisuuksia ja valmiuksia nuoren tarpeiden mukaan. Omaohjaaja ja nuori voivat yhdessä tutustua työn hakemisen tai laskujen maksamisen käytäntöihin, että nuorella olisi tarvittava osaaminen sijoituksen päättyessä.

5 TUTKIMUS

5.1 Tutkimuksen taustaa

Sain idean opinnäytetyöhöni kolmannelta työharjoittelustani, jonka suoritin Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla. Harjoitteluni loppuvaiheessa kuulin, että koulukoti pitäisi erittäin tervetulleena opinnäytetyötä tai tutkimusta, jonka aiheen sai rajata ja suunnitella tutkija itse. Harjoitteluni aikana omaohjaajamenetelmä nousi nuorten arjen sujuvuuden ja osastolla asumisen ja elämisen kannalta mielestäni erittäin tärkeäksi menetelmäksi. Koulukodille omaohjaajamenetelmä oli erittäin tervetullut tutkimusaihe, ja minut otettiin tutkijana todella hyvin vastaan. Sippolan Koulukodin työntekijät olivat valmiit ohjaamaan ja neuvomaan, mikäli ongelmia tai mieltä askarruttavia asioita ilmeni.

Kartoittaessani omaohjaajamenetelmää alustavasti ja etsiessäni olemassa olevaa tietoa menetelmästä osastoilta huomasin, ettei aiheesta juuri ollut kirjoitettua tietoa tai aiempia tutkimuksia. Sain siis aloittaa omaohjaajamenetelmän tutkimisen Sippolan Koulukodissa puhtaalta pöydältä. Työntekijät ja nuoret olivat minulle jo ennestään tuttuja, joten minun ei kuitenkaan tarvinnut aloittaa vieraassa paikassa, ainoastaan roolini muuttui. Tutkimuksen suorittamista helpotti se, että nuoret ja ohjaajat sekä koulukodin tavat olivat entuudestaan tuttuja. Koulukodin tunteminen helpotti todella paljon raja-
tessani ja suunnitellessani työni sisältöä.

Aloitin tutkimuksen suunnittelun heti työharjoittelun jälkeen, mutta vastaajia en ehtinyt haastatella kuin vasta noin puolen vuoden jälkeen työharjoitteluni päättymisestä. Mielestäni tämä suunnitteluun käytetty väliaika oli kuitenkin tarpeellinen ja sopiva

tutkimukseni kannalta, sillä sen vuoksi emme olleet nuorten ja ohjaajien kanssa liian tuttavallisia.

Tavoitteenani oli alusta lähtien kartoittaa näkemyksiä ja kokemuksia koulukodista ja tarkoitukseni oli tuoda esille tasapuolisesti sekä nuorten että ohjaajien näkökulmia. Siksi minulle oli alusta lähtien selvää, että haastattelun samoilla teemoilla molempia osapuolia, ja pyrin tekemään haastattelut sisällöltään samankaltaisiksi, jotta niiden vertaileminen olisi jälkeenpäin mahdollista. Suunnittelin ja rakensin haastattelun teemat ja kysymykset tutkimukseni sisällön mukaan niin, että saisin mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiini liittyviä vastauksia. Haastattelurungon ja kysymysten sisällön tarkalla suunnittelulla pystyy ennalta vaikuttamaan tutkimuksen laatuun ja luotavuuteen.

Tavoitteena oli tutkia ja tuoda esille omaohjaajamenetelmää mahdollisimman monipuolisesti ja niin kattavasti kuin kuutta henkilöä haastattelemalla on mahdollista. Päämääränäni kuitenkin oli haastateltavien ymmärtäminen ja sen tuominen muiden luettavaksi. Haastattelujen tulosten jaottelu teemoittain ja tiivistäminen mahdollisimman ymmärrettävään muotoon, sekä kokonaisuudesta tehtävät johtopäätökset, ovat keinoni tuoda esille tutkimukseni tulosta.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset muokkaantuivat ja vaihtelivat opinnäytetyön etenemisen myötä, sillä työn painopiste vaihteli työtä suunnitellessa ja tehdessä. Tutkimussuunnitelmaa tehdessäni huomasin olevani erityisen kiinnostunut ohjaajien ja nuorten näkemysten eroista ja samankaltaisuuksista. Tutkimukseni ensimmäisenä lähtökohtana oli siis vertailla, miten omaohjaajien ja nuorten näkemykset ja mielipiteet yhteisistä asioista loppujen lopuksi eroavatkaan toisistaan.

Tutkiessani omaohjaajamenetelmää nuorten ja ohjaajien näkökulmasta, huomasin jo haastattelukysymyksiä laatiessani, että kaikissa vastauksissa tultaisiin osittain vertaamaan sitä, millainen on hyvä omaohjaaja ja miten omaohjaajan tulisi toimia. Tämän takia yksi tutkimuskysymyksistäni onkin, mikä tekee omaohjaajan ja nuoren suhteesta hyvän, ja toinen samankaltainen mutta olennainen kysymys, millainen on hyvä oma-

ohjaajasuhde. Omaohjaajasuhteita ja tapoja toimia on varmasti yhtä monta kuin on omaohjaajia ja nuoriakin, mutta uskoin silti, että kaikkia pareja ohjaa punainen lanka, jokin suhteessa toistuva teema ja vahvuus, joka tekee nuoren ja omaohjaajan välisestä suhteesta erityisen ja hyvän.

Olennaiseksi asiaksi nousi myös kysymys siitä, miten omaohjaaja vaikuttaa nuoren elämään jokapäiväiseen elämään osastolla. Kartoittaessani omaohjaajan vaikutusta nuoreen huomasin, että luottamussuhteen synnyttyä omaohjaaja vaikuttaa nuoren olemiseen osastolla olennaisesti. Omaohjaajan vaalimat arvot siirtyvät usein nuoreen, ja sitä kautta omaohjaaja vaikuttaa nuoren elämään myös koulukotisijoituksen jälkeen.

5.3 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Koska tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja halusin tutkia omaohjaajamenetelmää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, valitsin aineistonkeruun menetelmäksi haastattelun. Haastattelu sopii erilaisiin tutkimustarkoituksiin, sillä se on erittäin joustava menetelmä. Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, joten tilanne luo paljon mahdollisuuksia. Haastatteli- ja voi suunnata kysymykset ja lisäkysymykset niin, että haastattelusta saadaan mahdollisimman paljon haettavaa ja tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Haastattelu on hyvä tutkimusmenetelmä silloin, kun halutaan tallentaa toisen ihmisen kertoma tarina mahdollisimman todenmukaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34.)

Tutkimukseni tavoitteena oli saada tietoa näkemyksistä ja kokemuksista omaohjaajuudesta, joten mielestäni paras tapa saada selville ihmisten kokemuksia, on kysyä ja kuunnella. Haastattelussa haastateltava saa mahdollisuuden tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Vastausten suuntia on etukäteen vaikea tietää, joten kysymyksiä voidaan syventää reagoiden vastaukseen ja vieden keskustelua eteenpäin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Elämäntarinoiden, kokemusten ja näkemysten tutkimisessa on välttämätöntä käyttää tutkimusmenetelmänä haastattelua etenkin, kun halutaan tuoda ja nostaa esille yksilölliset kokemukset. Jokainen ihminen ja tarina on erilainen, ja avoimilla kysymyksillä saa varmasti eniten vastaajiensa näköisiä vastauksia ja tätä kautta monia eri näkökulmia.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jota käytetään paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, koska se vastaa hyvin monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203). Teemahaastattelun sisältö on jaoteltu teemoittain, ja kysymykset ovat ennalta laaditut. Haastatteluvaiheessa kysymysten sisältö on kaikille sama, mutta haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä. Vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemat ja niiden sisällöt on kaikille haastateltaville samat, mutta haastattelija voi tunnistella tilannetta ja esittää kysymyksiä tilanteeseen sopivimmalla tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Koin teemahaastattelun olevan tutkimukseni kannalta paras mahdollinen tutkimusmenetelmä. Teemahaastattelun teemojen avulla sain rajattua koko tutkimuksen sisällön tärkeimpiä teemoja, ja tutkimus saikin strukturinsa teemahaastattelussa käytettyjen teemojen kautta. Haastattelun teemat toimivat tutkimusten tulostenkäsittelyssä avaintemoina, joiden kannalta vastauksia ja tuloksia tarkasteltiin. Kysymysten sisältöjen jaottelu neljään suurempaan kokonaisuuteen helpotti työtä kaikissa eri vaiheissa.

5.4 Aineiston keruu

5.4.1 Haastateltavien valinta

Tunsin osaston nuoret, sillä olin tutustunut heihin harjoitteluni aikana. Tiesin, että sen hetkistä tyttöistä kolme sillä hetkellä pisimpään koulukotiin sijoitettuna ollut tyttö saivat peruskoulunsa päätökseen ja lähtisivät kevään jälkeen omille teilleen. Ajatukseni oli että nuoret, jotka ovat lähdössä laitoksesta, voisivat pohdiskella ja käsitellä koulukotijaksoaan sijoituksen alkamisesta sen loppuun ja vertailla omia kokemuksiaan koulukodissa asumisen eri vaiheissa, sekä arvioida oman omaohjaajasuhteensa kehitystä. Päätin etten ottaisi haastatteluun mukaan tyttöjä, joilla olisi vielä vuosi sijoitusta koulukodissa jäljellä, sillä heidän näkemyksensä omaohjaajista ja koulukodin arjesta olisivat varmasti erilaista kuin juuri lähdössä olevilla, eikä heidän suhteensa omaohjaajien kanssa ole vielä täysin kehittynyt. Samassa vaiheessa olevien tyttöjen ja heidän omaohjaajiensa näkemyksiä olisi luotettavampi vertailla, sillä heidän lähtökohtansa ja tilanteensa olivat teknisesti ottaen samat. Laadullinen tutkimus mahdollistaa tutkitta-

vien ryhmän keräämisen tarkoituksenmukaisesti, eikä ollut tarvetta valita haastateltavia satunnaisotoksella.

Johdonmukaisuutta hakien valitsin kolmen nuoren lisäksi tutkimusryhmään nuorten omat omaohjaajat, jotka pystyisivät samalla tavalla kuvailemaan tytön koko koulukodissa oloaikaa alusta loppuun. Myös omaohjaajat pystyisivät huomioimaan omaohjaajasuhteen kehittymistä ja nuoren käyttäytymisen muutoksia koulukotisijoituksen aikana.

Yhden haastateltavan tytön omaohjaaja ei ollut haastattelujen aikana tavoitettavissa, joten valitsin haastateltavaksi ohjaajaksi yhden pitkään koulukodissa omaohjaajana toimineen ohjaajan. Pyysin ohjaajaa keskittämään ajatuksensa yhteen aiempaan omaohjattavaansa, sillä muutkin haastatteleman ohjaajat kertoivat vain yhdestä - ja heidän tapauksissaan tämänhetkisestä omaohjattavastaan.

5.4.2 Luvat

Hain Sippolan Koulukodin johtajalta tutkimusluvan haastatteluihin ja koulukodin asiakirjojen käyttämiseen lähteenä. Sen lisäksi kysyin luvan haastatteluun ja sen nauhoittamiseen erikseen jokaiselta haastattelemaltani nuorelta ja ohjaajalta. Kerroin jokaiselle, mihin käyttöön haastattelut tulevat ja painotin, etteivät äänitteet tai tallenteet tule kenenkään muun kuultavaksi tai nähtäväksi. Kerroin, ettei heidän anonymiteettinsä ollut vaarassa, sillä poistaisin litteroinnin jälkeen äänitteet, ja litteroiduista haastatteluista nimet. Kerroin haastateltaville myös, että käyttäisin pohdinnassa ja analyysissä heidän kertomuksia niin, ettei heitä voisi erikseen tunnistaa niistä lopullisessa tutkimuksessa.

Kerroin nuorille sekä ohjaajille, ettei heihin kohdistu mitään paineita eikä heidän tarvitse ottaa stressiä haastattelusta. Painotin myös tilanteen olevan täysin luottamuksellinen, joten haastateltavat saivat tilaisuuden antaa negatiivistakin palautetta. Kaikki haastateltavat suhtautuivat myönteisesti haastatteluihin ja sain luvan nauhoittaa jokaisen haastattelun. Monet tuntuivat aluksi jännittävän tai arastavan äänityksen takia, mutta rentoutuivat haastattelun lähtiessä käyntiin ja unohtivat nauhoituksen.

5.4.3 Haastattelujen kulku

Haastattelin ensin kolme nuorta ja sitten omaohjaajat. Haastattelut olivat pituudeltaan puolesta tunnista tuntiin, ja haastattelut suoritettiin kahden viikon aikana haastateltaville sopivina aikoina.

Ennen haastatteluja haastateltavat saivat halutessaan nähdä teemat ja kysymykset, mutta annoin kysymykset jokaiselle nähtäväksi vasta haastatteluun tarkoitettussa rauhoitetussa tilassa ja ennen haastattelun alkua. En halunnut nuorten pohtivan keskenään vastauksia ennen haastattelua, enkä halunnut omaohjaajien valmistelevan vastauksiaan etukäteen, sillä uskoin heidän pystyvän ketomaan kokemuksistaan ja näkemyksistään haastattelutilanteessa. Jälkeenpäin ymmärsin, ettei kysymysten etukäteen näyttämisestä omaohjaajille olisi ollut mitään haittaa, vaan päinvastoin siitä olisi saattanut olla hyötyä vaikeita kysymyksiä pohdittaessa. Yksi ohjaaja olisi halunnut nähdä haastattelukysymykset jo ennen haastattelutilannetta, ja yksi nuorista ei halunnut nähdä kysymyksiä ollenkaan ennen haastattelua.

Haastattelut sujuivat mielestäni hyvin, ja sovelsin kysymyksiä ja kysyin niitä johdonmukaisessa järjestyksessä ja ennen kaikkea niin, että tilanne ja keskustelu olivat haastateltavalle miellyttäviä. Muistin teemat ja sen aiheet ja enakkoon suunnitellut kysymykset, eikä minun tarvinnut seurata muistilistaa, vaan pystyin jatkamaan vastaukseen liittyvällä kysymyksellä tai muuten tarkentamaan vastausta aina sen mukaan, mitä haastateltava oli vastannut. Näin haastattelu pysyi luonnollisena keskusteluna, ja pyrin antamaan tilaa avoimille vastauksille.

5.5 Aineiston analyysi

Aineiston runsaus ja elämänläheisyys tekee analyysivaiheesta kiinnostavan ja haastavan. Samat ominaisuudet voivat tehdä analyysistä ongelmallisen ja työlään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 135.) Itse huomasin omalle työtavalleni ja mieltymyksiini sopivaksi nimenomaan elävän ja runsaan litteroidun materiaalin tutkimisen, aineiston purkamisen ja analysoinnin. Haastattelujen yksilöllisyys ja jokaisen haastateltavan omat mielipiteet ja persoonat nousivat esiin haastattelujen lisäksi aineiston purkuvaiheessa, ja oli todella mielenkiintoista päästä yhdistelemään ja tiivistämään vastauksia.

Haastatteluvaiheiden jälkeen litteroin nauhoitukset. Kun kaikki haastattelut oli tallennettu kirjallisesti, poistin tiedostoista nuorten, ohjaajien ja muiden tunnistettavien henkilöiden nimet, ja korvasin ne kolmella tähtimerkeillä (***). Pidin selkeyden vuoksi nuorten haastattelujen litteroinnit ja niihin tehdyt muokkaukset omissa kansioissaan ja ohjaajien haastattelut omissaan. Litteroiduissa vastauksissa käytin nuoren nimen sijasta kirjainta N ja ohjaajien nimen tilalla kirjainta O. Haastattelun tuloksia esitellessäni olen käyttänyt suoria lainauksia ja otteita haastatteluista ja niiden eteen on merkitty, onko otteen sanonut haastatteluissa nuori N, vai ohjaaja O.

Litteroidut vastaukset jaottelin teemoittain ja kysymysten mukaan. Jaottelin vastaukset teemoittain kysymysten mukaan niin, että jokaisen teeman alla oli siihen liittyvät kysymykset, ja jokaisen kysymyksen alla oli kaikkien haastateltavien vastaukset: kolme nuorten vastausta ja kolme ohjaajien vastausta. Kaikki haastateltavat eivät vastanneet perusteellisesti kaikkiin kysymyksiin, mutta kokosin kaikentasoiset vastaukset keskenään samojen kysymysten alle. Liitin lisäkysymysten vastaukset niitä lähinnä olevan kysymyksen alle, tai jos sama lisäkysymys oli kysytty usealta, tein sille oman osion. Vastausten ryhmittelyt kysymysten mukaan helpottivat synteessin tekemisessä.

Tarkkailin vastausosioita suhteessa tutkimuskysymyksiini ja nimesin haastattelujen tuloksista alaotsikoita, joiden mukaan aloin kirjoittaa koosteita haastateltavien vastauksista. Valitsin kysymyksistä ne, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini tai ovat muuten sisällön kannalta merkittäviä. Tein keskenään samansuuntaisista vastauksista tiivistelmiä ja koosteita, mutta toin niiden lisäksi ilmi kaikkien haastateltavien vastaukset ja eriävät näkökulmat. Koosteiden ja vastausten tiivistyksen tukena on otteita haastatteluista; ne ovat tuomassa synteeseille tukea ja elävöittämässä kerrontaa. Lisäsin haastattelujen tuloksiin myös niihin liittyviä otteita kirjallisuudesta, ne ovat tukemassa huomioitani, ja vertailen haastattelujani jo valmiina oleviin aineistoihin.

Vaikka tutkimuksessani pyrin saavuttamaan yleisen tason merkityksiä yksittäisten tapauksen ja kertomusten kautta, aineistoa oli tulkittava sen mukaan, että tapaukset ovat kaikki ainutlaatuisia (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 155). Tavallinen menettelytapa analyysia tehdessä on analysoida samanaikaisesti kerättyä aineistoa, tehdä tulkintaa ja narratiivisia raportteja (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136). Koin tämän osittain käytännölliseksi omaa tutkimusta tehdessäni. Tehdessäni synteisiä haastattelujen tuloksista huomasin, etten saisi kaikkia huomioitani liitettyksi mukaan haastattelun tulossyntee-

siin. Sen takia tein erillisen pohdintaosion haastatteluista nousseista havainnoistani tutkimuskysymysteni näkökulmasta.

Koska tutkimukseni yleisenä tavoitteena on haastateltavien ymmärtäminen, se oli otettava analyysini lähestymistavaksi. Pyrin selittämään ja ymmärtämään nuorten ja omaohjaajien kertomuksia ja muokkaamaan ne lukijalle ymmärrettävään muotoon. Haastattelujen vastauksia luokittelemalla ja yhdistelemällä, ja tilanteita kuvaamalla pyrin tuomaan parhaan mahdollisen vastauksen tutkimuskysymyksiini.

6 TUTKIMUKSEN LAATU JA LUOTETTAVUUS

6.1 Tutkimuksen laadusta ja luotettavuudesta yleisesti

Tutkimuksen tekemisen aikana on aihetta tarkkailla eri vaiheiden laatua, ja voidaan puhua laaduntarkkailusta. Etenkin aineistonkeruuvälineenä on haastattelu, laatua tulee tarkkailla tutkimuksen eri vaiheissa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184.) Koska kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota tutkimuksen laatuun eri vaiheissa; valmistellessa, suorittaessa ja jälkeenpäin.

Pidin kirjaa eri työvaiheistani ja pyrin valitsemaan kaikkiin vaiheisiin parhaan mahdollisen vaihtoehdon, jotta voisin taata tutkimukselleni mahdollisimman hyvän laadun. Kuitenkin tutkimukseni lähtökohtana oli vain kuuden henkilön haastattelu, ja olin aluksi skeptinen haastateltavien ryhmän määrällisestä riittävydestä, eli voisiko kuudesta haastattelun tuloksista saada monipuolisen tuloksen ja tutkimuksen. Haastateltavien vähäistä määrää kuitenkin kompensoi haastattelujen sisällön laajuus. Kuuden haastattelun jälkeen minulla oli useita tunteja tallennettua materiaalia, sillä jokainen haastattelu kesti keskimäärin melkein tunnin. Tutkimusaineisto oli tällöin todella monipuolinen, ja pysyin koostamaan tutkimustuloksen jopa elämäkerrallisuuteen painottuvaksi, ja sitä kautta hyvin antoisaksi ja kattavaksi.

Tutkimuksessani esitettävät johtopäätökset on tarkoitettu kuvaamaan Sippolan Koulu-kodin tyttöjen osaston kolmen sillä hetkellä pisimpään sijoitettuna olleen nuoren, sekä heidän omaohjaajiensa näkemyksiä ja kokemuksia. Tutkimukseni tarkoitus ei siis suinkaan ollut yleistää omaohjaajamenetelmään liittyviä kokemuksia ja niistä tehtyjä

johtopäätöksiä kaikkiin koulukoteihin tai lastensuojeluun, mutta näkemysten koonnistusta voi varmasti olla muuten hyötyä eri tahoille.

Laatua arvioidessani minun tuli pohtia, kuinka hyvin tutkimuksessani ja haastatteluisani tavoitettiin eri näkökulmia, nuorten ja omaohjaajien maailmaa. Tuli myös miettiä, olivatko kysymykset puolueettomia ja mahdollisimman avoimia. Mielestäni onnistuin säilyttämään roolini tutkijana ja tavoittamaan puolueettomasti eri osapuolten näkökulmia. Haastattelun kysymyksiä ja keskustelunaiheita olisi voinut hioa loputtomiin, mutta mielestäni onnistuin saamaan haastatteluillani tarvittavat tiedot tutkimukseni toteuttamiseen monipuolisena kokonaisuutena.

6.2 Aineiston keruun laaduntarkkailu

Päätin taata laadukkuuden tekemällä kattavan haastattelurungon ja paljon selkeitä kysymyksiä. Tarvittaessa esitin lisäkysymyksiä, joilla pyrin tarkentamaan saamiani vastauksia. Pohdiskelin myös etukäteen, mitä teemoja tulisi syventää ja mitä asioita painottaisin, sillä alun perin tutkimukseni tavoitteena oli keskittyä omaohjaajan ja nuoren välisen suhteen tarkkailuun ja tutkimiseen. Vertailemalla erilaisia vaihtoehtoja ja tutkiessani teoriaa päätin kuitenkin, että kaikki tutkittavat teemat olisivat lähtökohtaisesti saman laajuisia, ja haastateltavien vastaukset määrittelisivät kunkin teeman tärkeyden ja laajuuden tutkimuksen tuloksia esiteltäessä.

Haastatteluja suorittaessa tulisi huomioida haastattelijoiden ammattitaito ja varmistaa, että jokainen haastattelijat ymmärtää teemat ja sisällön samalla tavalla (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184). Haastattelujen aikana haastattelutyylini ja tapani ehtivät vakiintua, ja jokainen haastateltava oli lähtökohtaisesti samassa asemassa. Kaikki nuoret sekä ohjaajat on haastateltu samalla tavalla ja samoja seikkoja silmälläpitäen. Esitin jokaiselle kutakuinkin samanlaisia kysymyksiä, ja minua helpotti se, että olin etukäteen opetellut ja sisäistänyt haastattelurungon. Jokainen haastattelu oli haastateltavan myötä kuitenkin erilainen ja erityinen, mutta pyrin haastattelijana olemaan neutraali ja ottamaan huomioon jokaisen haastateltavan yksilönä.

Haastattelun tallentaminen on välttämätöntä. Vain sillä tavoin haastattelu saadaan sujumaan nopeasti ilman katkoja. Kun pyritään samalla luontevaan ja vapautuneeseen

keskusteluun, olisi haastattelijan pystyttävä toimimaan ilman kynää ja paperia. Haastateltavat unohtavat pian nauhurin olemassaolon, vaikka alussa se jännittäisikin. Kun haastattelu nauhoitetaan, saadaan kommunikaatiotapahtumasta olennaisia seikkoja säilytyksi, kuten äänenkäyttö, tauot, johdattelut. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92.) Havainnoin haastateltavien käyttäytymistä ja eleitä haastattelujen aikana, ja tein nuorista ja ohjaajista erilaisia huomioita ja kirjasin ne ylös haastattelun jälkeen. Näitä tietoja pystyin käyttämään avukseni tehdessä aineiston tulkintaa.

Haastattelun aikana varmistin parhaan mahdollisen laadun valitsemalla itselleni varmasti toimivan ja laadukkaan teknisen välineistön. Haastattelujen äänittämiseen käytin varmasti ja hyvin toimivia laitteita ja ohjelmia, sillä halusin äänitteiden tason olevan paras mahdollinen. Ennen jokaista haastattelua valmistelin haastattelutilan ja -laitteet; että sähköjohto on seinässä, akku latautuu ja sitä on riittävästi, ja että äänenvoimakkuus on sopiva. Ajoittain haastattelun aikana tarkastin tallennuslaitteen olevan varmasti päällä.

Laaduntarkkailu aineiston käsittelyn aikana on myös tärkeää. Tulosten tallentamisen laatua parantaa se, että haastattelu litteroidaan niin nopeasti kuin mahdollista, varsinkin jos tutkija itse sekä haastattelee että litteroi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185.) Pyrin suorittamaan litteroinnin heti haastattelujen jälkeen samana päivänä mutta viimeistään viikon sisällä haastattelusta. Pyrin ehdottomaan tarkkuuteen litteroidessani haastateltavien sanavalintoja ja tauoituksia, ja tämä veikin paljon aikaa, mutta olen tyytyväinen lopputulokseen. Kaikki haastattelumateriaali ja nauhoitteet olivat hyvälaatuisia ja niitä oli helppo litteroida. Hyvistä litteroinneista oli selkeää alkaa ryhmitellä vastauksia.

6.3 Haastatteluaineiston luotettavuus

Haastattelun luotettavuus riippuu sen laadusta. Jos vain osaa haastateltavista on haastateltu tai jos tallenteiden kuuluvuus on huonoa tai litterointi noudattaa eri sääntöjä alussa ja lopussa tai jos luokittelu on sattumanvaraista, haastatteluaineistoa ei voida sanoa luotettavaksi. Luotettavuus liittyy kuitenkin myös muihin seikkoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185.) Tallenteet olivat todella hyvälaatuisia, ja sain litteroitua haastattelut jokaista sanaa ja taukoa myöten. Tallenteiden laatu lisäsi haastatteluaineiston ja sitä kautta koko tutkimuksen luotettavuutta.

Haastattelutilanteet ja tila olivat rauhallisia eikä häiriötekijöitä ollut havaittavissa. Jokainen haastateltava tuntui keskittyvän haastatteluun ja pohtivan esitettyjä kysymyksiä. Kuitenkaan jokainen haastateltava ei vastannut yhtä kattavasti jokaiseen kysymykseen, tai eivät tienneet omalta kohdaltaan vastausta ollenkaan. En kuitenkaan kokenut sitä ongelmaksi työn sisällön laadun kannalta, sillä tietämättömyyskin on vastaus olettaen jokaisen vastanneen parhaansa mukaan. Kenelläkään haastateltavalla ei ollut kiire pois haastattelusta, jokainen haastateltava malttoi kuunnella, pohtia ja vastata esitettyihin kysymyksiin.

Valitsin tutkimusryhmän eli haastateltavat tarkoituksenmukaisesti sen perusteella, ketkä olivat olleet sijoitettuna Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolle pisimpään ja keiden sijoitus myös päättyisi tulevana kesänä. Tein valinnat haastatteluni sisällön tarpeiden mukaan, sillä haastattelun kysymykset oli suunnattu sellaiselle nuorelle ja hänen omaohjaajalleen, jonka sijoitus on päättymässä. Mielestäni yksi opinnäytetyöni vahvuus onkin sen tilanteiltaan tasavertainen tutkimusjoukko. Vaikka jokainen nuori oli sijoituksensa päättymisen kannalta lähes samassa tilanteessa, on selvää, että kokemukset ja näkemykset niistä ovat hyvinkin eroavia.

Haastateltavien joukon pieni lukumäärä oli anonymiteetin kannalta lähtökohtaisesti huono, sillä muut osaston nuoret ja henkilökunta tiesivät, keitä osastolla haastattelin. Osastolla keskusteltiin haastatteluista ja opinnäytetyöstäni avoimesti, sillä haastateltavat halusivat itse keskustella asiasta muiden kanssa. Anonymiteetin suojaamiseksi poistin litteroinnin jälkeen kaikista tallennetuista tiedostoista nimet, ja pyrin tuomaan haastattelun tulokset esille niin, ettei yksittäisiä henkilöitä ollut mahdollista tunnistaa lopputuloksesta. Koska haastattelujen ja tutkimukseni julkaisun välissä on yli puoli vuotta aikaa, ja haastateltujen nuorten sijoitus koulukodissa oli jo päättynyt, en kokenut haastateltavien anonymiteetin olleen vaarassa.

Tyttöjen osaston nuoret sekä osaston ohjaajat olivat minulle entuudestaan tuttuja. En kuitenkaan kuulunut aktiivisesti työympäristöön puolta vuotta ennen haastatteluja, joten liiallinen tuttavallisuus ei mielestäni vääristänyt tai vaikuttanut negatiivisesti haastatteluihin. Jokaiselle haastateltavalle haastatteluasetelma oli kuitenkin uusi ja haastattelu itsessään jännittävä. Liiallista jännitystä lievensi se, että olin entuudestaan tuttu. Mielestäni ennakkoon tunteminen ei vähennä tutkimuksen laatua ja luotettavuutta.

Laatuun ja luotettavuuteen vaikutti myös haastateltavien tapa vastata: haastattelijan näkökulmasta vaikutti siltä, että jokainen vastasi tunnollisesti ja rehellisesti, keskustelu oli luontevaa ja tunteikasta. Haastattelujen aihe oli hyvin henkilökohtainen, ja siitä voisi arkaluonteisuutensa takia olla haastavaa kertoa ja keskustella, mutta mielestäni kaikki haastateltavat osallistuivat haastatteluun rohkeasti ja avoimesti. Tutkimukseni tulokset eivät ole yleistettävissä, vaan tuloksia on kunnioitettava nuorten ja omaohjaajien henkilökohtaisina kokemuksina ja ajatuksina, jotka on koottu yhteen.

7 HAASTATTELujen TULOKSET

7.1 Haastateltujen taustaa

Haastateltavat nuoret olivat Sippolan Koulukodin kakkos- eli tyttöjen osastolta, ja iältään he olivat 16 – 17-vuotiaita. Kaikkia nuoria yhdisti se, että heidän sijoituksensa koulukotiin oli päättymässä, sillä jokainen heistä sai sinä keväänä peruskoulun päätökseen, ja siten he olivat kaikki itsenäistymässä. Nuoret olivat olleet koulukodissa puolestatoista vuodesta kolmeen vuoteen, eikä Sippolan Koulukoti ollut kenenkään heistä ensimmäinen sijoituspaikka.

Haastattelemani ohjaajat olivat olleet Sippolan koulukodin osastolla töissä kolmesta vuodesta seitsemään vuoteen. Koulutukseltaan ohjaajat olivat lähihoitaja, sosionomi sekä nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja. Sippolan Koulukodissa työskentelyn aikana heillä oli ollut kolmesta seitsemään omaohjattavaa.

7.2 Omaohjaajan roolin määrittelyä

7.2.1 Mitä omaohjaaja tarkoittaa

Nuoret ymmärsivät ja määrittelivät omaohjaajan melko yhteneväisesti, sillä heidän kaikkien mielestä omaohjaaja hoitaa yhden tietyn oppilaan asioita ja on yhtä oppilasta varten. Nuorten vastauksissa nousi esille omaohjaajan velvollisuus kuunnella ja ymmärtää nuorta, ja yksi nuori toi esille omaohjaajan aikuisena, joka pitää koulukodilla nuoren puolia. Yksi nuorista kertoi omaohjaajan olevan aikuinen, johon nuorella on

osastolla erityinen suhde, ja hän katsoikin omaohjaajaansa eri tavalla kuin muita ohjaajia:

N: Siis omaohjaaja on niinku semmonen ohjaaja, joka hoitaa just sun asiat, ja keskittyy vain sun asioihin ja koittaa parhaakseen tehdä sen, et sul ois hyvä olla. Et kyl sen omaohjaajan erottaa siitä joukosta, ettet sä kato sitä samalla tavalla ku muita ohjaajii, koska se on sun oma omaohjaaja, joka on erittäin läheinen.

N: No se esimerkiksi kuuntelee nuorta, sit se hoitaa nuoren asioita, sitte, no. pitää nuoren puolia tietenkin, jos on niinku sillee tarve..

Kaikki nuoret toivat jo määrittelyvaiheessa esille läheisen suhteensa omaohjaajansa sekä kokemuksen ja näkemyksen siitä, että omaohjaaja on erityinen muihin ohjaajiin verrattuna. Nuoret myös tuntuivat olevan hämillään siitä, etteivät osanneet määritellä omaohjaajaa, vaikka se oli heille osastolla arkipäiväinen asia.

Ohjaajien mielestä omaohjaaja on osastolla nuoren lähin aikuinen ja henkilö, joka pääsääntöisesti hoitaa nuoren asioita. Ohjaajat toivat myös esille menetelmiä ja velvollisuuksia, joita omaohjaajan arkeen lisäksi kuuluu; loma-asiat, palaverit ja paperityöt. Jokainen ohjaaja myös mainitsi omaohjaajan olevan nuorelle osastolla se henkilö, joka pitää yhteyttä nuoren perheeseen ja on muutenkin vuorovaikutuksessa tämän lähiverkoston kanssa. Ohjaajat kertoivat omaohjaajan olevan se henkilö, jonka puoleen nuori voi kääntyä ongelmatilanteessa ja saada tukea tarvitessaan. Omaohjaajat näkivät omaohjattavan nuoren ohjattavana kokonaisuutena, johon kuuluu nuoren arkisten asioiden hoitaminen, nuoren ymmärtäminen ja tukena oleminen:

O: No omaohjaajuus tarkoittaa mun mielestä sitä että se on se henkilö kuka on pääsääntöisesti hoitaa kyseisen nuoren asioita ja hoitaa yhteydenpitoa kotiväkeen ja muita tälläsii niinku hoidettavii asioita. Ja on niinku sitte sen nuoren tukena. Ensimmäinen tuki ja turva sille lapselle.

7.2.2 Henkilökohtainen omaohjaaja

Omaohjaajuuden määrittelyä jatkettiin pohdinnalla, miksi jokaisella on oma ohjaaja. Nuoret ottivat vastauksissaan huomioon työntekijöiden resurssit sekä omat tarpeensa. Yhden nuoren mielestä omaohjaajilla olisi liian vähän aikaa nuorille, jos heitä olisi määrällisesti vähemmän, ja jos heillä olisi ohjattavanaan useampi nuori. Toinen nuori perusteli vastauksensa sillä, että jokainen nuori on erilainen ja tarvitsee itselleen parhaiten sopivan ohjaajan, jota ei tarvitse jakaa muiden nuorten kanssa. Yhdellä ja omalla ohjaajalla on nuoren kokemuksen mukaan tuttu ja turvallinen tapa hoitaa nuoren asioita, eikä olisi mukavaa, jos nuoren asioita hoitelisi kuka milloinkin. Yksi nuorista kertoi omaohjaajan helpottavan osastolla oloa, sillä nuori tietää, että tälle aikuiselle voi mennä aina juttelemaan ja voi luottaa siihen, että omat asiat tulee hoidettua:

N: mun mielest se on parempi sillee et on vaa yks ja ainut, joka tietää niinku periaattees koko sun historian.

N: No pitäähän jokaisella tämmöses laitokses niinku olla oma henkilökohtainen ihminen.

Nuorten vastauksista nousi selvästi esille arvostus omaohjaajaansa kohtaan, ja kertoessaan he tuntuivat vertailevan omaohjaajansa muihin ohjaajiin. Luonnollisesti oma totuttu ja yhteiseksi hioutunut tapa omaohjaajan kanssa oli ideaali ihmissuhde ja tapa, ja arvoa annettiin oman ohjaajan näkemyksille. Yksi nuorista kertoi, että hänen mielestään jo pelkästään ykkös- ja kakkosomaohjaajan toimintatavatkin eroavat niin paljon, että hän toimisi mieluusti ainoastaan ensisijaisen omaohjaajansa kanssa:

N: ..Mul siis on kaks omaohjaajaa, ni on niinku tää mun ykkös omaohjaaja, ja sil on erilainen tapa hoitaa mun asioit, sit se toinen tulee siihen ja tekis eri tavalla ni se on niinku. – mä en oikee diggaa.

Ohjaajat kertoivat kokemuksestaan, että on hankalaa, jos ohjaajalla on useampi omaohjattava samaan aikaan etenkin silloin, jos nuoret ovat keskenään aivan eri elämänvaiheissa ja heillä on silloin täysin erilaiset tarpeet. Yhden ohjaajan mielestä lähtökohdana on se, että tietty ohjaajaa on tarkoitettu tietylle nuorelle pysyväksi sijoituksen alusta loppuun asti. Yksi ohjaajista kertoi, ettei osastolla ole seitsemänkään vuoden

aikana kertaakaan ollut tilannetta, jossa nuori ja omaohjaaja eivät olisi tulleet keskenään toimeen. Jokainen suhde on siis ollut mahdollista saattaa alusta loppuun, ellei jotakin muuta syytä tai estettä ole ilmennyt. Valinnat omaohjaajaksi jokaiselle nuorelle ovat olleet toimivia.

O: ..lähtökohta on se, et se joka on alun perin omaohjaaja olis loppuun asti, joskus tulee tietyt pakottavii syitä, ihmiset lähtee sairaslomalle ja mitä nyt vaa sitte, et on pakko vaihtaa.

Kakkosomaohjaajien rooli ei ollut kovin näkyvä nuorten kertomuksista arjen toiminnasta omaohjaajan kanssa. Yksi nuori kertoi kakkosomaohjaajan hoitavan nuoren välttämättömät asiat silloin, kun omaohjaaja on esimerkiksi lomalla tai ei ole työvuorossa. Ohjaajat tarkensivat käytäntöä omaohjaajatiimistä, joka tarkoittaa kahden omaohjaajan muodostamaa ryhmää, joilla on kummallakin oma ykkös-omaohjattava, ja ohjaajat ovat tiimin sisällä kakkos-omaohjaajia tiimin toiselle nuorelle. Nuoret tekivät selväksi, että ykkösomaohjaajaa pidetään lähimpänä aikuisena ja hänet mielletään omaohjaajaksi, ja kakkosomaohjaaja toimi vain sijaisena.

Jokaisen nuoren mielestä omaohjaaja on erityinen, erottuu muista ohjaajissa ja erottuu osaston arjesta. Nuoret sanoivat, etteivät voisi kuvitella omaohjaajaa korvattavan toisella, ja kaksi nuorta sanoivat, ettei heille olisi voitu valita parempaa omaohjaajaa. Yksi nuorista nosti esille omaohjaajansa persoonan ja sen, että omaohjaaja on persoonanakin niin mukava, että erottuu edukseen kaikkialla, ja nuori nauttii omaohjaajansa seurasta. Yksi nuori kertoi, että he ovat omaohjaajansa kanssa hioutuneet vuosien aikana yhteen niin, ettei kenenkään muun ohjaajan kanssa voisi keskustella samalla tavalla kuin omaohjaajan kanssa.

Jokainen omaohjaaja on ollut nuorensa kanssa tekemisissä koulukodissa sijoituksen alusta asti, joten nuorella ei ole ollut tarvetta ajatella muita ohjaajia omaohjaajan roolissa. Nuoret ovat käyneet paljon keskusteluja ja vaikeitakin asioita läpi omaohjaajiens kanssa, ja he ovat oppineet ja tottuneet jakamaan ohjaajalleen niin iloja kuin surujakin, joten omaohjaaja on luonnollisesti erityinen ja läheisin ohjaaja.

Omaohjaajat kokivat oman nuorensa erityisiksi siksi, että tiesivät heidän asioistaan eniten, ja oman nuoren luottamus omaa ohjaajaa kohtaan on erityistä verrattuina mui-

hin. Tietenkään ohjaaja ei voi arjessa nostaa nuortaan esille muiden joukosta, vaan omaohjaajankin on oltava tasapuolinen ja huomioitava kaikkia osaston nuoria yhtä paljon.

7.3 Omaohjaajuus arjessa

7.3.1 Tulo Sippolaan

Koulukotiin tullaan usein tutustumiskäynnille ja sen tarkoituksena on molemminpuolinen tutustuminen, sekä tutustuminen laitoksen tiloihin (Kyrönseppä ym 1990, 24). Omaohjaajan tulisi olla ensimmäisen viikon aikana sellaisissa työvuoroissa, että hänellä olisi tilaisuus tavata nuorta mahdollisimman paljon, jolloin tutustuminen alkaisi heti nuoren tultua. Omaohjaajan olisi hyvä vastaanottaa henkilökohtaisesti lapsi tai nuori osastolle ja kertoa hänelle laitoksen järjestelmästä, esitellä tilat ja paikat sekä keskustella osaston päiväjärjestyksestä ja muista rutiineista. (Kyrönseppä ym. 1990, 28.)

Kahden haastatellun nuoren omaohjaajat eivät olleet vuorossa nuorten muuttaessa osastolle. Nuoret eivät kokeneet sitä ongelmaksi, koska sinä päivänä vuorossa ollut ohjaaja oli esitellyt koulukodin, kertonut osastosta perusasiat ja käytännöt, ja vastannut nuoren kysymyksiin. Molemmat nuoret tapasivat omaohjaajansa viikon sisällä osastolle tulostaan. Yksi nuorista oli erityisen tyytyväinen vastaanottoonsa koulukotiin ja siihen, miten hänen omaohjaajansa oli hakenut nuoren edellisestä sijoituspaikasta, ja tutustuminen oli alkanut jo automatkalla:

*N: Sit mä. Tai sit se kerto et mä oon sun omaohjaaja, olin sillee et.. Jeee.
Mä huomasin heti et se on sellanen hirveen rento, et mä huomasin heti et joo, tonkaa mä tuun toimee.*

Ohjaaja, joka oli hakemassa omaa nuortaan edellisestä sijoituspaikasta kertoi, että haku oli suoritettu nimenomaan siksi, että nuori tuntisi olonsa tervetulleeksi. Nuoren ennakokäsitykset koulukodista ja osastosta olivat olleet vankilamaiset, mutta omaohjaajan panostuksella nuoren saapuminen osastolle sekä nuoren näkemykset muuttuivat positiivisimmiksi ja nuori tuli osastolle hyvillä mielin:

O: ..mun mielestä on tosi tärkeätä tehdä se tulovaihe helpoks ja mukavaks, et mahollisimman mukavaks kuitenkin, et se on kuitenkin iso, iso hetki ja tilanne se muutos.

Yksi omaohjaajista kertoi ensitapaamisessa nuoren olleen vetäytyvä, hiljainen ja ujo, mutta omaohjaaja ymmärsi antaa nuorelle tilaa, kuitenkin tehden selväksi olevansa lähellä ja nuoren käytettävissä. Toinen ohjaaja kertoi, että tutustumisessa edetään nuoren tilanteesta ja tilasta riippuen, mutta perusasiat on saatava toimimaan: työntekijöiden ja omaohjaajan esittäytyminen, nuoren muutto osastolle ja sen jälkeen tarvittavan oman tilan antaminen nuorelle:

O: Miä en ollu sinä päivänä töissä kun se tuli tänne, et miä olin sit seuraavan päivän, ja sitte, se oli hyvin sellanen vetäytyvä tai sellanen et hiljanen ja ujo ja näin, et mun tapa on se, et miä annan tilaa, et miä en tunkenu väenvängel sillee, et annan tilaa, mut kuitenkin teen selväks et kuitenkin olen niinku lähellä.

O: Miä nyt yleensä oon niinku esitelty, esitelty itteni ja kertonu että miä oon sun omaohjaaja, oon sua varten nyt.

Kaksi nuorta kokivat saaneensa tarpeeksi ohjausta osastolle muuttaessaan, vaikkei omaohjaajat olleetkaan paikalla heidän tullessaan ensimmäistä kertaa osastolle. Osastolla on tapana, että omaohjaaja olisi paikalla kertomassa koulukodista, kun nuori ensi kertaa tulee käymään tai kun nuori muuttaa osastolle. Kaikki nuoret olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen, miten heidät oli vastaanotettu Sippolaan. Nuoret oli otettu vastaan eri tavoilla: yksi omaohjaajista oli itse hakemassa nuorta ja kaksi nuorta tulivat osastolle muiden ohjaajien perehdyttäessä heitä. Yksikään nuorista ei ollut tyytymätön omaohjaajansa tapaan lähestyä ja tutustua heihin.

7.3.2 Asiat, joita omaohjaaja hoitaa

Nuoret katsoivat kaikkien arkeen kuuluvien asioiden sekä nuoren henkilökohtaisten asioiden hoitamisen kuuluvan omaohjaajan tehtäviin, sillä omaohjaaja on vastuussa nuorestaan. Nuoret kertoivat omaohjaajan hoitavan nuoren asioita, kuten nuoren lo-

miin liittyvät asiat, kuukausikirjeet ja palaverit nuoren perheen ja tarvittaessa muun lähiverkoston kanssa:

N: No periaattees se on vastuussa must kokonaan tääl Sippolassa, et just niinku yleensä ku se on töissä, se hoitaa mun lomakuviot, ja juttelee niinku mun äitin kanssa ja hoitaa noi mun vaateasiat ja niinku kuukauskirjeet.

Omaohjaajatunnit nousivat nuorten kertomuksissa tärkeäksi asiaksi. Tärkeää oli myös kahdenkeskeinen aika omaohjaajan kanssa, kuten omaohjaajaruokailut tai kahdestaan kaupungilla ja ostoksilla käynnit. Yksi nuorista kertoi käyneensä omaohjaajansa kanssa läpi nuoren entisiä laitoksia, ja nuori on pitänyt sitä todella mielekkäänä.

Ohjaajat kertoivat osaston arkeen eli nuoren hoidettaviin asioihin kuuluvan arki- ja perusasiat kuten nuoren lomakuviot, raha-asiat, hygieniaostokset, vaateostokset sekä nuoren vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. Yhden ohjaajan mukaan arkeen kuului nuoren tunteminen niin, että tietää, millaista ohjausta tämä kaipaa ja millaista apua ja neuvoja esimerkiksi hygieniaan tai omaan kasvuun liittyvissä asioissa nuori tarvitsee. Tuntiessaan nuoren arjen sujuvuuden ohjaaja voi olla mahdollisimman paljon avuksi:

O: .omaohjaaja.on vähä enemmän perillä siitä, että mitä asioita oppilas kykenee hoitaa eli just niinku hygieniaan liittyen, että on siinä mukana opastamassa myöskin.

Omaohjaajan arkeen kuului paljon tehtäviä muun ohjaustyön lisäksi. Omaohjaaja havaitsi arjessa omaohjattavansa tarpeet ja pyrki parhaaksi katsomallaan tavalla vastaamaan niihin. Haastatteluissa nousi ilmi omaohjaajien vastuuntuntoisuus, ja jokainen teki työtä nuorensa kanssa enemmän kuin mikä olisi määritelty minimi.

On todella tärkeää, että omaohjaaja tekee nuoren kanssa hänelle henkilökohtaisia suunnitelmia ja tavoitteita. Omaohjaajan tulee myös tukea nuorta tavoitteiden toteuttamisessa. (Kyrönseppä ym. 1990, 59.) Nuoren tasapainoisen kehityksen ja kasvun tukemiseksi omaohjaajat laativat omaohjaajatunneilla ja nuoren asiakassuunnitelman yhteydessä nuoren kanssa tavoitteet nuoren osastolla olemiselle ja koulunkäynnille. Jokaisella omaohjaajalla oli oma tapansa toimia, mutta lähtökohtana olivat nuoren

henkilökohtaiset tarpeet ja tavoitteet. Tavoitteet motivoivat nuorta ja muistuttivat häntä omasta sitoutumisestaan yhteistyöhön.

7.3.3 Omaohjaajan näkyminen vuorossa

Kaikki nuoret kertoivat huomaavansa erityisesti sen, että hänen omaohjaajansa on vuorossa. Nuoret kertoivat keskustelewansa mielellään omaohjaajansa kanssa ja nimenomaan hakeutuvansa keskustelemaan omaohjaajansa kanssa. Jokainen nuori kertoi viihtyvänsä omaohjaajansa seurassa. Yksi nuorista kertoi viihtyvänsä omaohjaajansa seurassa siksi, että omaohjaaja tuntee nuorensa, ja on kiinnostunut tämän asiosta ja antaa osastolla huomiota esimerkiksi halaamalla tai kyselemään kuulumisia perusteellisemmin kuin muut ohjaajat:

*N: Kyl mä ainaki silloin ku *** on töissä ni mä oon iloinen, koska mä tykkään olla sen seurassa.*

N: Eli ku kattoo näit Sippolan ohjaajii, ni voi sanoo et joka ikinen on tääl vaa nuorten takii, eli sillee et ne haluu niinku tutustuu nuoriin ja sillee et ne haluu tietää, minkälaist niinku, tai sillee et ne haluu niinku kattoo ja olla mukana.

Nuorten näkemykset omaohjaajistaan työvuorossa olivat todella positiivisia, ja nuoret kertoivat saavansa erityistä huomiota omaohjaajiltaan. Omaohjaajan huomionosoitukset tekevät nuoren arjesta mukavampaa, ja mikä tärkeintä asiat tulevat hoidetuksi omaohjaajan ollessa paikalla. Huonoiksi puoliksi nousikin asian kääntöpuoli: jos omaohjaaja ei ole töissä, eivät nuoren henkilökohtaiset asiat tule perusasioita laajemmin hoidettua, ja nuoret olivat tähän tyytymättömiä.

Ohjaajat kertoivat antavansa osastolla tasapuolisesti huomiota kaikille nuorille niin, ettei kukaan nosta omaa oppilastaan arjessa erityiseen asemaan. Jokaiselle nuorelle pyritään antamaan tasapuolisesti huomiota, ja yksi ohjaaja nosti esille rajoitukset, joita on myös jaettava tasapuolisesti. Yksi ohjaaja muistutti, että yleensä omaohjaajan tehtäväksi tulee viedä nuorelle myös nuorta koskevat huonot uutiset, ja tämä näkyy ajoittain osaston arjessa. Tällöin omaohjaajan tulee ottaa vastaan nuoren tunteenpurkaukset

ja olla nuoren tavoitettavissa. Yhden ohjaajan mielestä tämä ei tuo omaohjaajasuhteeseen mitään erityistä ongelmaa, sillä usein nuori ei kuitenkaan ”ammu viestintuojaa”.

*O: silloin ku ollaan tota. ihan normaali arkitilanne, et on monta nuorta ja pari ohjaajaa, ni en missää nimessä sillee että miä nostaisin *** jotenkii, et ajaisin sen asioita ja muut menis siinä sivussa, vaan silloin täytyy olla ehdottomast niinku tasapuolisesti, mut sillee, että aina täytyy olla tasapuolinen kaikkii kohtaa.*

Yksi ohjaajista kertoi varaavansa työvuorosta pienen hetken pelkästään omalle nuorelleen. Silloin he voivat keskustella kahden kesken ja nuori voi huomata ohjaajan olevan kiinnostunut juuri hänen asioistaan. Tänä aikana keskusteltiin päivän kuulumisia ja nuori voi kokea olevansa ohjaajalleen erityinen. Yksi ohjaaja kertoi nuorensa tulevan huomauttamaan ja mainitsemaan tuntiessaan, ettei saa omaohjaajaltaan tarpeeksi huomiota:

O: ..et ne kuitenkin toivoo et ne huomioitais, mikä on tietysti täysin ymmärrettävää, mut sit ku on kuitenkin monta nuorta, ni ei voi olla sillee ihan täysin siinä yhden kanssa..

O: No se nyt on oikeestaa ihan sellasta.. jos miettii osastolla, ni tät tälläst arkist olemist, et ihan porukallakii, ettei välttämättä sillee et nyhrättää nurkas puhumas elämän suurist asioist. Mut sillee, että ihan sellast normaalia huomioon ottamista, sillee et osottaa, että sen toisen asiat kiinnostaa.

Omaohjaajat olivat tietoisia nuorten halusta saada osastolla omaohjaajansa huomiota, mutta ohjaajat osasivat tietoisesti rajoittaa erityisen huomion antamista arkitilanteissa, sillä yhtälailla tuli huomioda myös muut osaston nuoret. Omaohjaajatunnit ja muu nuoren ja omaohjaajan yhteinen ajanvietto olivat asia erikseen, sillä silloin omaohjaaja toimi mahdollisuuksien puitteissa nuoren tarpeiden mukaan ja kuunteli nuorta pyrkien syventämään suhdetta ja tietämystään nuoren asioista. Myös rajoittaminen ja ikävien asioiden kertominen kuuluivat suhteeseen, ja sekä ohjaajat että nuoret tuntuvat hyväksyneen sen.

7.3.4 Nuoren ja omaohjaajan väliset keskustelut

Nuoret kertoivat, että omaohjaajalle oli helppo puhua ja omaohjaaja kuunteli aina, kun nuorella oli tarve puhua. Nuoren oli usein päästävä kertomaan iloiset uutiset ja pienet salaisuudet heti omaohjaajalleen. Yksi nuorista kertoi, ettei tavallisesti puhu asioistaan kenellekään aikuiselle, mutta hänen omaohjaajansa on ainoa aikuinen, jolle hän oli oppinut puhumaan ja kenelle hän halusi puhua omista asioistaan. Toinen nuorista kertoi, ettei halunnut kertoa omaohjaajalleen henkilökohtaisia huonoja muistojaan, vaikka luottikin omaohjaajaansa.

Yksi nuorista pohti, että Sippolaan liittyviä asioita on kyseenalaista kertoa omaohjaajalle, sillä siitä voi koitua nuorille jonkinlaista haittaa. Aran asia liittyessä esimerkiksi osaston muihin nuoriin tai osaston käytäntöihin, ohjaajan on kuullessaan luultavimmin kerrottava se eteenpäin. Vaikka ohjaajilla on vaitiolovelvollisuus, nuori on tietoinen tiedon kulkemisesta osaston ja koulukodin ohjaajien ja työntekijöiden keskuudessa.

Lastensuojeluyksiköissä nuoret ja ohjaajat sanailevat keskenään. Nuorten ja ohjaajien keskinäinen leikillinen tai vinoileva sanailu on osa arkea ja heidän kulttuurista puhetapaansa. Leikillisellä kiusaamisella on arvioitu olevan sosiaalisia tehtäviä, sillä se lähentää ihmisiä toisiinsa ja se on osa ihmisen tunneilmaisua. Sanailun avulla nuoret kehittävät verbaalisia taitojaan ja luovuuttaan, mutta sen avulla todennetaan myös sosiaalisia sääntöjä. (Törrönen 1999, 110 - 111.) Nuorten ja ohjaajien välinen yhteisymmärrys ja läheisyys näkyivät osaston arjessa myös sanailun muodossa; nuorille ja heidän omaohjaajilleen on vakiintunut yhtenevä tapa keskustella ja kiusoitellakin:

N: Molemmat niinku aukoo toisillee päätä! No siis kyl me tullaa tosi hyvin toimee. Se pitää tosi paljon mun puoli

Kaikki ohjaajat olivat sitä mieltä, että oma nuori voi puhua kaikista asioistaan omaohjaajalleen. Yksi ohjaaja kertoi keskustelewansa nuorensa kanssa aiheesta riippumatta niin paljon, ettei mikään keskustelunaihe tuntunut olevan enää haasteellinen tai arkaluontoinen. Yksi omaohjaaja kertoi hänen nuorensa kertovan henkilökohtaiset asiansa omaohjaajalleen ennen kuin kertoi omalle äidilleen. Yhden omaohjaajan hyväksi osoittautunut tapa oli lähteä nuoren kanssa kahdestaan saunaan, jossa ohjaajan mu-

kaan nuoren oli helpointa kertoa omista asioistaan, ja keskustelut olivat tällaisessa tilanteessa usein henkilökohtaisimmista aiheista:

O: mut miä oon niinku jossain vaihees vuoroa varannu jonkun ajan, sen ei tarvi olla mikään järjestetty niin että tule istumaan jutellaan, vaan sillee että voin mennä vaikka sen huoneeseen ja kun se on tullu koulusta ja jos oon tullu iltavuoroon niin kyselen vähän et miten meni päivä ja näin, jotenki et se huomaa että miä oon kiinnostunu.

Osastolla nuorten kanssa keskustelemalla, asioita pohtimalla ja yhteistä aikaa viettämällä pyrittiin tuomaan nuorelle uusia pysyviä näkökulmia ja muuttamaan nuoren haitallisia tai vääristyneitä näkemyksiä ja arvoja. Omaohjaajasuhteen tuoman luottamuksen ansiosta omaohjaaja voi käydä nuoren kanssa keskusteluja, joiden avulla nuori voi laajentaa näkökulmiaan ja saada luotettavalta aikuiselta näkemyksiä, suunnitelmia ja arvoja elämäänsä. Keskustelut ja jutustelu omaohjaajan kanssa lähensivät nuorta ja omaohjaajaa.

7.3.5 Nuoren ja omaohjaajan yhteinen aika

Laitoksissa ja osastoilla on hyvä olla riittävästi toimintaa ja tapahtumia, joihin nuorta vaaditaan ja houkutellaan osallistumaan. Nuoret voidaan ottaa mukaan yhteisten asioiden suunnitteluun ja toteuttamiseen ja se kehittää nuoren aktiivisuutta entisestään. (Kyrönseppä ym. 1990, 58 - 59.) Nuorilla oli osastolla paljon ohjattua tekemistä ja erilaisia harrastusmahdollisuuksia, ja kaikki nuoret saivat yhteisessä viikkopalaverissa vaikuttaa viikon aikatauluun ja suunnitelmaan. Arkisen toiminnan ja yhteisöllisen aktiivisuuden vastapainona oli omaohjaajalle ja nuorelle varattu yhteistä kahdenkeskeistä aikaa, jonka pari sai käyttää parhaaksi kokemallaan tavalla. Tämä kahdenkeskeinen aika nousi monen nuoren kertomuksissa todella merkitykselliseksi.

Nuoret kertoivat viettävänsä aikaa omaohjaajansa kanssa viikon tai kahden viikon välein ja joskus harvemmin. Nuoret käyvät omaohjaajiensa kanssa syömässä, elokuvissa, tai vaikka nuoren kotikaupungissa päivälomilla. Yksi nuorista mainitsi, että mukavinta omaohjaajansa kanssa on vain oleminen.

Kaikki nuoret kertoivat olevansa tyytyväisiä aikaan, jota ovat saaneet viettää omaohjaajansa kanssa. Yksi nuori kertoi saaneensa olla tarpeeksi ja ehkä jopa liikaakin omaohjaajansa kanssa, kun taas kaksi nuorta kertoivat, etteivät ole saaneet viettää tarpeeksi kahdenkeskeistä aikaa omaohjaajansa kanssa. Kaikki nuoret kertoivat saavansa vaikuttaa siihen, miten yhteistä aikaa vietetään, ja usein omaohjaaja kysyykin nuoren mielipidettä ja kiinnostuksen kohteita, jotta yhteinen aika olisi nuorelle mieleistä:

*N: *** kysyy tietysti multa et mihin haluan mennä syömään, mut päättään oikeesti yhdessä.*

Jokaiselle nuorelle kahdenkeskeinen aika oli todella tärkeää, ja kaksi nuorta toivoivat, että sitä olisi enemmän. Yksi nuori toi kuitenkin esille ymmärryksensä omaohjaajaa ja yhteistä aikaa kohtaan kertoessaan, ettei omaohjaaja voi aina olla työvuorossa. Silloinkin kun omaohjaaja oli töissä, hän ei voinut välttämättä irrottautua osastolta, jos ohjaajia ei ollut tarpeeksi montaa vuorossa samaan aikaan. Nuori, joka kertoi saaneensa olla tarpeeksi tai jopa liikaa omaohjaajansa kanssa, oli kuitenkin todella tyytyväinen omaohjaajaansa sekä heidän väliseen suhteeseensa ja mainitsi lopuksi, että yhteistä aikaa on ollut tarpeeksi:

*N: No kyllähän niit vois olla enemmän mut. Ku ei *** kuitenkaan joka päivä oo töissä. Ni ei se oikee voi siihen ite vaikuttaa.*

O: Mut omaohjaajatunnit, ni sit yleensä mietitään yhdessä niinku sisältöä, mut yleensä se on ollu omaohjaaja, ainakin täs kohtaa. Et oon kyl aina kysynyt et mitä sä haluaisit tehdä, mut sit se on oikeestaan ollu... ja yleensä se on sanonu et lähetään jonnekki pois.

Omaohjaajat mainitsivat yhteiseksi ajaksi kotikäyntejä ja muita paikkoja, joissa käydään nuoren kanssa kahden kesken. Osaston ulkopuolella vietettävä kahdenkeskeinen aika oli parasta aikaa syventää suhdetta. Kahdestaan omaohjaajan kanssa ollessaan nuori voi rentoutua ja olla vapaasti oma itsensä ja näin tutustuminen ja asioiden hoitaminen ja pohtiminen kävi luonnollisimmin. Yksi ohjaajista kertoi parhaaksi ajaksi nuoren kanssa esimerkiksi keskustelujen syventymisen kannalta olevan pitkät ajomatkat, kuten lomille vienti tai sieltä hakeminen, tai yhteiset kotikäynnit ja päiväloimat.

Autossa istuessa ei ole usein muuta tekemistä kuin keskustella ja tilanne usein meni siihen, että nuori alkoi kertoa omista asioistaan:

O: Ja sit tietysti on kaikki mitä nyt on kaikkii yhteisii hommii siin on että, sit sellasta just kotikäyntiä ja tälläst just järjestää, tai sit lähtee vähän kahville, tai jotakin et on omaa keskinäistä aikaa, sit muuten täs osastol, sillee yleisesti tos voidaan tehdä jotain yhdessä.

Yksi ohjaajista kertoi kahdenkeskeisen ajan nuoren kanssa olleen todella olennainen osa luottamussuhteen luomista, sillä yhteinen jutustelu oli todella tärkeää. Etenkin nuorelle tytölle jutustelu on tärkeimpiä keinoja luoda luottamussuhdetta. Nuori on yleensä myös todella kiinnostunut ohjaajan asioista ja haluaa saada tietää paljon ohjaajasta, sillä oli aidosti kiinnostunut ja halusi tutustua. Tällöin on tärkeää tiedostaa mitä voi kertoa ja oli tunnettava omat rajansa.

7.3.6 Vanhempien kanssa tehtävä työ

Laitoshuollossa olevalle lapselle tai nuorelle on tärkeää säilyttää yhteys kotiinsa ja on tärkeää, että nuorella on käsitys siitä, että on perheensä jäsen vaikka onkin huostaanotettu ja sijoitettu laitoshuoltoon. Lapsi ei tule asumaan laitoksessa koko elämänsä, mutta sitä suuremmalla syyllä hän tarvitsee koko elämänsä ajan lähiverkostoaan ja pysyviä ihmissuhteita, tuntumaa perheeseensä ja sukuunsa. Perheenjäseniin, sisaruksiin ja muihin sukulaisiin on tärkeää pitää yhteyttä, sillä ne muodostavat lapsen ja nuoren turvallisuuden lähteen. Laitos ei korvaa kotia, vaan se täydentää sitä tietyn aikaa lapsen ja nuoren elämässä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 109.)

Sosiaalihuollon ja lapsen tai nuoren sijaishuoltopaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja hänelle muiden läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. (Lastensuojelulaki 417/2007 54§.) Omaohjaajan tehtävä on tehdä perheyötä siinä määrin, kun katsoo tarpeelliseksi. Jos nuorella on hyvä suhde vanhempiinsa, omaohjaaja auttaa tarvittaessa pitämään sitä yllä. Jos nuoren ja vanhempien välit ovat katkenneet tai muuten huonot, omaohjaaja voi parhaansa mukaan tukea nuorta rakentamaan suhdetta vanhempiinsa.

Nuoret mainitsivat omaohjaajan tekemäksi yhteistyöksi vanhempien kanssa ennen kaikkea lomasopimukset, palaverit ja kotikäynnit. Nuorten mielestä omaohjaajat tekivät vanhempien kanssa tarpeeksi työtä, sillä ohjaajat ovat saaneet nuorten kotoa positiivista palautetta. Nuoret eivät tuntuneet vaativan perhetyöltä tai omaohjaajan ja vanhempien väliseltä suhteelta kovin paljoa, vaan olivat tyytyväisiä siihen panostukseen ja tapaan, mitä omaohjaajilla oli tapana tehdä vanhempien kanssa. Nuoret olivat tyytyväisiä siitä, että vanhemmat tulivat niin hyvin toimeen omaohjaajan kanssa:

*N: Se (äiti) tykkää ***sta paljon, siis se on sanonu et se on paras omaohjaaja mitä mul on niinku ollut, se on vaan niinku saanu pelkkää positiivist palautetta meidän perhees.*

Ohjaajat mainitsivat vanhempien kanssa suhteen luomisen tapahtuvan pääasiassa puhelimitse lomasopimusten ja muiden käytännön asioiden hoitamisen yhteydessä. Osastolta ollaan vähintään puhelinyhteydessä nuoren vanhempiin viikoittain. Kuukausikirjeet lähetetään kotiin ja muuten ollaan yhteydessä aina kun on mahdollista, usein myös päiväkäyntien tai lomalle vientien ohessa, jolloin ohjaaja voi käydä nuoren perheen luona. Myös neuvotteluissa ja perhepäivillä omaohjaaja saa syventää suhdetta nuoren vanhempiin ja lähiverkostoon:

O: ..tietysti siinä jo kun tekee lomasopimukset ja tälläset kaikki käytännönasiat sopii, ja sit tulee joristuu kaikenmaailman ummetlammet, Ja sit tota. sitte harvemmin tulee tietyst sillee ihan nähtyy niit vanhempii.

Omaohjaajien ja vanhempien kohdalla myös ns. kemioiden kohtaaminen on tärkeää. Joskus yhteistyö toimii alusta asti, mutta joissakin tapauksissa omaohjaajan on osoitettava olevansa luottamuksen arvoinen ja oikeasti kiinnostunut nuoresta ja tämän perheestä, jotta vanhemmatkin sitoutuvat yhteistyöhön. Usein yhteisymmärrykseen pääsyä auttaa vanhempien tai huoltajan sekä omaohjaajan yhtenevä linja kasvatuksellisissa arvoissa ja asioissa.

Nuorenkin arkea kuormittavat erimielisyydet vanhempien ja omaohjaajan välillä, sillä molemmat osapuolet kuitenkin tavoittelevat nuoren etua. Ajoittain kasvattajien, vanhempien ja omaohjaajien välille tulee kiistaa johtuen erimielisyyksistä nuoren kasva-

tuksessa ja valinnoissa. Tällöin omaohjaaja joutuu perustelemaan nuoren vanhemmille valintansa, saavuttaakseen heidät takasin yhteistyön ja luottamuksen piiriin:

O: Tärkeää on että hoksaa sen asian, että siä et oo niit ongelmii siin ratkasemassa, etkä oo mikään se, joka tän lapsen ja nuoren pelastaa, vaan se työ, sä oot vaan se väline siinä välissä. Sä pystyt syöttää sinne oikeil pikku jutuilla sinne äidille ja isälleki, et ne rupeis oikeesti miettimään asioit. Ja samoin toisinpäin. Sä oot vaan siin välissä sitte se joka heittelee sit palloo, ja yrittää saada sen heidän kuvioihin, ja osaat tietys väliajas heittää ittes pois sieltä, etkä tyrkytä sitä omaa juttuu ja omaa apuu sinne kokoajan ja soitele sinne äidille että mun mielestä sun pitäis sit tehdä näin, oman lapsesi kanssa, - eihän niin voi kukaan sanoo! Vaan niinku esimerkiks tyylin vaan ootko miettiny et tällänenkin vois olla mahdollista, että tekisit näin ja näin. Se on jo ihan toista, et sanoo ku että totuus on se minkä minä sanon.

Kysyttäessä miksi omaohjaajan ja nuoren vanhempien välinen suhde on tärkeä, ohjaaja vastasi, että kun nuorella ja vanhemmilla on hyvät välit, lomatkun sujuvat hyvin ja nuori viihtyy kotonaan. Nuoriin, joilla oli hyvät suhteet vanhempiinsa, kohdistui osastolla yksi suuri huoli vähemmän kuin niihin, joiden välit vanhempiin eivät olleet pysyvät ja hyvät.

Yksi ohjaaja kertoi tärkeäksi huomioksi sen, että omaohjaaja alusta lähtien suunnitteli ja mietti, miten puhui vanhemmalle; joillekin piti olla asiallinen ja joillekin voi olla tuttavallisempi. Myös omaohjaajien ja vanhempien välille kehittyi luottamussuhde, joka varmasti vaati molemmin puolin osoituksia siitä, että toiseen voi luottaa. Omaohjaajalla oli oltava keskusteluihin ja tilanteisiin erilaisia keinoja ja tilannetaajua.

7.3.7 S-Filesin tekeminen

S-Files eli Sippola Files on Sippolan Koulukodin osastoille tarkoitettu menetelmä nuoren elämän kartoittamiseen. Kansio on ennen kaikkea omaohjaajan ja nuoren välistä vuorovaikutusta edistävä ja tukeva menetelmä, joka mahdollistaa omaohjaajatunten pitämisen myös koulukodin alueen sisäpuolella; kansio tarjoaa keskustelunaiheita

ja yhteistä pohdittavaa nuorelle ja omaohjaajalle. Kansiossa on erilaisia osioita, joihin kuuluu monenlaisia kartoitus-, pohdinta- ja reflektointitehtäviä. Omaohjaajatuntien yhteydessä omaohjaajan kanssa nuori saa tehdä erilaisia tehtäviä joissa hän saa pohtia omia asioitaan, ihmissuhteitaan, menneisyyttään, tulevaisuuttaan, syitä ja seurauksia. Koulukotisijoituksen päättyessä kansioista on parhaassa tapauksessa muodostunut eheä kirjanen, jossa on nuoren muistoja Sippolan Koulukodista tulovaiheesta lähtövaiheeseen. Kansioon voi liittää myös valokuvia ja muita tehtäviä, joita on teetetty nuoren eri aikakausina, ja nuori voi jälkikäteen seurata oman ajatusmaailmansa kehittymistä.

Kaksi nuorta olivat tehneet omaohjaajansa kanssa säännöllisesti kansiota. Toinen nuori kertoi lähtevänsä omaohjaajansa kanssa pois Sippolasta tekemään kansion tehtäviä yhdessä ja omassa rauhassa. Nuori kertoi omaohjaajansa varaavan ajoittain erityisesti aikaa tehtävien tekemiselle, ja silloin paikka on rauhallinen ja siellä on usein myös jotain hyvää syötävää. Yksi nuori ei ollut koskaan tehnyt omaa kansiotaan, tai ei ainakaan osannut yhdistää mitään tekemäänsä tehtävää kyseiseen kansioon:

N: Me ollaa ennenki tehty niit tehtävii, jos ollaa lähetty niinku täältä Sippolasta pois, menty johonki kahvilaan, kerran tehtiä täällä, se oli ostanu kaikki pullat ja.. Nii, sit se keitti teet ja. kaikki ni me oltii täällä ja tehtiä kaikki et. kuinka lähel perhe on, et ykkönen, kakkonen kolmonen, ja kaikkii jotaa tommosii, .. niit tehää niinku mulle vaa.

Yhdelle nuorelle oli annettu sijoituksen loppuajaksi kansio omaan huoneeseensa, jotta hän sai selailla tekemiään tehtäviä, ja täyttää haluamiaan tehtäviä, jos joitakin oli tekemättä. Nuori kertoi, ettei hän jaksaisi kiinnostua kansioista ja tehdä tehtäviä, mutta aikoi yrittää, sillä omaohjaaja on tätä ehdottanut. Se osoitti nuoren arvostusta omaohjaajaa kohtaan, sillä nuori ei itse välittänyt tarkastella kansiotaan, mutta tahtoi tuottaa tulosta ja näyttää omaohjaajalleen olevansa kiinnostunut yhteisestä projektista. Toisaalta nuori saisi tehtävistä mahdollisesti irti vielä enemmän pohtiessaan tehtäviä yhdessä omaohjaajansa kanssa.

Yksi ohjaaja kertoi nuorensa olleen aluksi negatiivinen kansion ja tehtävien suhteen, eikä nähnyt 'lappujen täyttelemiselle' mitään syytä. Yhdessä omaohjaajaan kanssa niitä tehdessään nuori kuitenkin innostui, ja teki sijoituksen loppuaikana omatoimisesti kansion tehtäviä. Toinen ohjaaja kertoi, että tehtäviä tehdään tilanteen ja tunnel-

man mukaan, sekä sen mukaan, mitä aiheita oli arjessa käsitelty. Omaohjaaja kertoi, ettei nuori omatoimisesti ehdota tehtävien tekemistä, vaan nuorelle oli ominaisempaa keskustella asioista, mutta tehtäviä oli kuitenkin tullut tehtyä yhdessä:

O: ..sit ku miä annan välil sen kansion sille omaan huoneeseen, ni sit se oli ihan ominee sielt tehny sielt jotakii, sit myöhemmin huomaisin et se on täyttän tälläsen ja tälläsenkii,

Jokaista nuorta ja tämän kansiota varten tuli huomioida nuoren voimavarat ja tarpeet; yhdelle nuorelle kansion ja tehtävien tekeminen voi antaa enemmän ajateltavaa, ja toisen nuoren mielestä pelkkä keskustelu oli luontevin tapa viedä hänen asioitaan eteenpäin. Oikea menetelmä ja ajankohta olivat tärkeitä seikkoja pohdittaessa rakentavan kirjallisen tehtävän tekoa ja pohdintaa. Kirjalliset tehtävät nuoren omasta itsestä oli varmasti koulukodin jälkeen mukava muisto, ja nuori voi samalla pohdiskella menneitä, vertailla entisiä ihmissuhdeverkostojaan ja arvojaan nykyisiin ja huomata, miten oli sijoituksen aikana kehittynyt ja mitkä olivat olleet siihen vaikuttavat tekijät.

7.3.8 Lähtötunnelmat ja yhteydenpito koulukodin jälkeen

Kaikki haastateltavat nuoret olivat kertomansa mukaan lähdössä koulukodista haikein mielin ja jokaisen mielestä nykyinen osasto oli ollut paras paikka, jossa ovat olleet sijoitettuna. Jokainen nuorista oli saanut osastolta kavereita ja ystäviä, omaohjaajat olivat olleet todella mukavia ja tulleet läheiseksi. Yhden nuoren mielestä erityisesti omaohjaaja oli tehnyt osastolla olemisesta todella miellyttävää, ja toisten nuorten mielestä muut nuoret ovat tehneet osastolla olemisesta mielekästä ja mukavaa:

N: On tietty haikeeta lähtä, koska mä en oo ikinä ollu näin hyvässä paikassa, tää on niinku sellanen iso, suurperhe.

Nuoret olivat tyytyväisiä muistellessaan koulukodilla vietettyä aikaa ja tapahtumia, sillä jokainen nuorista oli etenkin loppua kohden hoitanut asiansa todella hyvin. Yksi nuorista kertoi, että hänen kotilomiensa pyöriminen mallikkaasti oli ennen kaikkea hänen omaohjaajansa ansiota. Kaikki nuoret kertoivat aikovansa pitää yhteyttä koulu-

kotiin lähtönsä jälkeen; kaksi nuorta kertoivat haluavansa nähdä erityisesti vain oma-ohjaajansa, ja yksi nuori suunnitteli tulevansa tervehtimään koko osastoa ja muita nuoria omaohjaajansa lisäksi.

Jokainen nuori oli kysynyt ohjaajaltaan jo etukäteen, tulisiko tämä käymään nuoren tulevassa kodissa, voisiko nuori tulla käymään omaohjaajansa luona, tai voisivatko he tavata joskus jossakin. Myös Facebookissa ohjaajat saivat kaveripyynnöjä omaohjattaviltaan. Yksi ohjaaja keskusteli nuoren kanssa jo tämän sijoituksen aikana, ja toisen ohjaajan tapa oli hyväksyä keskustelupyynnöt vasta sitten, kun oma nuori oli muuttanut pois osastolta. Jokaisella omaohjaajalla oli oma tapansa toimia, ja nuoren oma toiminta ja tottumukset vaikuttivat valintoihin. Jokainen nuori tuntui kuitenkin olevan omalta osaltaan todella tyytyväinen omaohjaajansa tekemiin valintoihin.

Ohjaajat kertoivat kaikkien nuorten ottaneen puheeksi tapaamiset lähtemisen jälkeen ja kaikilla ohjaajilla oli sama tapa toimia; entiseen nuoreen pidettiin yleensä yhteyttä, jos nuori itse otti yhteyttä ohjaajaan, esimerkiksi soittamalla tai sähköpostilla:

O: No kyl miä uskon et miä oon sille se et, siis se tietää että miä oon turvallinen aikuinen, ja sekii et vaik se lähtee täältä pois, ni se ei tarkota et miä sanoisin että hyvää loppuelämää ja ei nähä koskaa, että se voi jälkee sitte.. vaan enkä miä haluakaan katkasta välii näihin kaikkii yksösohjaajattavii, on ollu niin pitkään kuitenkin yhteistä aikaa.

7.4 Omaohjaajan ja nuoren välinen suhde

7.4.1 Tutustuminen ja suhteen luominen

Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus ja yhteinen aika on hoidon tärkeimpiä elementtejä, joihin lapsen tai nuoren eheytyminen, korjaava kokemus ja luottamuksen saavuttaminen perustuvat. Jokaisella lapsella olisi hyvä olla esim. kerran viikossa omaa aikaa omaohjaajansa kanssa. Ihanteellisinta olisi säännöllinen ja jatkuva yhteisen ajan vietto, jonka nuori ja omaohjaaja kuitenkin voivat käyttää haluamallaan tavalla. Nuoren kiinteä suhde aikuiseen muodostuu kun hän huomaa, että hänelle on kiin-

teä aika ja paikka varattu. Tällöin nuori alkaa luottaa siihen, että hänelle on aikuisen mielessä oma pysyvä paikka. (Tuovila 2001, 39.)

Nuoret kertoivat tulevansa todella hyvin toimeen omaohjaajiensa kanssa, ja että he ovat tulleet läheisiksi. Nuoret luottivat omaohjaajiinsa ja voivat kertoa heille, mikäli jokin asia askarruttaa mieltä. Jokaiselle nuorelle ja omaohjattavalle on kehkeytynyt oma tuttu tapa toimia ja hoitaa asioita. Pääasia kuitenkin oli, että nuori tuli ohjaajansa kanssa toimeen. Yksi nuori kertoi, että oli helppoa olla osastolla kun tietää omaohjaajan pitävän aina nuoren puolia, ja että oli ainakin yksi ohjaaja, joka ajattelee nuoresta hyvää ja luottaa tähän. Toinen nuori kertoi tekevänsä tietoisien valintojen ollessaan ystävällinen omaohjaajalleen, sillä oli huomannut, että elämä osastolla oli sitä kautta paljon helpompaa ja antoisampaa. Toisaalta nuori oli huomannut, että oli oikeasti kiinnostunut omaohjaajaansa, ja tästä oli tullut tärkeä ihmissuhde:

N: Niin, tai sitte tota. En mä tiää, siis ku muutenki et mä oon tajunnu sen, et kannattaa olla omaohjaajan kans hyvis väleissä, koska just se, et sä oot sille kiltti, sä periaattees saat sun tahdon läpi tai niinku.. tai ei nyt niinku tahtoo läpi, mut se on paljo mukavampaa muutenkin niin, et jos jon hyvis väleis. Mut kyl se on välil ärsyttäväki

Yksi nuori kertoi, ettei ei ole tottunut luottamaan aikuisiin ja kertomaan avoimesti asioistaan, joten hänellä meni pitkän aikaa ennen kuin alkoi puhua asioistaan omaohjaajalleen. Tyttö kertoi sen kuitenkin kannattaneen, sillä siitä oli ollut apua ja molemminpuolinen luottamus omaohjaajan kanssa oli syventynyt ja se on helpottanut osastolla olemista.

Jokainen ohjaaja tunsu suhteenluomisen vaiheet ja haasteet. Omaohjaajat ovat varautuneet nuorten erilaisiin ennakkoluuloihin ohjaajia kohtaan, ja erilaisia suhtautumisia osastoa ja muita nuoria kohtaan. Jokaisen omaohjaajan lähestymismenetelmään vaikutti ohjaajan oma persoona, mutta kaikki omaohjaajat ovat myös kokeneet hyväksi lähestymistavaksi avoimena olemisen ja tilan antamisen nuorelle. Omaohjaajat tarkkailevat osastolla nuortaan ja arvioivat, miten nuori on valmis aloittamaan tutustumisen ja suhteen luomisen, ja miten nopeasti nuorta voi lähestyä:

O: Mut nyt omaohjaajana, ku tulee uus nuori sisään, ni nyt pitäis sit alkaa pikkuhiljaa alkaa sitä sellasta suhdetta rakennettuu. Ei missään nimessä käy suinpäin halaileen, niinku, et pitää ensin vähän katella millälailla toi reagoi.

Ohjaajat ymmärsivät omaohjaajan tärkeyden nuorelle, sekä suhteen luomisen välttämättömyyden. Nuoren on päästävä puhumaan omista asioistaan ja se edellyttää tasapainoista ja luottamuksellista suhdetta, jossa nuori voi epäröimättä kertoa asiansa luottettavalle aikuiselle. Omaohjaajan on tärkeää osoittaa jokaisessa vaiheessa olevansa kiinnostunut nuoren asioista. Nuori saa onnistumisen- ja luottamuksen kokemuksia kertomalla omaohjaajalleen asioita, joita ei ole kertonut muille aikuisille, ja omaohjaaja suhtautuu asiaan arvostavasti ja kiinnostuneesti:

O: Mä luulen et sellaisia käänteentekeviä aisoita on niinku sellaset. Milloin ne ensimmäistä kertaa kertoo sellasta niiden mielestä isoa asiaa, jolloin ne kokee että mulla on tää asia ja mun on pakko kertoa, ni se on ehkä se ensimmäinen, niinku ovi siihen luottamukseen, et jos ne niinkun tota, jos on sen luottamuksen arvoinen, niin silloin se on ovi niinku siihen.. parempaan työskentelyyn. Eli mä oon sitä mieltä että jossei siinä luottamusta oo, siinä suhteessa, eli nuori ei luota omaohjaajaan, ni silloin se mun mielestä myös estää sitä työtä, et se pitää niinku.. se pitää saada niinku rakennettua, ennen ku sä voit kunnolla tehdä sitä työtä, ja puhuu niistä asioista, mistä haluaa.

Luottamussuhteen syntyminen vaatii arkityön lisäksi nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskeistä aikaa ja tutustumista, joihin on käytettävä paljon aikaa. Ohjaajat käyttävät erilaisia tapoja ja menetelmiä tutustuakseen nuoreen. Yhden ohjaajan mukaan parasta aikaa tutustua ovat automatkat, sillä omaohjaajilla on yleensä aina aikaa jutella arkisista asioista osastolla, mutta tutustuminen ja suhteen syventäminen vaatisi yhteistä aikaa koulukodin ulkopuolella, ja tähän on ajoittain harmillisen harvoin mahdollisuuksia. Siksi kaikki kahdenkeskeinen aika omaohjattavan kanssa on käytettävä hyödyksi ja nuorta on kuunneltava aina, kun nuorella on siihen tarvetta ja aina kun keskustelemiseen avautuu muuten mahdollisuus:

O: No tietysti, mun mielest kaikin hedelmällisin aika tutustua on just niinku tämmöset käynnit esimerkiksi siel kotona, et ne on niinku ihan yksösiä, et miä en oo kokenu et niinkään olis sellanen omaohjaajaruokailu tai tällänen, ne nyt on niinku välttämättömiä, ja järjestettyi tilanteita joissa te ootte niinku kahden ja miä oon ainaki kokenu tärkeemmäks sen että kun me tästä lähtään omaohjattavan kanssa liikkeelle, lähetään käymään sen kotona.

O: Joo. No tietysti lähen sitä kautta itse tota miettimää, et oon se henkilö joka tietää niistä nuoren asioista, ja se nuori tietää sen, että sitä kautta meidän on niinkun luontevampi puhua sen elämän tärkeistä asioista, koska mä tiedän niistä enemmän kuin muut.

Ohjaajat ovat huomanneet, että tutustumisessa ja luottamussuhteen luomisessa olisi aihetta suunnitelmallisuudelle, vaikkakin tilanteissa toimitaan nuoren haluamaan tahiin ja nuoren tarpeiden mukaan. Yksi ohjaaja nosti esille johdonmukaisuuden, sillä sekin on keino osoittaa nuorelle pysyvyyttä ja tasapainoista ihmissuhdetta. Omaohjaaja on osoitettava olevansa nuorta varten, mutta samalla omaohjaaja myös rajoittaa nuorta, eikä katso tämän tekemisiä läpi sormien. Rajat ja asioihin puuttuminen luo nuorelle turvallisuuden tunnetta.

7.4.2 Ammatillinen suhde

Tämä osio on koottu asioista, joita nousi esille haastatteluissa liittyen ammatillisuuteen ja menetelmiin omaohjaajan perustyössä. Nuoret käsittivät määritelmiensä ja puheidensa perusteella omaohjaajansa läheisenä ihmisenä ja luottamushenkilönä, eivätkä ammattilaisena, joka työkseen käyttää omaohjaajamenetelmää. Siksi tämä osio koostuu pelkästään omaohjaajien näkemyksistä.

Kysyttäessä, millaisena ihmissuhteena omaohjaajat pitivät omaohjaajasuhdetta, yksi ohjaaja vastasi että pääasiallisesti vain työasioina ja työsuhteena, mutta todella hyvänä päivänä kun nuoren kanssa tekee jotain mukavaa ja keskustelujen mennessä syvemmälle tasolle, on kyseessä silloin jotain muuta, kuin pelkkä työsuhde. Toisaalta yksi

ohjaajista kertoi, että on koko työajan omana itsenään ja tunteillaan mukana töissä, eikä erittele omaohjaajasuhdetta työasiana.

Nuori kiintyy sellaiseen aikuiseen, joka ymmärtää häntä, suhtautuu hyväntahtoisesti ja tyydyttää hänen tarpeensa. Aikuisen tulee tuntee nuoren elämäkokemus, jotta hän voi osoittaa ymmärtävänsä tätä kautta nuoren nykyistä olemusta, ominaisuuksia ja käyttäytymisen syitä. Kiintymyksen ja sitä kautta tapahtuvan korjaavan kokemuksen onnistumiseksi, omaohjaajan on vastustettava ajoittain väistämättä syntyvää hylkäämisen haluaan. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101 – 102 .) Omaohjaajan on pidettävä mielessään ammatillisuus ja sen tuomat velvollisuudet, sekä nuoren lähtökohdat ja tarpeet. Omaohjaajan on tarkoitus olla on aikuinen nuorta varten ja tarpeen mukaan hänen on muokattava omaa käyttäytymistään ja näkemyksiään nuoren tarpeiden suuntaan, jotta yhteistyö nuoren tai tämän lähiverkoston kanssa toimisi paremmin.

Sosiaalialan työssä etenkin kuulee usein puhuttavan siitä, miten työtä tulisi tehdä omalla persoonallaan. Omaohjaajilta kysyttäessä mielipiteitä ja kokemuksia tästä, vastaus oli kaikkien osalta, että työntekijän oma persoona vaikuttaa omaohjaajatyöhön todella paljon ja että työtä tehdään koko persoonalla. Yksi ohjaaja toi näkemyksen suhteen ammatillisesta puolesta, eli jos nuoren ja ohjaajan kemiat eivät kohtaa, ohjaajan tulisi tutkiskella itseään ja toimia nuorelle parhaalla tavalla, vaikka asiat eivät aluksi sujuisikaan. Hänen mielestään omaohjaajan tulisi ohjata itseään toimimaan tavalla, joka olisi nuorelle helpommin lähestyttävissä ja hyväksyttävissä:

O: Joo, persoona vaikuttaa, joo kyl, tosi paljon. Juu, eihän kaikki ihmiset vaan ei tuu juttuu ja sit niinku sit on turha yrittää, mut on tietysti sit sillee et omaohjaajatyössä jos jostain syystä ei rupee vaan sujuu sen omaohjattavan kaa, ni kyl sit varmaan pitää vaa kattoo peilii, vähä siis sen takii et onko järkee jatkaa vai onko kenties mahdollisuus vaihtaa omaohjaajaa, et tietyst se ammatillinen puoli ja sillee, täytyy niinku sit, et se aikuinen tekee kaikkensa, eikä sillee vaa et mä en nyt tykkää täst lapsest.

Yksi ohjaaja kertoi omaohjaajasuhdetta helpottavan taustalla tehtävä perustyö. Perustyö on välttämätöntä, mutta kun sen tekee hyvin, suhteen ja luottamuksen kehittyminen on todennäköisempää ja paremmalla pohjalla. Ensin omaohjaaja tutustuu nuoren

vanhempiin ja lähiverkoston ylipäänsä, ja osoittaa sitä kautta nuorelle olevansa kiinnostunut ja tietoinen nuoren asioista. Omaohjaajan tulee osoittaa näkevänsä aikaa ja vaivaa tutustuessaan nuoren vanhempiin ja ottaessaan selvää nuoren asioista. Nuoren luottamusta herättää myös se, että omaohjaaja tuntee vanhemmat. Puhelinkeskusteluissa, tapaamisissa tai yhteisissä palavereissa nuori huomaa omaohjaajan olevan hänen asioistaan tietoinen ja osaavan keskustella nuoren vanhempien kanssa:

O: ..no helpottaa se että siä tutustut niihin vanhempiin, se helpottaa mun mielest jonku verran. – Siä tutustut niihin ja samoin niinku.. no siihen lähiverkoston ylipäänsäkin. Silloin siä osoitat sille nuorelle että siä niinku tiedät kuvioista, siä oot niinku osa sitä palettii myöskin. Et mun mielest se että sä tunnet ne ihmiset ku sit keskustelet, ku puhutaan vaikka niiden nuorten vanhemmista, ni herättäähän se hirveest luottamusta siin nuoressa kun se huomaa että toi on niinku asioist peril ja se on niitten kans keskustelee ja tuntee ne.

7.4.3 Luottamus ja sen syntyminen

Kaikki nuoret kertoivat luottavansa omaohjaajaansa. Luotettavaksi aikuisen tekee kokemus siitä, ettei hän kerro nuoren asioita eteenpäin, vaan suhtautuu nuoreen kertomiin ajatuksiin tosissaan. Luotettava aikuinen osoittautuu jatkuvasti luottamuksen arvoiseksi ja kunnioittaa nuoren mielipiteitä. Nuoret kertoivat luottavansa ohjaajaan tämän kertoessa olevansa luottamuksen arvoinen. Yksi nuorista luottaa omaohjaajaansa, mutta tuntee tämän ammattiin liittyvät velvollisuudet, ja jättää sen takia jotakin osastoon liittyviä asioita kertomatta:

N: Hmm, ei se oo ikinä puhun mun asioita minnee eteenpäin. Ainakaa mun tietääksee. Mut se sano kyl et asiat kyl jää sit meidän väliseks.

*N: ***n (omaohjaajan) kaa on helppo puhuu, mut en mä muuten puhu hirveesti mun asioista kellee aikuisille. Mut kyl mä ***lle (omaohjaajalle) puhun.*

N: Katoku pitää kuitenkin muistaa et se on niinku ohjaaja, ja sen työ on se, et se joutuu raportoimaa kuitenkin, et miten nuorel on menny ja näin, et se pitää aina muistaa, et sä et voi vaan kertoo sille ihan kaikkee. Koska pitää aina muistaa et se on niinku ohjaaja, ja välil ärsyttää ku pitää varoo mitä sanoo, ja mitä ei sit sano.

Kaikki ohjaajat kertoivat tuntevansa, että nuorensa luottaa heihin. Kaksi ohjaajaa mainitsivat oman nuorensa henkilökohtaisesti itse kertoneen luottavansa omaohjaajansa. Yksi ohjaaja kertoi olevansa nuoren sosiaalisten suhteiden verkostokartassa korkeammalla kuin kukaan muu aikuinen. Omaohjaaja kertoi ymmärtävänsä nuoren näemyksen sen kautta, että hän omaohjaajana on nuoren kanssa vuorovaikutuksessa enemmän kuin kukaan muu aikuinen:

*O: Et *** on ollu sellanen tyttö, että sen on ollu hirveen vaikee luottaa ihmisiin, ja siitä puhuttiin hirveen paljon silloin alkuaikoina, ja mä en oikein tiedä mikä on ollu se tekijä että *** on sitte luottanu, mut että.. että tota. Se on tehny sen varsin selväks, että jos se kertoo mulle jonkun asian, ni se kertoo, että tästä ei tiedä edes mun äiti, että huomaatsä kuinka paljo mä luotan suhun, että se haluaa tehdä sen selväks että mä oon luottamuksen arvonen, et se haluaa painottaa sitä että, et jos jotain arkoi asioita puhutaan, .. mut kyl ne tulee kaikki asiat siltä iteltää, et mitä asoit *** haluaa kertoa.*

Luottamuksen syntyessä ohjaajan tulee antaa nuorelle tilaa ja mahdollisuus kokeilla rajoja itse. Nuori saa rauhassa lähestyä omaohjaajaansa omaan tahtiin, eikä omaohjaajan tarvitse tyrkyttää luottamuksellisuuttaan tai välttämätöntä haluaan keskustella nuoren asioista. Usein luottamus syntyy hitaasti ja pienten välivaiheiden ja onnistumisten kautta omaohjaajan kuitenkin tehdessä selväksi olevansa valmis kuuntelemaan, ja kertomalla olevansa nuorta varten:

O: Joo, kyl sanoisin sillee, et ku tulee uus, ni miä annan sille tosiaan tilaa, ja sillee et se saa rauhassa lähestyä mua, et mä en tee itseäni tykö. Et hitaasti et antaa tilaa, ja kuitenkin et tekee selväksi että mä oon täällä sua varten, ja jos huomaa että toinen ei kuitenkaan oikein uskalla tulla

juttusille, niinku alus tääl usein on. Tää on tavallaa sellasta nuoralla hipsutteluu, et siin mieles, et pikkuhiljaa ja varoen mennään eteenpäin, et kuitenkin sillee avoimin mielin.

Omaohjaajan tehtäviin kuuluu myös ikävien asioiden kertominen nuorelle, ja niistä johtuvien tunteenpurkauksien vastaanottaminen. Luottamusta edistää myös se, että nuori huomaa voivansa osoittaa mieltänsä ja näyttää tällaisissa tilanteissa tunteensa ja omaohjaaja jaksaa ja on kykenevä ottamaan niitä vastaan. Luottamussuhteen syntymisen kannalta on erittäin tärkeää, että kun nuori kertoo asioitaan, omaohjaajan tulee kuunnella nuorta vakavissaan ja arvostaen. Ohjaajan tulee osoittaa olevansa turvallinen aikuinen; pitää antaa nuorelle aikaa, tunnustella tilanteita ja olla sitten valmis ottamaan nuoren ajatukset vastaan.

7.4.4 Omaohjaajien ja omaohjaajamenetelmän arviointia

Nuorilta ja ohjaajilta kysyttäessä omaohjaajamenetelmän parhaita ja huonoja puolia, kysymys käsitettiin eri tavoilla. Nuoret kertoivat omaohjaajan persoonaan ja toimintatapoihin ja nimenomaan omaohjaajaan liittyviä näkökulmia, ja ohjaajat kertoivat omaohjaajamenetelmän mukavimpia ja antoisimpia vaiheita, sekä haastavimpia piirteitä ja ajankohtia.

Nuoret näkivät omaohjaajissaan todella vähän huonoja puolia. Yksi nuori kertoi omaohjaajastaan huonoksi puoleksi liiallisen tarkkuuden pikkuasioissa ja etenkin sen, että hänen omaohjaajansa vaatii kaikki työt tehtäväksi heti ja nuoren mielestä liian huolellisesti. Kaksi muuta nuorta eivät keksineet omaohjaajastaan huonoja puolia tai mitään, mitä haluaisivat muuttaa hänessä:

N: Ei oo koskaan menny hermot sen kans, enkä oo koskaan ees tapellu sen kanssa. Varmaan jos en sais tahtoani läpi jossain asiassa ni sitte, tai.. No en koskaan pyydä sellasta mitä en voi saada.

Ohjaajat kertoivat omaohjaajuuden huonoksi puoleksi haasteet nuoren ja omaohjaajan välisessä vuorovaikutuksessa, esimerkiksi jos luottamussuhdetta ei synny tai nuori ei muutenkaan tunnu edistyvän osastolla. Toinen ohjaaja kertoi haastavimmaksi erilaiset

kiperät asiat, kuten hankalat vanhemmat, jotka eivät tue nuoren elämää osastolla tai omaohjaajien kasvatuksellisia valintoja ja toimintaa:

O: Mul ei oikeestaan oo ollu.. tai no on ollu kyl ollu semmosii hankalii vanhempii, joiden kans on tosi työlästä, ne on varmaan semmonen, kyl ne (nuoret) varmaan oikeesti on niinku vanhempien puolelle menee et. Jossei niinku vanhemmat pelaa samaa pelii ku aikuiset tääl ni se on aika toivoton tilanne.

O: No haasteet tulee aina sit niinku nuoren mukana, et se riippuu aina ihan nuoresta, et nyt ei oo ollu oikeest niinku semmosii älyttömii juttui, mitkä ois ollu hirveen haastavii, mut et tietyst varmaan se suhteen luominen on hirveen haastavaa, et jos miettii et tulee nuori, ja sit pitäis ykskaks niinku klikata, tosi hyvin sen nuoren kans, jos ei niinku klikkaakaan, eli se suhteen luominen niinku siin ihan alkupäässä on varmaan ihan niinku haastavint, ja niinku se tutustuminen

Yhden ohjaajan pohtiessa haastavinta asiaa omassa omaohjaajasuhteessaan hän totesi, että hänen omaohjattavaan nuoreen on usein suhtauduttu helppona nuorena siksi, ettei hän huuda eikä räyhää, mutta todellisuudesta hankalaa on nimenomaan nuoren tunneilmaisun löytäminen, tunteiden ymmärtäminen ja esilletuonti. Nuorta pitää erityisesti tukea ja kannatella erilaisissa tunteissa.

Nuorten mielestä parasta omaohjaajassa on luonne ja se, miten hän kohtelee nuorta osastolla. Nuorten mielestä hyvä omaohjaaja huomioi nuorta ja keskustelee tämän kanssa. Yksi nuori nosti esille myös huumorintajun, sillä se on tärkeää arjessa jaksamisen kannalta, sillä hänen mielestään kaikkea ei tarvitse aina ottaa liian vakavasti.

Yksi nuorista kertoi omaohjaajansa olevan luonteeltaan niin pirteä ja hyväntuulinen, että erottuu sen kautta joka paikassa ja on sitä kautta edukseen osaston arjessa. Nuori kertoi tulevansa itse hyvälle mielelle aina, kun hänen omaohjaajansa on työvuorossa. Nuori alkoi itsekin pohtia voiko olla mahdollista, ettei keksi omaohjaajastaan mitään huonoa sanottavaa, sillä ei ole aiemmin tuntenut niin kenestäkään muusta aikuisesta.

Toinen nuori kertoi omaohjaajansa parhaaksi puoleksi häneen muodostuneen läheisen ja aidon suhteen, sillä omaohjaaja ottaa huomioon kaiken, mitä nuori tuo osastolla esille. Nuori on huomannut omaohjaajansa todella kuuntelevan häntä ja ajattelevan nuoren asioita työajan ulkopuolella ja vievän nuoren hoidettavia asioita myös eteenpäin tarvittaessa. Samalla omaohjaaja on hassu, hauska ja huumorintajuinen, mutta hoitaa nuoren asiat kunnolla, mikä on tärkeää ja luo turvallisuuden tunnetta:

*N: Nii, ja se ei oo sillee niin sellanen niinku, miten mä sanoisin, esim *** on tosi läheinen, ja se kuuntelee, tai siis niinku et se on tosi sellanen.. ottaa huomioon kaiken mitä mä sanon, et se oikeesti niinku ajattelee mua, et se ei pidä minuu vaan nuorena joka asuu laitoksessa, vaan se oikeesti niinku ymmärtää ja ajattelee sillee et mä oon ihminen, ja mulla kii on elämä.*

N: Se oikeesti välittää.

Omaohjaajat pohtivat omaohjaajuutta menetelmänä ja pohtivat sen kautta parhaita kokemuksiaan. Ohjaajat näkivät nuoren osastolla olemisen kokonaisuutena, johon saavat olla vaikuttamassa, ja pelkästään nuoren asioihin ja asenteisiin vaikuttaminen oli yksi omaohjaajuuden parhaita puolia. Parhaissa onnistumisen kokemuksissa nuoren näkemykset ja näkökulmat tulevaisuuteen ja elämään yleensä muuttuvat positiivisemmiksi, ja nuori oppii luottamaan edes yhteen aikuiseen:

O: Se että saat olla osana jotain kokonaisuutta, joka parhaas tapauksessa tulee vähän eheemmäks. Ja sitä aina tapahtuu yleensä, ja sit ku sen näkee ni. Se on kyl tosi hienoo. Sillon tän työnki kokee sitä kautta tosi arvokkaaks.

O: Nii että oot todellakin ollut mukana alusta alkaen matkassa siin sijoituksen alussa, ja oot huomannu että jotain on ihan oleellisest muuttunu tai tapahtunu, ja se että kuulet vaikkei sun merkitys oo välttämättä ollu se suurin siin omaohjaajana, mut sit kuitenkin kuulet, et se elämä on niist lähtökohdista muotoutunu ihan mukavaks, ni kyl se niinku tekee tälle työlle mun mielestä sen merkityksen.

Omaohjaajien kertomusten mukaan nuoren käyttäytymisen ja ajatusmaailman muutos ovat omaohjaajatyön helmiä, sillä silloin tuntee vaikuttaneensa nuoren elämään niin rakentavalla tavalla, tai jopa antaneensa nuorelle syyn jatkaa osastolla ja elämässä yleensäkin. Yleensä työn saavutukset ja nuoren psyykkinen, sosiaalinen ja arvomaailmallinen kasvaminen ja kehittyminen ovat nähtävissä pienten onnistumisten kautta. Suurimman muutoksen voi nähdä kuitenkin sijoituksen loppuessa, jolloin ohjaaja voi vertailla nuoren koulukodissa olemista tulopäivästä uloskirjaukseen asti.

Yksi ohjaaja toi omaohjaajatyön tärkeimmäksi asiaksi luottamuksen syntymisen ja oman kokemuksen siitä, että on luotettava ja luottamuksen arvoinen, ja nuori antaa siitä havaintojensa mukaista palautetta kertomalla luottamuksellisia asioitaan omaohjaajalleen. Ohjaaja myös nosti tärkeiksi asioiksi kaikki onnistumiset pienissäkin asioissa, jotka tuovat sekä omaohjaajalle että nuorelle syyn jatkaa omaohjaajasuhdetta.

7.4.5 Omaohjaajan merkitys

Nuorille omaohjaaja merkitsi luotettavaa aikuista ja omaa henkilökohtaista ihmistä koulukodissa. Yksi nuorista kertoi omaohjaajan olevan jokaiselle nuorelle erittäin tärkeä, vaikka menetelmänä kuuluukin perusasioihin. Toisin sanoen jokaisella on oltava laitoksessa omaohjaaja tai oma aikuinen:

N: Niin no kyl se sinänsä aika paljo merkkää mulle, mutta. öö. no kyl mun tulee sitä ikävä ku mä lähen, mä tuun muistaa sen tottakai, mä muistan kaikki mun ohjaajat, mitä mul on niinku ollu täs elämän aikan, siis nehän tottakai, jää niinku tänne näin, koska se on sellanen ihminen joka hoitaa sun asioita ja muutenkin.

Nuorten tuntui olevan vaikea kuvailla omaohjaajansa merkitystä, sillä jokainen nuori pohti vastausta itsekseen pidemmän aikaa. Kaikki nuoret saivat kuvailtua tunteitaan ja ajatuksiaan omalla tavallaan ja eri näkökulmista, mutta oli selvää, että jokaiselle omaohjaaja merkitsi jotakin erityistä. Omaohjaaja merkitsi jokaiselle nuorelle hieman eri asioita riippuen omista kokemuksista.

Omaohjaajat kokivat olevansa nuorilleen turvallisia aikuisia, sillä he ovat saavuttaneet luottamuksen, ja nuoret ovat tuoneet ilmi halunsa olla tekemisissä vielä koulukodin jälkeenkin. Yksi ohjaaja kertoi nuoren aistivan, jos omaohjaaja tekee työtään koko persoonallaan, ja antaa itsestään kaiken mahdollisen omaohjaajasuhteessa. Tällöin nuori ymmärtää, että suhteeseen ja sen toimivuuteen voi panostaa, ja juuri se tekee suhteesta nuorelle vieläkin tärkeämmän. Ohjaajaa toi myös esille, että koska kyseessä on oikea ihmissuhde, nuori ja omaohjaaja ovat aidosti kiintyneitä toisiinsa ja välittävät toisistaan.

Yksi ohjaaja pohti omaohjaajamenetelmän merkitystä yleensä ja totesi, että hänen vastuullaan on nuoren pärjääminen koulukodissa, sillä omaohjaaja on yleensä se henkilö, joka laittaa nuoren asiat eteenpäin, ja aktiivisesti ja säännöllisesti hoitaa nuoren asioita. Omaohjaaja on tietoinen kaikista nuoren asioista, ja siksi tärkeä linkki nuoren edustajana suuressa koulukotiyhteisössä ja etenkin sen ulkopuolella:

O: Sit me ollaan tääl niinku kaikkii varten, mut omaohjaaja on kuitenkin niinku. parhaimmas tapaukses niinku tuut tänne, ni siä oot niinku sen kanssa, tai sitä vastassa. Ja sit siä kulet sen matkan sen rinnalla kun tää sijoitus kestää, ja sit siä lopuks sen viel vilkuttelet sen maailmalle, ni siinhän se sitte menis, Mut että siä kuljet niinku lähimpänä aikuisena sen rinnalla.

Yksi ohjaaja tunsi olevansa nuoren luottohenkilö, johon nuori voi aina turvautua ja aina luottaa. Nuoreenkaan ei tarvitse kertoa omia asioitaan useaan kertaan ja monelle eri henkilölle, vaan omaohjaaja tietää ja pitää mielessään kaikki nuoren asiat. Tätä kautta omaohjaaja tuntee osaston aikuisista parhaiten nuoren motiivit ja ajatusmaailman, ja osaa tarvittaessa pitää nuoren puolia:

O: Ja omaohjaajal on sillee niinku iso merkitys nuorelle, et vaikka nyt osastollakin käydään niit keskustelui, kaikist niinku asioista, mut sellaset kaikki arvot, ni ne tulee ihan kun jutellaan kaikkea niitä näitä niinku kahestaan. Ja. ja tota. Semmosia, mun mielestä se on aika tärkeä rooli, koska tietenki imee ja ottaa ton ikäsenä niitä niinku ajatuksia niinku muilta

7.4.6 Nuori saa omaohjaajalta eväitä elämäänsä

Lastensuojeluyksiköissä lapsille ja nuorille opetetaan säännöllistä päivärytmiä ja elämänhallintaa. Lapset saavat arjen toiminnan kautta tietoa kotitöistä, jotka tekevät heistä vastuullisia ja osallisia, ja jotka antavat heille elämässä tarvittavia tärkeitä taitoja. Nuoren sosiaalistamisessa yhteiskuntaan ja palkkatyön vaatimuksiin valmentamisessa, erittäin olennainen osa on nuoren opettaminen säännölliseen elämänrytmiin. (Törrönen 1999, 101.)

Lastensuojelulaitoksissa yleisenä tavoitteena on välittää ja opettaa lapselle yhteiskunnan normeja eli käyttäytymissääntöjä. Lasten sopeutumattoman käyttäytymisen selittään johtuvan epäonnistuneesta sosiaalistumisesta tai väärin normien ja arvojen sisäistämisestä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 70.) Osastolla nuorten kanssa keskustelemalla, pohtimalla ja aikaa viettämällä pyritään pikkuhiljaa tuomaan nuorelle uusia pysyviä näkökulmia ja muuttamaan nuoren haitallisia tai vääristyneitä näkemyksiä ja arvoja, jotta nuoren elämä yhteiskunnassa koulukodin jälkeen olisi sujuvaa. Arkisia asioita yhdessä omaohjaajan kanssa hoitamalla, ja luottamussuhteen ansiosta käytävien keskustelujen avulla nuori saa luotettavalta aikuiselta näkemyksiä, suunnitelmia ja arvoja elämäänsä.

Nuoret eivät vain sosiaalistu heitä ympäröivään kulttuuriin ja opi sitä kautta laitoksen kulttuurisia tapoja, vaan heidän roolinsa on aktiivisempi. He tarkkailevat lähellään olevien ihmisten kehon kieltä ja kuuntelevat puhetta ja tulkitsevat tilannettaan niiden kautta. (Törrönen 1999, 117.) Nuoret ovat kiintyneitä omaohjaajiinsa, ja omaksuvat heidän arvojaan ja näkemyksiään. Omaohjaajan ja nuoren välinen suhde vaikuttaa monella tapaa nuoren käyttäytymiseen ja olemiseen, varmasti pitkälle koulukodin jälkeenkin.

Nuorten oli vaikea määritellä ja kertoa, mitä heidän omaohjaajansa on opettanut heille. Selvää kuitenkin oli, että jokainen oli saanut kokemuksen luotettavasta aikuisesta. Keskustelut omaohjaajan kanssa tuovat nuorelle uusia näkökulmia ja avaruutta elämänkatsomukseen. Myös tunne luotettavasta, välittävästä ja turvallisesta aikuisesta on jo itsessään opittu tärkeä kokemus:

N: No siis kyl se aina opettaa mulle uusii asioit, aina ku keskustelen senkaa ja tällei, mut tota, kyl mä nyt jotaa oon oppin..

Lapsille ja nuorille on lastenkodissa kehitettävä sellaisia ominaisuuksia, joiden avulla he voivat myöhemmin vastata ympäristön asettamiin vaatimuksiin, ja sen avulla sopeutua paremmin ympäristöönsä. Tietyt ominaisuudet, kuten itsehillintä ovat välttämättömiä ihmisen ollessa kontaktissa toisiin ihmisiin ja keskittyessään erilaisiin tehtäviin. Tiettyjen ominaisuuksien puuttuessa peruskoulustakin on vaikea selviytyä, puhumattakaan jatkokoulutuksen ja työelämän asettamista haasteista. Näitä ominaisuuksia kehitettäessä vaaditaan hoito- ja kasvatustieteilijöiltään laaja-alaisuutta, kokonaisvaltaista näkemystä ja toimintavalmiutta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 73.)

Ohjaajat painottivat vastauksissaan omaohjaajasuhteen olevan oikea ihmissuhde; omaohjaaja on ihminen, joka välittää nuoresta oikeasti ja johon nuori voi luottaa. Omaohjaajasuhteen kautta nuori saa kokemuksen terveestä aikuiskontaktista eli aikuisesta joka välittää ja on kiinnostunut nuoren asioista ja haluaa hänelle hyvää.

Yksi ohjaaja kertoi huomanneensa, että kun nuorelle antaa omia ajatuksiaan, nuori jakaa omiaan takaisin. Tämä tarkoittaa oikeaa vuorovaikutusta ja sitä kautta syntyvää ihmissuhdetta, jossa molemmat saavat toiselta jotakin ja tuntevat toisensa. Ohjaaja muistutti, ettei kuitenkaan koskaan saa kuormittaa nuorta omilla asioillaan, vaan keskusteluissa seilaessa ohjaajan tulee pitää yllä ammatillisuutta, eli olla valmis kuuntelemaan nuorta ja olemaan kiinnostunut nuoren asioista:

O: Mä nyt olen ajatellu sillee että siis. aika maanläheisest tän asian, sillee et ainakin se saa jossei muuta, tai ainakin sen pitäis saada ni semmosen jonkunlaisen terveen aikuiskontaktin ja semmosen, et hänest välittää joku aikuinen ja se on kiinnostunu hänestä ja hänen elämästään ja haluaa hänelle hyvää. Minust se on lähtökohtana ihan tarpeeks ylevä.

Ohjaajat kertovat antavansa nuorille myös oikeita neuvoja elämää varten: aina jos tuntee tulleen kohdelluksi epäoikeuden mukaisesti, siitä tulee kertoa ja ennen kaikkea asialliseen sävyyn, silloin asialliseen palautteeseen saa asiallisen vastineen. Nuoret oppivat omaohjaajien opastuksella hoitamaan omia asioitaan, ja tästä on paljon apua koulukodin jälkeisessä elämässä.

Yksi ohjaaja muisteli oman nuorensa tuloa koulukotiin, jolloin nuoreen oli vaikea saada otetta, nuori ei ollut kiinnostunut omistaan eikä muiden asioista, eikä nuori nähnyt tulevaisuudessaan mitään. Omaohjaajasuhteen kehittyessä nuori on saanut paljon kokemuksia ja eväitä elämälle. Omaohjaaja huomasi selviä muutoksia nuoren käyttäytymisessä ja näkemyksissä; nuori on saanut opiskelupaikan, haaveilee ammatista ja valoisasta ja toiveikkaasta tulevaisuudesta:

*O: Mutta suuri muutos siihen on tapahtunu, koska edellinen sijoituspaikka kerto, että ***an on mahdotonta saada mitään otetta, että *** ei anna ittestään mitään koko kolmen vuoden aikana mitä hän on siellä ollut, eikä hän pysty kertoon aikuisille mitään koska hän uskoo et niitä käytetään jossain vaiheessa häntä vastaan, .. et mutta tilannehan on täällä ollu sit ihan toinen, et *** on tota ensimmäistä kertaa puhunu sellasista asioista, mitä se ei oo ennen puhunu aikuisille tai muuta. Et mun mielestä se on ollu niinku isoimpia juttui ***n kohalla.*

*O: Mä uskon että se tulee pärjäämään, tosissaan, silloin ku se tuli, ni se oli ei kiinnostu ei kiinnostu, et se ei nähny mitään, tulevaisuudessa, ei mitään valoisaa. Se oli sellanen musta aukko, se tulevaisuus. Mut nyt on selvät sävelet, kun se on lähdössä ***n opiskeleen ja et täytyy opiskella, et saa ammatin, ja siis ihan sellasta suunnitelmallisuutta, tosissaan että on avoin elämälle.*

Omaohjaajat toivoivat, että kokemus ja muistikuva turvallisesta aikuisesta pysyy nuorella tulevaisuudessakin ja että nuoret oppisivat luottamaan ihmisiin. Ohjaajat muistuttivat, että tämän saavuttamiseksi ainoa keino on sijoituksen aikana pitää nuorelle tehty lupauksensa ja olla sanojensa mittainen. Monilla nuorilla on kokemuksia tyhjästä puheista ja katteettomista lupauksista. Yksi ohjaaja mainitsi palkitsevimmaksikin tunteeksi sen, kun huomaa nuoren alkavan luottaa omaohjaajaan. Yksi omaohjaaja painotti, että vaikka kyse olisi niinkin pienestä lupauksesta kuin lähdestä vaateostoksille, lupaus on pidettävä.

7.5 Kehittämishaasteet

7.5.1 Nuoren tulo koulukotiin

Nuoret kertoivat heidän vastaanotostaan osastolle tyytyväisiä kertomuksia. Omaohjaaja ei olisi nuorten kertomusten mukaan voinut olla paremmin tai enempää läsnä, eivätkä nuoret olisi vaatineet mitään muuta toimintaa lisäksi heidän tullessaan osastolle. Kaikki nuoret kertoivat tunteneensa olonsa omaohjaajiensa ja muiden ohjaajien puolesta tervetulleita, ja heillä oli osastolle tullessaan riittävän turvallinen olo. Jokainen nuori oli otettu vastaan lämpimästi ja heille oli annettu aikaa ja ohjeita ja mahdollisuus kysyä, mitä mieleen juolahti.

Yksi nuorista kertoi tulostaan osastolle ikävänä siksi, että muut osaston nuoret kiusasivat häntä. Ohjaajat puuttuivat tilanteeseen, mutteivät saaneet kiusaamista loppumaan. Nuori olisi toivonut tilanteessaan enemmän tukea ja ohjaajien tarkkailua ja toivoo, ettei uusia nuoria kiusattaisi. Osastolle muiden nuorten sekaan on uutena tulokkaana muutenkin vaikea tulla, mutta erityisen vaikeaa siitä tekee muiden nuorten välipitämättömyys tai kiusaaminen. Ohjaajien tulisi olla erityisen herkkiä huomaamaan näitä tilanteita ja puuttua niihin ajoissa ja niin pitkän aikaa kun on tarpeellista.

7.5.2 Omaohjaajasuhteiden arviointia

Omaohjaajasuhde on henkilökohtainen ja ammatillinen tunnesuhde, ja se tarkoittaa molemminpuolista ja vastavuoroista. Omaohjaajasuhde on ainutkertainen aikuisen ja lapsen tai nuoren välinen kiintymyssuhde, jossa aikuisen tehtävä on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.) Tässä osiossa nuoret sekä omaohjaajat pohtivat suhteidensa kehittymistä ja arvioineet, mikä oli erityisen hyvää ja missä olisi voinut tehdä toisin.

Nuoret olivat todella tyytyväisiä sen hetkisiin tilanteisiinsa ja omaohjaajiinsa, eivätkä he keksineet mitään kehittämistä suhteessaan omaohjaajansa kanssa. Yhdeltä nuorelta kysyttäessä, mitä hän olisi halunnut tehdä toisin suhteen kannalta, hänen ytimekäs vastauksensa oli, että hänen olisi pitänyt osata luottaa omaohjaajaansa heti alusta lähtien.

Yhden omaohjaaja pohti suhdettaan nuoreen, ja miten sitä olisi voinut paremmin ja aikaisemmassa vaiheessa lähentää. Hän muisteli nuoren pitkää luvatonta karkureissua, jolloin nuoreen oli todella vaikea pitää yhteyttä. Omaohjaaja oli tämän jälkeen pohdiskellut, että hänen olisi pitänyt hanakammin ja jatkuvammin olla nuoreen yhteydessä, ja sisukkaasti yrittää kysellä hänestä ja soitella perään; Vaikka nuori on karussa eikä pidä yhteyttä laitokseen, pistää hän varmasti merkille sen, miten useasti ja mihin sävyyn omaohjaaja soittelee kuulumisia ja tarjoaa mahdollisuutta ja reittiä palata takaisin. Myöhemmin nuori voi huomata, ettei häntä karkumatkan aikana hylätty, vaan omaohjaaja ajatteli nuorta ja yritti saada hänet palaamaan takaisin.

Nuoret ja omaohjaajat olivat kokonaisuudessaan todella tyytyväisiä omaohjaajasuhteisiin, jotka he oli muodostunut sijoituksen aikana. Jokainen pari oli saavuttanut luottamuksen ja vuorovaikutus toimi puolin ja toisin.

7.5.3 Omaohjaajan ja nuoren yhteisen ajan arviointia

Nuoret eivät keksineet mitään lisättävää omaohjaajan kanssa tehtävään yhteiseen tekemiseen, sillä vuosien varrella on osastolla ja sen ulkopuolella tultu tehtyä kaikenlaista. Nuoret olivat kovin tyytyväisiä sekä arkisiin että erityisempiin aktiviteetteihin, mutta pitäisivät siitä, että olisivat saaneet mahdollisuuden jatkaa ajoittaisia sesonkiharrastuksiaan. Esimerkiksi kun tytöt innostuivat carting-ajosta, sinne olisi voinut lähteä useamminkin. Nuorten ollessa innostuneita jostakin harrastuksesta, voisi omaohjaaja lähteä nuoren kanssa sinne kahdestaan. Toisaalta tytöt tuntuivat olevan mielissään kaikesta siitä, mitä olivat tehneet omaohjaajiensa kanssa. Omaohjaaja-aika oli aina erityistä.

Ohjaajat näkivät tilanteen omaohjaajatyön kannalta, ja heidän mielestään suurimmat puutteet omaohjaajaan ja nuoren kahdenkeskeisessä ajassa oli ajan puute. Ajan viettämiseen omaohjattavan kanssa kahdestaan ei ollut aina halutessa mahdollisuutta, vaan aika tuli varata etukäteen ja silloinkaan siihen ei ollut mahdollisuuksia tarpeeksi usein. Nuorille ihanteellisin paikka keskustella omaohjaajan kanssa oli Sippolan ulkopuolella ja sinne pääsyyn tarvitsee tiukkoina aikoina paljon valmisteluja ja aikojen varailua:

O: Mun mielestä, et jotenki ku tuntuu et arki on jotenki sellasta.. välil se voi olla sellasta tosi hektistä, välil voi olla vähä rauhallisempaa, mut et välil on tullu sellanen huono omatunto siitä että olisko pitäen olla enemmän aikaa, mut se ei oo aina ollu vaan mahdollista. Et välil on tullul sellasii et jos ei vaan oo ollu aikaa tai jos on vaan unohtanu tai näin. Et siitä, mut et se on monesti kiinni resursseista ja tämmösestä, et kylhän tänne pystyy aina irtautuu, esimerkiks jutteleen, mut monesti tytöt kaipaais sellasta et pääsis pois niinku Sippolasta ja täst ympäristöstä.

7.5.4 Vanhempien kanssa tehtävän työn arviointia

Nuoret eivät keksineet omaohjaajan tekemään työhön nuoren lähiverkoston kanssa mitään lisättävää. Jokaiselle riitti se, mitä omaohjaaja oli tehnyt ja jokaisen mielestä omaohjaajan suhde vanhempiin oli tarpeeksi hyvä. Toisaalta nuorilla oli erilaisia mittareita riittävyyden arvioinnissa tässä asiassa, sillä yhdelle nuorelle riitti, että omaohjaaja hoitaa loma-asiat ja kuukausikirjeet nuoren vanhempien kanssa, eikä kaivannut muuta. Toiselle nuorelle oli erityisen tärkeää että omaohjaajalla ja vanhemmalla on hyvin toimiva ja tuttavallinen suhde. Nuori kaipasi merkkejä siitä, että vanhemmat olivat tyytyväisiä omaohjaajaan ja pitivät hänestä, ja nämä kriteerit toteutuivat hyvin hänen mielestään.

Ohjaajat kertoivat osaston ohjaajille järjestämän perhetyönkoulutuksen avanneen heille uusia ovia perheiden ja vanhempien kanssa tehtävään työhön. Perhetyö toi paljon lisää huomioitavaa ja näkökulmia sekä tartuttavia asioita vanhempien kanssa tehtävään työhön. Yksi ohjaaja kertoi ymmärtäneensä perhetyön koulutuksen myötä tekevänsä liian vähän työtä vanhempien kanssa, ja tehneensä sen myötä muutoksen parempaan suuntaan. Ohjaaja kertoi pienten asioiden olevan tärkeitä ja tulee ymmärtää, että ohjaaja on vain linkki nuoren ja vanhemman välissä. Omaohjaajan ei kuulu kertoa äidille kuinka hänen tulisi hoitaa asioitaan, vaan kertoa pulmatilanteessa neuvoja ja mahdollisuuksia, miten vanhempi voisi toimia. Ohjaajat olivat todella tyytyväisiä perhetyönkoulutukseen, ja huomasivat osastolla tehtävässä perhetyössä epäkohtia sen avulla, ja pystyivät tarttumaan niihin.

7.5.5 Tuki ja työnohjaus

Työntekijöiden on saatava tietyin väliajoin kokoontua keskustelemaan yhdessä. Laitoksessa tehtävän perustehtävän on oltava kaikkien tiedossa, ja sen tulisi olla kaikkien työntekijöiden hyväksymä. Työntekijöiden yhteisen ajan voi käyttää kaikenlaiseen keskeisten ajatusten vaihtoon ja toisten työntekijöiden tukemiseen. (Tuovila 2001, 41.)

Omaohjaaja tarvitsee apua koettujen tapahtumien ja tilanteiden analysoinnissa. Työtilanteet ja nuoren käyttäytyminen voivat herättää aikuisessa monenlaisia voimakkaitakin tunteita. Jotta omaohjaaja voisi parhaiten ymmärtää nuorta, hänen on tarkasteltava ja analysoitava tunteitaan ja tapahtumia. Etenkin kun kyseessä on oikea ja läheinen ihmissuhde, omaohjaaja ei itse voi säilyttää tarvittavaa etäisyyttä, jolta hän voisi yksin tarkastella tilannettaan ja heränneitä tunteitaan. Omaohjaaja tarvitsee työssään ulkopuolista apua, eli kuuntelijaa, tukijaa ja apua analysointiin. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 107.)

Jokainen haastateltu ohjaaja oli erityisen tyytyväinen työhönsä saamaansa tukeen, ja jokaisen tärkein tuki oli työpari ja muut oman osaston työntekijät. Ongelmatilanteissa ohjaajat puhuvat toisilleen ja pohtivat yhdessä ratkaisuja ja toimintatapoja, eikä ketään jätetä ongelmansa kanssa yksin. Työpaikan tuki näkyy myös pysymisessä yhteisissä päätöksissä ja sovituissa asioissa, ja kaikki ohjaajat olivat tyytyväisiä siihen, miten osasto toimi:

O: Tavallaan ehkä se tässä se muuten osastolla toisillemme antama tuki on minusta tärkeämpää kuin ite työnohjauksessa saamamme tuki. Tukea saa työparilta ja sitte koko työporukalt.

Koulukodissa ohjaajille kertyy paljon vastuuta ja erilaisia psyykkisesti kuormittavia työtehtäviä. Etenkin kun omaohjaajasuhdetta käytetään tavoitteellisesti korjaavana ihmissuhteena ja hoitosuhteena, se edellyttää työnohjausta. Työryhmän työnohjaus auttaa ja ohjaa työntekijöitä pysymään perustehtävässä ja ehkäisee myös ohjaajien loppuun palamista. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 106-107.) Työnohjauksessa tarkastellaan ja tutkitaan työstä ja sen tekemisestä heränneiden asioiden, tunteiden, ta-

voitteiden, sopimusten ja käytäntöjen toimimista tavoitteellisesti. Työnohjauksella pyritään parempiin ja yhtenäisempiin työkäytäntöihin. (Tuovila 2001, 44.)

Kaikki ohjaajat kertoivat saavansa tarpeeksi työnohjausta ja että tarvittaessa sitä saa myös johonkin erityiseen tilanteeseen, vaikkei suuria ongelmia usein ilmenekään. Toisaalta silloin kun ongelmia ei ole, työnohjauksessa avataan ja puidaan vanhoja ongelmia ja yksi omaohjaaja mainitsee, että usein tällaisen tilanteen ja tunteiden kuohutuksen jälkeen kaikki ovat enemmän tai vähemmän pahalla tuulella, vaikka sitä ennen kaikki olisi ollut hyvin. Toisaalta näkemysten ja tapahtumien esille tuominen puhdistaa työilmapiiriä ja tuo esille epäkohtia, joista harvemmin puhutaan tai joita ei muuten tunnisteta.

7.5.6 Ihanne omaohjaaja ja ihanne omaohjaajasuhde

Nuoret eivät keksineet paljoa parannettavaa omaohjaajasuhteissaan, mutta ikävimmäksi tunteeksi koettiin tuntemus nuoriin kohdistuvasta luottamuksen puutteesta. Yksi tytöistä koki luottamussuhteen olevan ajoittain niin hyvä kuin olisi mahdollista olla, mutta joskus hänestä tuntui, ettei omaohjaaja luotakaan häneen, sillä omaohjaaja ei aina luota nuoren arvioihin omista tarpeistaan:

N: No se, etten aina saa tahtoani läpi vaikka tiedän kuitenkin mitä haluan. Ni en sit tiää, mut tota, en mä varmaan muuttais siit (omaohjaajassa) mitään, minust se on just hyvä noin.

Omaohjaajat kokivat tekevänsä työtään tarpeeksi hyvin, ja että tämänhetkiset omaohjaajasuhteet olivat suhteen päättyessä ihanteellisia. Toisaalta jos jotain parannettavaa pitäisi löytää, yksi omaohjaaja muistutti, että ainahan voisi parantaa menetelmällistä työtä ja välineitä ja tehdä kattavammin nuoren kanssa esim. S-Files-kansiota. Tällöin nuorella olisi lähtiessään kattavampi paketti ja muisto itsestään Sippolan Koulukodissa mukanaan:

O: Pääasiallisesti jatkan samoilla linjoilla kuin nytkin, mut ehkä mun parannettavaa olisi perhetyön saralla, ja se että saisin paremmin kaikki tälläset työkalut käyttöön kaikki S-Filesit ja systeemit ja muuten, mut

muuten se miten minä omana itsenäni olen läsnä, niin minusta se on hyvä niin.

Nuoren ihanne omaohjaaja tekisi kaiken niin, että nuorella olisi hyvä olla. Ihanne omaohjaaja kuuntelisi nuorta ja tekisi nuoren toiveiden mukaisia ja nuoren edun mukaisia päätöksiä. Yksi nuori kertoi ihanne omaohjaajan olevan sellainen, joka antaisi oman nuorensa tehdä kaikkea, eikä kieltäisi nuorelta mitään. Nuoren mielestään omaohjaajansa nykyinen toimintatapa oli kuitenkin hyvä. Toinen nuori kertoi, että ihanne omaohjaaja osaisi olla tarpeeksi tiukka, muttei kuitenkaan nipota:

N: No huumorintajunen, kuunteleva, luottavainen. Pitää nuoren puolia tietenkin, mut on taas tarpeeks tiukka sillee. Ei nyt liian..

Yksi nuori kertoi, että hänellä oli omaohjaajansa kanssa sillä hetkellä ihanteellinen omaohjaajasuhde, sillä nuori koki todella suureksi luottamuksen osoitukseksi sen, että omaohjaaja otti yhden nuoren lomasoitoista pois. Nuori koki tämän tarkoittavan sitä, että ohjaajan luottamus nuoreen on syventynyt, sillä ohjaaja voi päästää nuoren lomille ja soittaa tarkistussoittoja harvemmin luottaessaan tämän osaavan käyttäytyä lomilla. Nuoren mielestä tämä oli hieno osoitus näin loppusuoralla, ja koki sen kruunaavan omaohjaajasuhteen.

Ohjaajatkin olivat sitä mieltä, että tämänhetkinen omaohjaajasuhde oli lähellä heidän ihannettaan. Luottamus ja aito välittäminen ovat asioita, joita ohjaajat peräänkuuluttavat ja ne ovat myös asioita, jotka nuori aistii, ja niiden on oltava molemmin puolin kohdallaan. Ohjaajien mielestä ihanne omaohjaaja olisi luja mutta lempeä:

*O: No oikeastaan minusta ihanne on aikalailla niinku toi mitä on ton ***n kans, et kyl meil on niin hyvä minust tää.. Hyvä pössis. Ja kyl sillee et sit ku se on sellasel tasolla että voi kiusotella, höpsötellä ja naureskella, ja voi sanoo vakavasti ja niinkun kieltää ja rajoittaa ja.. kaikki sillee, et kaikes täytyy näkyy sillee se välittäminen. Että toinen ymmärtää, minä takia mä kiellän sitä, rajotan, ja en päästä lomille, kaikkii niinku täläsii, et siihen on oikeesti olemassa syy.*

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Omaohjaajien ja nuorten näkemysten eroavaisuudet

Aluksi opinnäytetyöni tärkein tavoite ja tutkimuskysymys oli selvittää nuoren ja hänen omaohjaajansa näkemysten ja kokemusten eriävyyksiä. Sain kuitenkin nopeasti huomata, ettei eroavaisuuksia ole kovinkaan paljon. Jos omaohjaajasuhteessa ilmenee erimielisyyksiä, asioista keskustellaan ja tilannetta muutetaan siihen suuntaan, että erimielisyydet eivät jatkuisi. Suurin ero on toimimisen näkökulmissa, sillä omaohjaaja toimii aikuisena ammatillisesti ja tiedostaen ja arvioiden toimintaansa, kun nuori toimii pääosin tunteittensa ja tuntemustensa ohjaamana. Kuitenkin omaohjaajasuhde on ihmissuhteena todellinen ja vastavuoroinen, jossa molemmat osapuolet voivat kehittyä ja oppia.

Kaikkiin haastattelun kysymyksiin vastatessaan nuoret arvioivat omaohjaajaansa läheisenä aikuisena ja oikeana ihmissuhteena. Esimerkiksi nuoren mielestä on hänen etunsa mukaista, että hänen omaohjaajallaan ei ole muita omaohjattavia siksi, ettei häntä ja hänen antamaansa huomiota tarvitse jakaa. Omaohjaajat näkivät saman tilanteen resurssiensa puolesta ja sitä kautta omaohjaajasuhteen sisällön laadullisesta näkökulmasta, sillä tiesivät, miten paljon aikaa ja panostusta omaohjaajasuhteen luominen tarvitsee. Omaohjaajat tuntuivat myös kantavan vastuuta omaohjaajasuhteen laadullisuudesta yleensä, sillä jokainen tunnisti rajallisuutensa ja mahdollisuutensa tarjota omaohjaajasuhdetta vain yhdelle tai kahdelle nuorelle kerrallaan.

Omaohjaajista sekä heidän omaohjattavistaan kumpikin osapuoli tuntui olevan todella tyytyväisiä heidän välilleen syntyneisiin suhteisiin, luottamukseen ja sen osoituksiin. Nuoret eivät osanneet mainita omaohjaajissaan huonoja puolia, sillä he olivat kokeneet omaohjaajansa toimintatavan ideaalina, eivätkä nähneet kehittämistarpeita. Omaohjaajat tuntevat nuorensa menneisyyden ja ymmärtävät sen vaikutukset nuoren käyttäytymisessä – Ohjaajat tuntevat nuortensa heikkoudet, mutta ovat oppineet löytämään ja tunnistamaan nuoren voimavaroja, ja osaavat omaohjaajasuhteen avulla auttaa nuorta hyödyntämään vahvuuksiaan.

8.2 Omaohjaajan vaikutukset nuoren elämään osastolla

Omaohjaaja vaikuttaa nuoren elämiseen ja olemiseen osastolla. Nuoret ovat oppineet luottamaan, että omaohjaajat hoitavat heidän tarvitsemansa arjen asiat. Nuorelle on helpotus, että yksi ja sama luotettava henkilö hoitaa rutiininomaisesti nuoren asioita, ja tarvitessaan apua tai keskustelukumppania nuori tietää, kenen puoleen voi kääntyä. Henkilökohtainen omaohjaaja, joka tuntee nuoren, tuo hänen arkeensa turvaa ja pysyvyyttä, on tarvittaessa automaattisesti linkkinä nuoren lähiverkoston, koulukodin sekä yhteiskunnan välillä.

Omaohjaajatunnit ja muu omaohjaajan kanssa tehtävä tavoitteellinen tai spontaani toiminta tuovat nuoren osastoelämään vaihtelevuutta ja nuorelle tunteen omasta erityisyydestään. Nuoret odottavat omaohjaajaruokailujaan tai kahdenkeskeisiä ostosreissuja omaohjaajan kanssa, sillä silloin omaa aikuista ei tarvitse jakaa, silloin hän on vain omaa nuortaan varten. Omaohjaaja on myös aikuinen, jonka nuori tuntee ja johon nuori luottaa, - nuori tietää omaohjaajansa tuntevan hänen menneisyytensä ja muistavan asioita, joita nuori kertoo elämästään. Omaohjaaja voi osoittaa nuorelle pitävänsä häntä tärkeänä pitämällä mielessään nuoren kertomat asiat, ja toimimalla nuoren esille tuomien epäkohtien poistamiseksi.

Nuori saa omaohjaajasta luotettavan aikuisen mallin, jota nuori voi soveltaa koulukotisijoituksen päätyttyä, sillä jotkut nuoret eivät ole voineet luottaa aikuiseen ennen omaohjaajasuhdetta. Nuoret ihailevat omaohjaajansa, joten omaohjaajan välittämät arvot, opetukset ja näkemykset heijastuvat nuoreen ja saattavat jopa muuttaa nuoren maailmankuvaa ja ajatusmaailmaa myönteisemmäksi ja valottaa nuoren tulevaisuudenkuvaa. Omaohjaaja on myös muuten luotettavan, pysyvän ja terveen aikuiskontaktin malli. Omaohjaajan viedessä nuorelle ikäviäkin uutisia ja rajoittaessa nuorta tarpeen mukaan, omaohjaaja ottaa vastaan nuoren tunteenpurkaukset ja on nuorelle projisoinnin kohteena. Tällä tavoin omaohjaaja toimii myös nuoren tunteiden ja ajatusten selkeyttäjänä ja kannattelijana, mikä syventää luottamusta entisestään. Omaohjaajan velvollisuus on myös kuunnella ja kuulla nuorta, ja varata tälle aikaa arjessa ja olla nuoren tavoitettavissa.

8.3 Mikä tekee omaohjaajasuhteesta hyvän

Omaohjaajasuhdetta ja sen kehittymistä tukevat omaohjaajan ammatilliset valinnat, nuorelle asetettavat rajat, sekä nuoren huomioiminen eri tilanteissa; nuoren asiat hoidetaan ajallaan, nuoren kertomat asiat pidetään mielessä ja nuoren tarpeet otetaan huomioon. Omaohjaajasuhdetta voi alkaa järjestelmällisesti luomaan sijoituksen alusta alkaen antamalla nuorelle tarpeeksi tilaa, mutta kuitenkin tehden selväksi, että omaohjaaja on aikuinen nuorta varten.

Omaohjaaja havainnoi nuorta jatkuvasti ja tekee tulkintoja tämän erityisistä tarpeista, mutta vastaa silti myös nuoren perustarpeisiin. Omaohjaajan tekemä yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa on sopivissa määrin tehtynä omaohjaajasuhteen tukevia elementtejä ja se myös tukee nuoren elämistä osastolla ja ennen kaikkea sijoituksen jälkeen. Omaohjaaja totuttaa ja opettaa nuorelle elämää varten myös muita valmiuksia, sillä omaohjaaja ohjaa nuorta asettamaan itselleen tavoitteita ja tavoittelevaan niiden toteutumista.

Nuoren luottamuksen lähtökohtana on hyvin tehty perustyö. Perustyötä tehdessään omaohjaaja voi saavuttaa nuoren luottamuksen ja tätä kautta perustyön tekeminen helpottuu. Nuoren luottamusta lisää omaohjaajan oikeudenmukaisuus, rajoista kiinni pitäminen johdonmukaisesti, nuoren edun mukaiset päätökset ja niistä kiinni pitäminen, sekä muut välittämisen osoitukset.

Nuorelle on tärkeää, että hänellä on omaohjaajansa kanssa omaksi koettuja juttuja, joiden kautta nuori kokee olevansa omaohjaajalleen erityinen. Samalla rutiinit ja omaohjaajan hyväksi koettu tapa hoitaa nuoren asioita ovat tärkeitä elementtejä omaohjaajasuhteen kehittymistä. Kun omaohjaaja pitää nuoren ja tämän kertomat asiat mielessään, nuori tuntee olevansa omaohjaajalle tärkeä ja suhteesta tulee henkilökohtainen. Omaohjaajan tulee olla kiinnostunut nuoren asioista ja antaa vuorovaikutuksessa myös hieman itsestään, sillä nuorelle omaohjaajasuhde on oikea ihmissuhde.

Nuoren ja omaohjaajan suhteeseen vaikuttaa myös vuorovaikutuksellisuuden taso ja yhteiset tottumukset. Nuoren ja hänen omaohjaajansa arkinen vuorovaikutus osastolla on rutinoitunutta, ja luottamuksen toteutuminen edellyttää toimivaa vuorovaikutusta. Lähtökohtana on, että omaohjaaja antaa nuorelleen huomiota työvuoronsa aikana, mi-

tä nuori usein odottaakin omaohjaajaltaan. Omaohjaajan on säännöllisesti kyseltävä nuoren kuulumisia, olla kiinnostunut nuoren asioista ja pitää niitä mielessään. Omaohjaajan on oltava läsnä ja kestettävä nuoren tunteenpurkaukset ja otettava vastaan nuoren mielenosoitukset kuuntelemalla, selittämällä, kannattelemalla tunteita ja olemalla projisoinnin kohteena.

8.4 Hyvän ammatillisen suhteen elementit

Teoriaosiossa on Särkelän (2001) mukaan määriteltynä hyvä ammatillisen suhteen elementtejä; hyvä ammatillinen suhde edellyttää molemminpuolista vaikuttamista ja vuorovaikutusta. Hyvää omaohjaajasuhdetta voidaan verrata hyvään sosiaalialan asiakassuhteeseen, jotta saataisiin selville, miten omaohjaajasuhteet Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla täyttävät haastattelujen mukaan hyvän asiakassuhteen kriteereitä.

Sijoituksen alkamisesta lähtien on alettava luomaan sellaista suhdetta, jossa nuori haluaa tehdä yhteistyötä omaohjaajansa kanssa, jonka on oikeasti haluttava auttaa ja ymmärtää nuorta. Saapuessaan osastolle nuori tarvitsee jatkuvaa rohkaisua ja kannustusta. Haastattelujen perusteella osaston nuoret ovat sitä mieltä että heidän omaohjaajansa ovat alusta asti olleet heidän puolellaan ja tehneet kaiken heidän parhaakseen. Omaohjaajasuhteen lähtökohtana ovat ihmissuhdetaidot, tutustuminen ja yhdessä vietetty aika, josta kehkeytyy omaohjaajasuhde. Omaohjaajasuhteeseen perustuu ja heijastuu kaikki omaohjaajan tarjoama ohjaus ja apu. Ohjaajat kertovat tekevänsä tietoisia päätöksiä nuoriin tutustuttaessa; aluksi antavat tilaa, mutta tekevät silti selväksi olevansa läsnä ja käytettävissä.

Omaohjaajasuhteen luominen, tavoitteellisuus ja toimivuus on erittäin tärkeää. Toimiva omaohjaajasuhde on omaohjaajamenetelmän lähtökohta, sillä mitä merkittävämpi suhde nuoren kannalta, sitä vahvemmin siihen liittyy tunteita, jotka vaikuttavat toimintaan. Tällöin suhde kestää kiperienkin asioiden käsittelyn, mikä oli jokaiselle haastatellulle nuorelle itsestäänselvyys. Nuoret osoittivat luottavansa omaohjaajiinsa, ja jotkut pitivät omaohjaajaansa jopa luottamushenkilönään, eivätkä luottaneet kukaan muuhun samalla tavoin kuin omaohjaajaansa.

Hyvä ja onnistunut omaohjaajasuhde lisää nuoren omanarvontuntoa ja itseluottamusta sekä halua olla osastolla. Omaohjaajasta tulee nuorelle tärkeä ihminen, sillä hän on aina tarvittaessa tavoitettavissa ja hän kannattelee nuoren tunteita kerta toisensa jälkeen; omaohjaajalle voi raivota, kertoa salaisuuksia ja omaohjaajan seurassa voi rentoutua. Kaikkien omaohjaajien suhtautuminen nuoreensa oli erittäin myönteistä, ja jokainen omaohjaaja arvosti nuorta ja tunsu tämän vahvuudet ja voimavarat. Aikuisen myönteiset tunteet voivat parhaassa tapauksessa tarjota nuorelle korjaavan kokemuksen.

Jokainen haastateltu nuori luotti omaohjaajaansa, ja omaohjaajat olivat tietoisia siitä, että heidän nuorensa luottavat heihin; joko nuori oli omin sanoin kertonut, tai kokemukset olivat osoittaneet. Jokainen omaohjaajasuhde oli luottamuksellinen, vaikka yhden nuoren mielestä on tarkkailtava mitä omaohjaajalleen kertoo, sillä ohjaajalla on velvollisuus kertoa joitakin asioita eteenpäin työyhteisössään. Tällaisissa tilanteissa nuori joutuu arvottamaan luottamussuhteensa osastolla oleviin muihin nuoriin suhteissa omaohjaajaansa. Omalta ohjaajalta saatavat luottamuksen pysyvyyden osoitukset ja kokemukset vahvistavat nuoren kokemusta luotettavasta aikuisesta, mitä nuori voi soveltaa myöhemmin elämässään.

Kaikki nuoret ja omaohjaajat tuntuivat oikeasti välittävän toisistaan, ja jokaisella oli siihen jokin oma syy. Nuori saattoi kokea omaohjaajan tekevän kaikkensa, että nuoren olisi hyvä olla. Yhden nuoren mielestä pelkästään omaohjaajan persoona ja tapa olla osastolla ovat nuoren mielestä niin ihailtavia, että nuori tahtoi luoda pysyvän suhteen tähän aikuiseen. Omaohjaajat näkivät nuorissaan paljon positiivisia asioita ja olivat perehtyneet juuri oman nuorensa myönteisiin puoliin ja voimavaroihin. Nuori aistii aikuisen myönteisen suhtautumisen, ja tällä on paljon merkitystä suhteen kehittyessä.

Jokainen nuori ja omaohjaaja ovat erilaisia ja siksi omaohjaajasuhteiden reseptit ovat keskenään erilaisia, eikä ole yhtä oikeaa vaihtoehtoa ja tapaa luoda toimivaa omaohjaajasuhdetta. Suhdetta luotaessa on edettävä vaihe kerrallaan, ja omaohjaajan on ammattilaisena osattava tunnustella sopivia tilanteita. Samalla nuori aistii aikuisen tarkoituksien todenmukaisuutta ja hakee todennusta omaohjaajan luotettavuudesta. Luottamuksellisuudella, johdonmukaisuudella, oikeudenmukaisuudella ja oikealla välittämällä on varmasti suuri osa hyvän omaohjaajasuhteen kehittymisessä.

8.5 Millainen on hyvä omaohjaajasuhde

Hyvä omaohjaajasuhde on kahden ihmisen yhteistyötä; nuori ja omaohjaaja tuovat kumpikin toimivaan suhteeseen oman osansa. Nuori kokee olevansa erityinen saadesaan yksilöllistä ohjausta, ja ihannetapauksessa omaohjaajan persoona ja tapa toimia ovat nuoren mielestä hyväksytyjä ja hyväksi koettuja. Omaohjaajasuhteen on toimittava kuitenkin molempien ehdoilla niin, että molemmat saavat vaikuttaa yhdessä tehtäviin asioihin. Nuoren sekä omaohjaajan on arvostettava toinen toisiaan, ja toimiva omaohjaajasuhde on muutenkin vastavuoroinen.

Hyvässä omaohjaajasuhteessa nuoren yksilöllisyys tulee huomioida suhteen kaikissa eri vaiheissa. Nuori kokee omaohjaajan olevan hänen henkilökohtainen aikuisensa, ja oman henkilökohtaisen ohjaajan tulee tuntea nuori ja tämän perhe, menneisyys ja nykyiset haasteet. Omaohjaaja hyväksyy nuoren sellaisena kuin hän on, ja nuori voi tuntea olevansa hyväksytty. Nuori arvostaa omaohjaajaansa ja pitää tämän tekemisiä ihailtavina ja kokee omaohjaajan toimivan oikealla tavalla. Omaohjaaja on läheinen aikuinen, joka antaa erityistä huomiota omalle nuorelleen.

Omaohjaajan persoona nousee myös tärkeänä nuorten vastauksissa ja usein omaohjaaja koetaan hyväksi juuri sellaisenaan. Nuori kokee omaohjaajansa erottuvan edukseen joukosta, ja on usein tästä ylpeäkin, nauttii omaohjaajansa seurasta ja arvostaa sitä. Parhaassa tapauksessa omaohjaaja auttaa nuorta jaksamaan arjessa ja on luotettava aikuinen, joka pysyy nuoren mielessä vielä pitkään sijoituksen päätyttyäkin.

9 POHDINTA

9.1 Erityisiä huomioita omaohjaajamenetelmästä

Haastattelujen alussa kysyin nuorilta, mikä on heidän mielestään erityisen hyvää Sipolan Koulukodissa. Yksi nuorista vastasi, että hänen omaohjaajansa. Silloin ymmärsin todella olevani oikeiden kysymysten äärellä ja tutkimassa olennaista ja tärkeää lastensuojelun arkeen kuuluvaa menetelmää. Aiheen tärkeyden ymmärtäminen nosti motivaatitani entisestään ja tavoitteenani oli saada kattavia vastauksia heränneisiin tutkimuskysymyksiin. Mielestäni olen saavuttanut tavoitteeni ja olen joiltakin osin jopa

ylittänyt ne. Mielestäni vastaukseni tutkimuskysymyksiin ovat kattavat ja selkeät, ja olen onnistunut saamaan kattavia vastauksia haastattelujen perusteella.

Omaohjaaja ja omaohjattava eivät välttämättä erotu osaston arjessa keskenään suputtelevina pareina, eikä niin ole tarkoituksaan. Ymmärsin, että toimivat omaohjaajasuhteet näkyvät osastolla nimenomaan arjen sujuvuutena. Nuoren luottaessa omaohjaajaansa ja tiedostaessa tämän pysyvyyden, hän voi keskittyä olemiseen ja elämiseen osastolla. Luotettavassa omaohjaajasuhteessa nuoren ei tarvitse jännittää, tulevatko hänen asiansa hoidettua. Mielestäni suuri oivallus on, että toimivat omaohjaajasuhteet näkyvät osaston toimimisessa: rauhallisena, hyväntahtoisena ja ennen kaikkea turvallisena arkena.

Kaikki haastateltavat pitivät omaohjaajamenetelmää tärkeänä. Jokaisella oli tietenkin vastauksen näkökulmana oma toimiva omaohjaajasuhde, joka oli vuosien aikana hioutunut toimimaan arjessa ja oli sen vuoksi erityisen tärkeä. Omaohjaajasuhde on myös hyvin henkilökohtainen asia nuorelle, ja olen todella tyytyväinen siihen, miten avoimesti nuoret pohtivat omaohjaajasuhdettaan ja kertoivat tunteistaan, ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Haastateltavien avoimuus ja haastattelun monipuolinen ja kattava sisältö tuottivat tulosta.

Osastolla ei ole tehty epäonnistuneita valintoja omaohjaajien ja omaohjattavien osalta. Tähän vaikuttaa varmasti paitsi onnistunut kemioiden kohtaaminen, mutta myös omaohjaajien ammatillisuus ja ammattitaito. Omaohjaajan on hyväksyttävä nuori sellaisena kuin hän on, eikä omaohjaaja voi loukkaantua nuoren sanomisista ja päättää, ettei yhteistyötä ja omaohjaajasuhdetta enää jatketa. Omaohjaajan on oltava maltillinen ja osattava arvioida nuoren tilannetta. Omaohjaajan on käytettävä työnohjausta ja keskusteltava muiden ohjaajien kanssa, jotta pystyy näkemään tilanteet ammatillisella tasolla. Omaohjaajan on ohjattava omaa toimintaansa niin, että omaohjaajasuhde kehittyisi ja siitä olisi mahdollisimman paljon apua ja hyötyä nuorelle ja olisi parhaassa tapauksessa antoisaa myös omaohjaajalle.

Kahden haastateltavan nuoren kohdalla ns. kemioiden kohtaaminen omaohjaajan kanssa oli sijoituksen alusta asti selvää. Kolmas nuorista harmitteli jälkeenpäin, miksei luottanut omaohjaajaansa jo alusta asti. Tutkimuksessani haastateltavina olleet nuoret ja omaohjaajat olivat jokainen mielestäni todella löytäneet toisensa, sillä suhteet

kuulostivat toimivan molempien osapuolten mielestä, ja ammatillisista suhteista oli tullut aitoja vuorovaikutuksellisia tunne- ja ihmissuhteita. Nuoret vertasivat omaohjiinsa edellisiin omaohjaajiinsa ja jokainen oli mielestään täällä saanut parhaan mahdollisen vastaanoton ja parhaan omaohjaajan. Toisaalta pitkäaikainen suhde antaa mahdollisuuden tutustua kunnolla ja hioa suhdetta ja yhteisiä käytäntöjä.

Haastattelin kolmea nuorta ja kolmea omaohjaajaa, mutta tutkimukseni tulos painottui silti hieman enemmän nuorten näkökulmaan. Omaohjaajamenetelmä on kuitenkin tarkoitettu nuoria varten, joten heidän henkilökohtaiset kokemuksensa omaohjaajatyöstä ovat hyvin olennaisia. Uusia näkökulmia omaohjaajatyön tutkimiseen saisi varmasti kysyttäessä nuoren vanhemmilta tai muilta yhteistyötahoilta, tai painottaen omaohjaajan kokemuksiin menetelmän käyttämisestä työssään. Nuorten mielipidelähtöisesti voi kuitenkin todeta omaohjaajamenetelmän toimivuuden osastolla, sillä omaohjaajamenetelmä koskettaa eniten nuoria ja työtä tehdään heitä varten.

Tapoja tehdä omaohjaajatyötä on varmasti niin monta kuin on omaohjaajia ja omaohjattaviakin. Jokainen nuori tuntuu tutkituissa tapauksissa omaksuneen omalle kohdalleen osuneen tavan hoitaa suhdetta ja menetelmää. Nuoret ovat aidosti kiintyneitä omaohjaajiinsa ja tuntuvat olevan todella tyytyväisiä omaohjaajan tekemiin valintoihin. Mielestäni haastattelemillani nuorilla on ollut erityisen hyvä suhde omaohjaajiinsa, sillä en olisi kuvitellut omaohjaajasuhteiden toimivan poikkeuksetta niin hyvin, ja niiden olevan todella niin merkityksellisiä molemmille osapuolille. Tähän vaikuttaa varmasti myös haastattelujen ajoittuminen sijoitusten loppuun, sillä lähtöä odotellessa nuorten negatiiviset muistot omaohjaajasuhteen kehittymisen vaiheista ovat alkaneet jo unohtua. Nuoren sijoituksen lopussa kaikki tuntuu olevan kohdallaan.

9.2 Opinnäytetyöni prosessina, ja sen arviointia

Opinnäytetyön tekeminen on todella haastava prosessi, etenkin jos kaikesta muusta ei ole mahdollisuutta irrottautua tutkimuksen tekemisen ajaksi. Tein työtäni yli puolen vuoden ajan aktiivisesti, tunnista useampaan tuntiin joka päivä. Kompastuskiveni olikin se, etten osannut olla päivääkään ajattelematta tutkimustani, sillä mielen tuulettaminen olisi ollut ajoittain paikallaan. Olin tutkimusta tehdessäni Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla töissä. Havaitsin, että tutkimuksen tekeminen olisi ollut paljon vai-

keampaa, jos haastattelemani nuoret olisivat olleet edelleen sijoitettuna osastolle, sillä silloin olisin analysoinut haastatteluja erityisellä tunnelatauksella. Tutkimuksen tai opinnäytetyön, sekä oman arjen välissä tulisi pitää selkeä raja.

Haastattelin vain kolmea nuorta ja kolmea omaohjaajaa, mutta se ei mielestäni ollut liian suppea tutkimusryhmä, sillä vaikka tutkimusjoukko oli määrältään suppea, sen kyky vastata haastatteluihin oli vähintäänkin tehokas ja kattava. Sain vastaukset kysymyksiini ja lisäksi elämänkerrallisia ja -katsomuksellisia näkemyksiä ja kokemuksia, jotka tekivät vastauksista ymmärrettäviä. Elämänkerrallisuus ja yksilöllisyys evät kuitenkaan voineet liiaksi näkyä tuloksissa haastateltavien anonymiteetin suojaamisen takia, mutta ne tekivät sisällön ja kokonaisuuden minulle ymmärrettävimmiksi, ja siten helpommin tuotettavaksi lukijalle ymmärrettävään muotoon.

Vaikka tutkimukseni johtopäätökset on kirjoitettu yleispätevään muotoon, ne toki koskettavat vain Sippolan Koulukodin tyttöjen osaston kolmea nuorta ja heidän omaohjaajiaan. Se ei kuitenkaan tarkoita, ettei tutkimukseni tietoa, näkemyksiä ja oivalluksia omaohjaajamenetelmästä voisi sujuvasti soveltaa missä tahansa lastensuojeluyksikössä. Vaikka jokaisen omaohjaajan ja nuoren tapa toimia on yksilöllinen ja omaksi hioutunut, ilmenee nuorten vastauksissa yhteneväisyyksiä siinä, miten omaohjaaja voisi parhaiten tukea ja auttaa heitä, ja millaisia suoranaisia vaikutuksia omaohjaajalla on nuoren arkeen. Sijoituksensa päättyessä nuori pystyy näkemään ja arvioimaan sijoitustaan koulukodissa alkamisesta sen päättymiseen, ja aika on ehkä alkanut jo hieman kultaamaan muistoja.

9.3 Saatujen tulosten merkitys tutkimusalueella

Tutkimustani voi pitää yhtenä perehdyttämisvälineenä omaohjaajatyöhön. Tutkimukseni vastaa kysymyksiini, joita itse pohdin kun en vielä ollut toiminut omaohjaajana, ja voi näin ollen myös palvella samalla tavoin muita samassa tilanteessa olevia ohjaajia. Samalla tutkimukseni voi olla osa Sippolan koulukodin laadunarviointia, sillä tutkimuksessani on kartoitettu osaston nuorten sekä ohjaajien mielipiteitä hyvin laajasti ja monipuolisesti. Tutkimuksessani haastattelin vain kolmea nuorta ja kolmea omaohjaajaa, mutta mielestäni haastattelujen ja vastausten sisällön laajuus korvasi haastateltavien rajoitetun määrän.

Tietenkin voisin pohtia, mitä kaikkea olisin voinut tehdä toisin: mitä kaikkea minulta jäi kysymättä, mitä olisin voinut kysyä ja tehdä eri tavalla, ja mitä olennaisempaa olisin voinut saada selville. Menneiden murehtiminen olisi kuitenkin ikuisuuskysymys, sillä kaiken voisi aina tehdä paremmin. Työ on tällä hetkellä tekijänsä näköinen, ja siinä on sen lisäksi ripaus jokaista haastateltavaa. Se, miten onnistuneesti olen saanut ajatukseni ja oivallukseni sekä haastateltavien kokemukset kirjalliseen muotoon, onkin jo toinen asia. Silti mielestäni työni vahvuuksia on sen monipuolisuus ja se, miten jokainen haastateltava on otettu huomioon, ja kaikki vastaukset on pyritty tuomaan esille. Näin opinnäytetyöni auttaa ymmärtämään omaohjaajia ja nuoria, ja heidän taivaltaan omaohjaajasuhteen kehityksessä.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kartoittaa ja saada järjestelmälliseen kirjalliseen muotoon omaohjaajamenetelmän toimivuutta ja käytäntöjää, näkemyksiä sekä kokemuksia Sippolan Koulukodin tyttöjen osastolla. Koen onnistuneeni vastaamaan tähän tavoitteeseen, sillä olen tehnyt paljon töitä suunnitellessani, haastatellessani, yhdistellessäni ja yleistäessäni saamiani tietoja. Mielestäni saamani vastausten kirjo on monipuolinen ja mielenkiintoinen. Toivon että työni herättäisi keskustelua ja huomioita kehittämistarpeisiin, tai toisi muuten ajateltavaa lukijalleen.

9.3 Opinnäytetyön tekeminen opetti minulle paljon

Haastatteluja tutkiessani ja synteesejä tehdessäni ymmärsin, miten tärkeä lastensuojelun menetelmä omaohjaajuus on. Oma henkilökohtainen aikuinen on välttämätön nuorelle, joka tarvitsee tuntemuksen pysyvästä, kestävästä ja luotettavasta aikuisesta ja ihmissuhteesta. Työharjoitteluni aikana ja ennen tutkimukseni tekemistä minun oli vaikea huomata ja ymmärtää omaohjaajamenetelmän todellista merkitystä, sillä en voinut ymmärtää asiaa, jota en ollut omakohtaisesti kokenut.

Opin todella paljon omaohjaajatyön eri näkökulmia ja tutustuin erilaisiin tapoihin tehdä omaohjaajatyötä ja erilaisia näkökulmia siihen suhtautumiseen. Harjoitteluni aikana en ymmärtänyt omaohjaajuuden olevan niin olennainen osa osaston nuorten arkea, sillä minulla ei ollut siitä omakohtaista kokemusta. Haastatellessani ja haastatteluaineistoa tutkiessani ymmärsin, miten henkilökohtainen ja tärkeä suhde on niin nuorelle

kuin omaohjaajallekin. Ammatillisessa suhteessa on paljon aitoja tunteita ja vuorovaikutusta ja nuori kiintyy oikeasti turvalliseen aikuiseensa.

Omaohjaajatyö ei välttämättä näy tai erotu näkyvästi osastolla, vaan omaohjaajasuhteeseen liittyvät merkittävät asiat ovat pääsääntöisesti nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskeisiä. Onnistuneet omaohjaajasuhteet näkyvät nuoren ja omaohjaajan toimivana yhteistyönä. Opinnäytetyöni aloittamisen jälkeen olin kesän töissä Sippolan Koulukodin osastolla, ja sain olla kuukauden osaston nuoren omaohjaajana. Mielestäni työn kuva muuttui silloin erityisen mielekkääksi ja tavoitteelliseksi, ja työtä osastolla teki omaohjattavaansa silmälläpitäen. Huomasin, miten suuri osa arkea liittyy omaohjaajuuteen, ja miten omaohjaajat ja heidän omaohjattavansa olivat itsenäisesti toimivia pieniä yksiköitä, joiden yhteistyön todellinen sisältö näkyi vain heille itselleen.

Loppusanoiksi mainitsen opinnäytetyön olevan suurempi prosessi kun etukäteen saat-
taa kuvitella ja se vaatii tutkijalta kaiken mahdollisen ajan ja panostuksen. Tutkimusta aloittaessani luulin pystyväni pitämään koko työn ohjaksissani kaiken aikaa, mutta työn tekeminen sai minut nöyrytmään sen edessä. Olen koko vuoden koetellut perheeni ja ystäväni hermoja ja ymmärrystä, sillä en ole pystynyt keskittymään muuhun kuin tutkimukseeni. Ilman perheeni, ystäväni ja ohjaajieni tukea en olisi selvinnyt selväjärkisenä näin suuresta prosessista. Huojennus valmiista työstä on jopa liikuttava tunne, ja näitä sanoja kirjoittaessani juon viimeisen kupin teetä tyytyväisin mielin.

LÄHTEET

- Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystalouden työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Janhukainen, M., Kekoni, T., Pösö, T. (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 43.
- Kekoni, T., Kitinoja, M. & Pösö, T. 2008. Erityinen huolenpito koulukodeissa. Stakes, Raportteja 36/2008.
- Kitinoja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes, tutkimuksia.
- Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 3. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kyrönseppä, U., Rautiainen J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Munnukka, T., Aalto, P. (toim.) 2002. Minun hoitajani. Näkökulmia omahoitajuuteen. Teoksessa: Murtonen, I. & Sorsa, M. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Niemelä, J. Dufva, V. (toim.) 2003. Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus.

Näsänen, M., Rautava, M. 1998. Koulukotioppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä huostaanotosta, sijoituksesta ja koulukotielämästä. Helsinki: Stakesin monistamo.

Omaohjaajan toimenkuva – perehdytyslista. Sippolan Koulukoti. päivitetty 27.12.2005.

Puonti, A., Saarnio, T., Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Stakes, tutkimuksia.

Rinkineva, L. 2007. Omaohjaajamenetelmä Vaajakosken SOS-Nuorisokodissa. Opin- näytetyö. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sippolan Koulukodin esite, Aptual Oy.

Sippolan Koulukodin palveluesite ja hinnasto. 2008. Sippolan Koulukoti.

Sulku, S., Aromaa, J. (toim.) 2001. Kohtaamispaikkana lapsuus, Vuoropuhelua lapsen maailmasta. Oy Edita Ab, Lapsi-foorumi, Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökumia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Tuovila, P. 2001. Eheänä elämään, Lastenkoti korjaavana kokemuksena. Projektiraportti. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto Ry.

Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa – Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki University Press.

LIITTEET

Liite 1

Teemahaastattelurunko nuorelle

Nuoren taustaa

Oma historia Sippolan koulukodissa

Omaohjaajan määrittelyä

Omaohjaajan merkitys

Henkilökohtainen omaohjaaja

Omaohjaajuus arjessa

Omaohjaajuuden näkyminen arjessa

Yhteisen ajan viettäminen, tyytyväisyys

Yhteisen tekemisen vaikuttajat

Asiat, joita omaohjaaja hoitaa

Omaohjaajan näkyminen työvuorossa

Vastaanotto ja perehdyttäminen Sippolan koulukotiin

S-Filesin tekeminen

Omaohjaajasuhde

Suhteen luominen, tutustuminen

Luottamus omaohjaajaan

Omaohjaajan ja nuoren väliset keskustelut

Asiat joista on helppo/vaikea puhua

Tunne ymmärretyksi tulemisesta

Omaohjaajien erottuminen muista ohjaajista

Omaohjaajan tekemä yhteistyö vanhempien kanssa

Omaohjaajan merkitys nuorelle

Parasta omaohjaajassa

Omaohjaajamenetelmän kehittäminen

Osastolle vastaanoton kehityshaasteet

Suhteen kehittyminen

Omaohjaajamenetelmän puutteet/viat

Ihanne omaohjaaja

Teemahaastattelurunko työntekijälle

Ohjaajan taustaa

Koulutus

Oma historia Sippolan koulukodissa

Omaohjaajan määrittelyä

Omaohjaajan roolin määrittely

Omaohjaajan merkitys

Omaohjaajuuden ymmärrettävyys

Omaohjaajuus arjessa

Omaohjaajuuden näkyminen arjessa

Yhdessä vietetty aika ja sen suunnittelu

Nuoren asioiden hoitaminen

Omaohjaajan näkyminen arjessa/työvuorossa

Nuoren vastaanottaminen osastolle

Suhdetta helpottavat ja haasteelliset tekijät

S – Filesin tekeminen

Omaohjaajasuhde

Suhteen luominen ja sen syventyminen

Omaohjaajan merkitys nuorelle

Keskustelut ja kontaktin hakeminen

Keskustelut, ilot ja haasteet

Luottamussuhde

Yhteistyö vanhempien kanssa

Suhteen erityisyys omaan nuoreen

Omaohjaajan tulisi tarjota/opettaa

Omaohjaajamenetelmän kehittäminen

Omaohjaajan merkitys

Omaohjaajamenetelmän parhaat puolet ja haitat

Nuoren vastaanotto osastolle ja toiminnan puutteet

Työohjaus

Omaohjaajan saama tuki

Näkemyksistä omaohjaajana

Ihänne omaohjaajasuhde